

**LA FILOSOFIA 3/18.
L'ART D'ENSENYAR A PENSAR**

**Treball Final de Grau en Mestre/a en Educació Infantil
Menció en Cultura i Llenguatge de la Infantesa**

SÁNCHEZ GARRIDO, Loida

Curs 2020-2021

Tutora: Amàlia Susana Creus Quinteros

Grau en Mestre/a d'Educació Infantil

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic- Universitat central de Catalunya

Vic, 14 de maig de 2021

*“No volem proporcionar respostes ràpides,
Sinó ajudar al fet que neixin preguntes”*

Gianni Rodari (2017)

Agraïments

Primer de tot, vull agrair aquest treball, ha estat possible gràcies al suport i la dedicació de la tutora, Amàlia Creus, per ajudar-me a encarrilar el treball i pels consells aportats. També volia agrair la presència de la professora Anna Pujol, per assessorar-me en alguns aspectes del treball i sobretot a fer-me conèixer aquest projecte des de l'assignatura de la universitat "Aprendre Jugant". I a l'equip del personal de la Biblioteca per l'assessorament que ens van oferir per realitzar el cos del treball.

També volia agrair a tots els professionals de l'educació que han fet possible aquest projecte, en especial les mestres de l'escola Roques Blaves d'Esparreguera i l'escola Mercè Rodoreda de Martorell per facilitar-me una entrevista i poder conèixer la realitat d'aquest projecte de Filosofia 3/18 a les escoles catalans. També a Glòria Arbonès i Carla Carreres per l'entrevista i la relació que vaig poder establir amb el marc teòric.

També vull agrair a la mestra de l'Institut Escola Josep Maria Xandri de Sant Pere de Torelló, Pilar Trabal, i tot l'equip directiu, per facilitar-me i donar-me l'oportunitat de poder aplicar la intervenció pràctica d'aquest treball, com també dels infants per posar-m'ho fàcil i voler participar d'aquest projecte.

Per últim, volia agrair a totes aquelles persones que de manera indirecta han posat el seu granet de sorra i m'han acompanyat al llarg dels quatre anys realitzant el Grau en Mestre/a d'Educació Infantil.

Resum

En la societat actual es necessiten fomentar el pensament crític, creatiu i curós per formar persones amb capacitat reflexiva i capaces de conviure en societat.

Aquest treball de Final de Grau planteja descobrir un projecte educatiu que té com a objectiu ajudar a pensar, reflexionar i desenvolupar diferents habilitats de pensament a infants amb les edats compreses entre els 3 i els 18 anys. Aquest projecte neix sota el títol *Filosofia 3/18, Philosophy of Children* amb anglès, amb el seu autor i creador referent, Matthew Lipman. La base principal de la metodologia de la Filosofia 3/18, és la reflexió i les preguntes que generen els infants mitjançant un tema propici, interessant i motivador per a ells i elles.

En el present treball, s'ha investigat les teories dels diferents autors, com també la realització de quatre entrevistes. Primerament amb la directora actual Glòria Arbonès del Grup IREF, una associació que promou i tradueix el projecte de Filosofia 3/18 a Catalunya. Una segona entrevista amb Carla Carreres, professora del màster de Filosofia 3/18 de la Universitat de Girona. I les dues darreres entrevistes a dues mestres d'escoles que porten a terme aquest projecte educatiu. També, es va portar a terme una intervenció de tres sessions de Filosofia 3/18 a l'Institut Escola Josep Maria Xandri de Sant Pere de Torelló.

Finalment, s'ha portat a terme un recull i una anàlisi de la informació obtinguda i les conclusions, les quals ajuden a resumir la importància i els avantatges que suposa aquest projecte pel desenvolupament cognitiu, maduratiu i personal dels infants i joves.

Paraules clau

Avaluació figuroanalògica, comunitat de recerca, diàleg filosòfic, filosofia 3/18, habilitats de pensament, pensament crític i reflexió.

Abstract

In today's society we need to encourage critical, creative and curious thinking in order to foster reflective capacity and the ability of living together in society.

This Final Degree project aims to discover an educational project whose objective is to help children between the ages of 3 and 18 to think, reflect and develop different thinking skills. This project was born under the title Philosophy 3/18, with its author and creator, Matthew Lipamn. The main methodology on which Philosophy 3/18 is based is the reflection and questions generated by the children through an appropriate, interesting and motivating topic from them.

In the present work, the theories of the different authors have been investigated, as well as the carrying out of four interviews. Firstly, with the current director Glòria Arbonès of GrupIREF, an association that promotes and translates the project of Philosophy 3/18 in Catalonia. A second interview with Carla Carreres, professor of the Master's degree in Philosophy 3/18 at the University of Girona. And the last two interviews with two teachers from school that carry out this educational project. Following my case study, it was carried out an intervention in an external context of the related methodology, three sessions of Philosophy 3/18 were held at the Josep Maria Xandri school in Sant Pere de Torelló.

Finally, an analysis of the information obtained was carried out and conclusions were drawn, which help to summarize the importance and the advantages of this project for the cognitive, maturity and personal development of children and young people.

Key words

Critical thinking, figurative-anaesthetic evaluation, philosophy 3/18, philosophical dialogue reflection, research community and thinking skills.

Índex

1. Introducció	8
1.1. Justificació del tema escollit.....	9
1.2. Objectius del Treball final de grau	9
1.3. Estructura del Treball final de Grau	10
2. Marc teòric	11
2.1. La filosofia	11
2.2. L'origen de la filosofia a l'escola	13
2.3. La Filosofia 3/18	16
2.4. Les habilitats del pensament.....	18
2.5. El diàleg filosòfic.....	26
2.6. Treballar en comunitat de recerca.....	29
2.7. Avaluació figuroanalògica	30
2.8. El projecte educatiu de la Filosofia 3/18.....	31
2.8.1. Una sessió de filosofia	35
3. Metodologia	37
3.1. Paradigma d'investigació i mètode	37
3.2. Tècniques de Recollida d'informació	38
3.2.1. Entrevistes.....	38
3.2.2. Anàlisi documental.....	39
3.2.3. Diari de camp	40
3.2.4. Observació.....	40
3.3. Contextos del cas	41
3.4. Intervenció pràctica a l'escola.....	43
3.4.1. Participants i contextualització del centre	45
3.4.2. Part 1: Experiència de la intervenció.....	47
3.5. Anàlisi de dades	60
3.5.1. Visió i percepcions del projecte Filosofia 3/18.....	61
3.5.2. Organització metodològica i continguts.....	63
3.5.3. Resultats de l'anàlisi	67
3.6. Aspectes ètics	68
4. Conclusió	70
4.4. Limitacions de la recerca i proposta de millora	71
4.5. Valoració final.....	73
5. Fonts consultades	75
5.1. Bibliografia.....	75

5.2.	Webgrafia	76
6.	Annexos.....	79
6.1.	Exemple de preguntes	79
6.2.	Entrevistes	82
6.2.1.	Entrevistes a formadors de la filosofia 3/18	82
6.2.1.1.	Entrevista GrupIREF.....	82
6.2.1.2.	Entrevista Carla Carreras	86
6.2.2.	Entrevista a les escoles on posen en pràctica el projecte.....	91
6.2.2.1.	Entrevista Escola Mercè Rodoreda de Martorell	91
6.2.2.2.	Entrevista Escola Roques Blaves d'Esparreguera	95
6.3.	Observació d'una sessió de filosofia de l'escola de Martorell	104
6.4.	Resultats de les sessions	108
6.4.1.	Primera sessió	108
6.4.1.1.	Diàleg de la primera sessió.....	109
6.4.2.	Segona sessió	115
6.4.2.1.	Diàleg segona sessió.....	116
6.4.3.	Tercera sessió	122
6.4.3.1.	Diàleg tercera sessió.....	124

1. Introducció

Filosofia 3/18: L'art d'ensenyar a pensar és el Treball de Final de Grau que posa fi a quatre anys del Grau en Mestre/a d'Educació Infantil, vinculat a la Menció en Cultura i Llenguatge de la Infantesa.

La filosofia és la ciència que busca donar explicacions de la vida, la humanitat, la seva actuació i qualsevol mena de coneixement, que comporta la reflexió, el diàleg i el pensament profund. En referència a la Filosofia 3/18, és un projecte educatiu que està dissenyat i estructurat pedagògicament per oferir-lo a les escoles per infants i joves.

El projecte Filosofia 3/18, és una adaptació al català del currículum conegut internacionalment com a *Philosophy for Children* de Matthew Lipman. Es tracta d'un currículum ampli i sistemàtic que té com a objectiu reforçar les habilitats de pensament dels infants i joves, partint de la filosofia com a disciplina principal. Es basa en un conjunt de sis programes, aplicats dels 3 als 18 anys.

Aquest projecte defensa, donar l'oportunitat de reflexionar i tenir un pensament crític des de la infantesa, ja que és a la primera infància entre els zero i els sis anys on s'estableix la personalitat i la base de la persona. D'aquesta manera, a través de les habilitats del pensament, els infants es podran fer preguntes, pensar i dialogar per ells mateixos on mitjançant la reflexió i el pensament crític els permetrà solucionar problemes o preguntes que es formulin.

L'escola té un paper fonamental en aquest aprenentatge, perquè és la principal institució, educativa, i, perquè els infants tenen l'obligació i el dret d'anar a l'escola. Per tant, és a l'escola on millor es pot oferir aquest aprenentatge per poder arribar amb el nombre més gran d'infants possibles. D'aquesta manera, es designa que l'escola ofereixi contextos rics, organitzats i amb diferents recursos que permetin als nens i nenes desenvolupar les seves habilitats motrius, psicològiques i socials.

Per la importància que té el pensament i l'actitud crítica, em va sorgir la idea de conèixer més sobre aquest tema per poder-ho portar a les aules d'educació infantil com a futura mestra, i així contribuir al fet que els infants puguin pensar, fer-se preguntes i buscar la resposta que més s'escau mitjançant la reflexió i el diàleg, elements que són les bases del projecte de Filosofia 3/18. La finalitat d'aquest Treball Final de Grau, és conèixer el projecte de Filosofia 3/18 i posar

en pràctica una proposta d'aplicació a l'aula, basada en aquest projecte, per posteriorment poder fer una valoració i unes conclusions.

1.1. Justificació del tema escollit

Un dels aspectes més importants que s'han de treballar des de la infància és l'autonomia, és a dir, que els infants es puguin valdre per si sols. A l'escola bressol i de parvulari, es dóna molta importància treballar els hàbits i les rutines, el qual fa que sigui un dels moments més àlgids per prioritzar l'autonomia dels nens i nenes. Aquesta autonomia que com a mestres volem ocasionar, és suggerent treballar-ho a partir de les habilitats de pensament dels nens i nenes per tal de fomentar el pensament crític i puguin arribar a ser persones autònomes decidint per elles mateixes, però sobretot, fent-ho amb consciència.

Oferir la filosofia com a disciplina a l'escola ajuda els infants a considerar altres vies d'actuar, crear i parlar, és a dir, valorar i examinar constantment les pròpies afirmacions i pressupòsits i per altra banda, es qüestionen allò que molta gent dóna generalment per acceptat, i a partir de la imaginació, especular sobre marcs de referència.

Per fer-ho possible, és necessari que el docent requereixi d'un coneixement sobre l'ús pedagògic del projecte *Philosophy for children*, però també és ineludible que els docents vegin l'aprenentatge de la filosofia com una acció necessària perquè els nens i les nenes, quan arribin a l'edat adulta, tinguin eines i habilitats per resoldre problemes. És per això, la importància de conèixer, com a futura mestra, el projecte *Filosofia 3/18* i disposar de recursos per tal de poder-ho aplicar a les aules.

1.2. Objectius del Treball final de grau

Els objectius principals d'aquest Treball de Final de Grau són:

- I. Conèixer els fonaments de la Filosofia 3/18 i els referents teòrics de *Philosophy for Children*.
- II. Explorar el punt de vista i les experiències de mestres d'educació infantil sobre la Filosofia 3/18.
- III. Conèixer la visió i les aportacions de persones expertes en aquesta filosofia.
- IV. Dissenyar, aplicar i analitzar una proposta basada en la Filosofia 3/18 a una escola d'Educació Infantil, utilitzant la conversa i el diàleg per a posar en joc les habilitats de pensament dels infants.

1.3. Estructura del Treball final de Grau

El present Treball de Final de Grau està estructurat en quatre parts:

Primer de tot, trobem la introducció de la temàtica que es tracta. En aquest cas, s'introdueix el projecte de Filosofia 3/18 i se'n detalla la justificació del tema escollit acompanyat dels objectius que es pretenen aconseguir.

En segon lloc, s'exposa el marc teòric del treball, on es fa una aproximació de manera teòrica i conceptual sobre la Filosofia 3/18, tractant temes com l'origen de la filosofia a l'escola, els fonaments d'aquest projecte, les habilitats del pensament, el diàleg filosòfic, el treball en comunitat de recerca, l'avaluació figuroanalògica i les diferents estratègies, com ara els contes, els jocs, l'art o els llibres que es poden treballar a l'aula. En aquest apartat, després d'haver pogut conèixer més sobre aquest projecte, s'hi reflecteix com hauria de ser una sessió de filosofia amb infants.

Tot seguit, es descriu la metodologia emprada i les tècniques de recollida d'informació que he utilitzat i s'explica el context dels diferents casos estudiats.

El quart apartat recull una aplicació pràctica portada a terme en una aula d'educació infantil. S'especifica la metodologia emprada, s'explica la contextualització i les característiques del centre educatiu on es fa la proposta, incloent-hi de manera detallada, la informació més rellevant dels participants que va dirigida la proposta seguida de la descripció de les tres sessions que s'han portat a terme.

A continuació es fa una anàlisi de dades amb les diferents tècniques que s'han utilitzat perquè sigui una documentació clara i objectiva i per concloure el treball, s'exposen les conclusions que se n'extreuen de les dades recercades, on es detalla si s'han assolit els objectius plantejats inicialment, se'n descriuen les limitacions que s'han trobat a l'hora d'elaborar el treball i se'n fa una reflexió final.

2. Marc teòric

2.1. La filosofia

La filosofia (del grec "Φιλοσοφία" *philo-sophia*, "amor per la saviesa") és entesa com aquella ciència que pretén, per mitjà d'arguments raonats, donar una explicació de tots els coneixements possibles com també, de saber el lloc que ocupa la persona a la naturalesa. És un camp que estudia conceptes sobre l'existència, el coneixement, els valors, la raó, la ment i el llenguatge.

La curiositat ens porta contínuament a qüestionar-nos sobre l'adquisició de coneixements en relació amb l'entorn que ens envolta; reflexionar sobre temes com el concepte de l'univers o què vol dir ser un bon ciutadà. Tradicionalment, tal com afirma Estela (2020), es buscava la resposta d'aquestes preguntes a la fe religiosa o mites. Va ser el segle VII aC., quan es va sentir a persones intel·lectuals, les quals van ajudar a passar dels mites als logos, és a dir, obviaven aquelles respostes imaginatives i mitològiques per donar pas a la investigació racional. Seguint aquesta visió, Anne Lalanne (2005), autora del llibre *Filosofar en la escuela*, entén l'acte de filosofar en intentar pensar en l'aspecte singular partint del general.

Tal com esmenta Rosende (2015), la filosofia va néixer a Jònia, una colònia de Grècia. Va ser originada gràcies a la tolerància religiosa la qual feia que hi hagués més llibertat de pensament. També va ser un moment temporal d'emigració i per tant, un ambient cosmopolita que facilitava l'intercanvi de pensaments i d'aquesta manera, poder tenir una ment més oberta. Una altra raó que va fer facilitar l'aparició de la filosofia és la confecció dels mapes dels continents els quals no s'adequaven a la realitat i això va fer dubtar dels mites. La confecció de les legislacions va fer adonar que era insuficient creure amb els mites per tal de donar resposta als ciutadans. El primer filòsof va ser Tales de Mileto, va ser el primer intel·lectual que va intentar explicar el concepte del Cosmos. De Puig (2012), afirma:

Va ser l'admiració la que va impulsar inicialment els homes a filosofar. Buscar una explicació de les coses, admirar-se, és reconèixer que no es coneixen. Per això, si filosofar és en un primer moment una fugida de la ignorància, és evident que els primers filòsofs buscaven sanar mogut per l'afany de conèixer. (p.18)

Sovint, es parla de les diferències entre ciència i filosofia, i en certes ocasions, es pensa que són temes oposats. El Dr. Leonardo Ruiz (2020), de la universitat Panamericà, esmenta les similituds i les diferències de cada mètode. Respecte a la visió que té les ciències, és entesa per aquell

mètode que s'ocupen de resoldre preguntes concretes i molt específiques en diferents àrees del saber, busquen una resposta empírica basant-se en el coneixement quantitatiu i matemàtic, i demostren les seves hipòtesis a través d'experiments físics. En canvi, la filosofia pretén respondre problemes universals o abstractes, sostenint-se en la lògica, la història o ciències particulars i demostren les seves hipòtesis a través de mètodes variats com la fenomenologia, l'anàlisi qualitatiu, la lògica simbòlica o l'hermenèutica. Tanmateix, les dues disciplines comparteixen característiques semblants. Totes dues busquen aclariments i respostes dels misteris de l'univers, segueixen mètodes rigorosos i lògics per demostrar les conclusions i comparteixen temes d'estudi com per exemple la matèria, l'espai, el temps o l'origen de l'univers.

Matthew Lipman (2019), al·ludeix que el pensament filosòfic és posterior al moviment de Grècia, ja que el raonament és un aprenentatge llarg i lent de construir. En consideració de la recerca que va fer Lipman sobre la filosofia per infants i joves, neix la filosofia per l'interès principal de les persones en reflexionar en el pensament. En els inicis, la recepció de la filosofia, en general, no va ser rebuda amb hostilitat. I no va ser fins al segle V que la filosofia va ser identificada amb la recerca dialogada amb un dels principals models intel·lectuals de recerca, Sòcrates. Lipman (2019) escriu que "Sòcrates sembla dir-nos: si del que es tracta és d'encoratjar els individus a pensar pel seu compte. Aleshores no hi ha un mitjà millor per a posar-los a conversar entre ells en un esperit de raonabilitat". (p.17)

Lipman (2019), descriu que Plató serà l'aprenent de Sòcrates, i anomena l'aprenentatge que en fa de la filosofia, una de les bases per entendre com s'ha de transmetre als infants. Així doncs, Lipman (2019) escriu que "Plató aprèn que si la vida de la filosofia és el diàleg, això vol dir que la vida del filòsof és la d'un mestre-aprenent, que la filosofia és tant ensenyar com aprendre" (p.18). En conseqüència aquest pensament, Lipman (2019), entén que tota persona ha de sentir la necessitat de la filosofia i no s'ha de mostrar amb força i per tant, s'haurà d'emprendre l'habilitat del pensament per captar significacions i puguin pensar per ells mateixos.

L'autora De Puig (2012), al seu llibre *Fer filosofia a l'escola*, anomena un llistat de tasques que té la filosofia:

- Fa una tasca **reflexiva**, una tasca de comprensió, d'anàlisi i de recerca de causes i conseqüències que abasta els comportaments individuals i col·lectius.
- Fa una tasca **crítica** davant del risc de manipulació i alienació, davant la pressió dels poders polítics i econòmics. Permet clarificar conceptes i aprofundir en l'anàlisi de la realitat.

- Fa una tasca **creativa**, de projecció, en tant que capacitat per pensar més enllà de les coordenades existents, permet d'avançar en noves línies d'investigació i de resolució de qüestions essencials que cada generació s'ha de plantejar.
- Fa una tasca **integradora** davant d'unes ciències excessivament –encara que necessàriament- especialitzades, i per això fragmentades, perquè ha d'ajudar a unificar experiències.
- Fa una tasca **orientadora** perquè ofereix elements que permeten que l'individu adquireixi criteris i punts de referència tant per a la vida acadèmica com per a la personal. I orienta també en l'aplicació dels coneixements a les feines pràctiques i assegurant l'eficàcia pràctica. (p.20)

Per les raons que s'acaben d'assenyalar i per concloure el concepte de la filosofia, seguint les paraules que anomena De Puig (2012), ens ajuda a preguntar i qüestionar-nos la nostra existència per tal de poder buscar respostes a través de la raó, i no de la fe. D'aquesta manera, mitjançant la filosofia hom podrà fer una reflexió crítica. Per tant, tal com escriu De Puig (2012) al llibre *Fer filosofia a l'escola*, "filosofia és més preguntar que respondre, i només es podrà aprendre filosofia filosofant, tal com esmentava Immanuel Kant (1724-1804)". (p.23)

2.2. L'origen de la filosofia a l'escola

L'any 1989, gràcies a l'aprovació de la convenció de Drets dels Infants, citen la pràctica de la llibertat d'expressió i la de pensament en la infantesa. Mentre, altres organitzacions mundials com la UNESCO, fan ressò d'aquests drets i al·leguen que l'ensenyament de la filosofia aporta a la formació de persones lliures, tal com Irene de Puig (2012) escriu que la filosofia "encoratja a forjar-se una opinió pròpia, a confrontar tota mena d'arguments, a respectar el punt de vista dels altres, i a sotmetre's únicament a l'autoritat de la raó." (p. 14)

L'any 1955, a París, es crea conjuntament amb seixanta-vuit països d'arreu del món, un document *Philosophie et démocratie dans le monde* on s'exposa l'interès de la filosofia per tal de tenir llibertat i democràcia sent així un remei, com esmenta De Puig (2012) contra la instrumentalització de l'ensenyament, l'excessiva especialització dels estudis i la fragmentació dels coneixements. (p. 21)

Seguint amb les idees mencionades, De Puig (2012), esmenta amb altres paraules la importància de la filosofia a l'escola. Anomenant l'actualitat com un món complex i conflictiu on els infants i

joves han de saber pensar, com també han de poder seleccionar la informació a fi de poder ser persones cítriques i lliures.

Anne Lalanne (2005), també ens parla d'aquesta importància de fer filosofia a l'escola, partint de la premissa de la negació de fet que els nens i nenes són incapaços de filosofar. Entén la filosofia com una cosa abstracta, però esmenta que l'infant viu en contacte de l'abstracció, sigui pel llenguatge o els conceptes matemàtics. L'autora posa en dubte que com adults pensem que l'infant pot comprendre la simbologia del llenguatge i les matemàtiques, però en canvi, pensar que l'infant és incapaç d'accedir a l'abstracció d'idees. Per altra banda, l'autora reafirma que no es necessita tenir un vocabulari específic de filosofia, però si unes condicions que han d'estar d'acord amb l'escènica de la filosofia.

Lipman (2019), considera que els infants són capaços de raonar, però els pot manca informació i experiència. Tanmateix, els infants volen saber com succeeixen les coses i per això, des de petits pregunten el perquè de les coses. En el moment que els infants demanen el "per què", els repletem a qüestionar-se críticament les seves afirmacions, a fer-ne un ús millor dels propis recursos intel·lectuals, a aconseguir fer unes propostes més imaginatives i més creatives que les que haurien fet si la nostra posició, tal com diu Lipman (2019), davant d'ells hagués estat la d'un proveïdor de fets.

Referent a l'origen de la filosofia a l'escola, va aparèixer fa aproximadament uns quaranta-cinc anys gràcies a diferents corrents l'emergència del renovament de la idea de democràcia: el dret d'expressió i la noció d'espai públic de discussió, canvis en la noció d'infantesa, que es concreten primer amb la declaració dels drets dels infants l'any 1959 i que més tard, l'any 1989, s'aprofundeixen en la convenció: el progressiu camí de l'educació moderna i l'entrada a les escoles dels mètodes anomenats "actius" les teories cognitivistes, que ens han ensenyat nous camins per al procés d'ensenyament i aprenentatge. Sent així, que aquest corrent, feia entendre els infants i adolescents com a éssers pensats, i tal com escriu De Puig (2012), "reforça el seu propi autoconeixement i la seva autoestima, ja que sense una reflexió i un esperit crític es generen persones passives, dependents i sense criteri propi que reben sense qüestionar-se res". (p. 25).

És per aquesta raó, que la filosofia haurà de ser l'eix de projecte pedagògic a les aules, per què sinó *Com podem aprendre sense reflexionar? Com podem conèixer sense preguntar-nos com coneixem? Com podem avançar sense plantejar-nos quines són les eines que ens permeten l'adquisició de coneixements? Com ens podem sentir informats sense qüestionar les fonts?*

A continuació, s'esmenta un llistat de raons que justifica, a parer De Puig (2012), tot allò que la filosofia ajuda als infants i joves:

- Clarificar conceptes.
- Analitzar arguments.
- Descobrir prejudicis.
- Destriar raons pertinents de les que no ho són.
- Cultivar l'esperit crític.
- Descobrir relacions: entre mitjans i fins, entre causes i efectes.
- Idear alternatives, ser més imaginatiu i creatiu.
- Preveure contextos i conseqüències, circumstàncies.
- Fer hipòtesis més plausibles.
- Ser més flexibles i dúctil. (p.28)

La importància del fet que a l'escola es treballi la filosofia, és que com a dret dels infants de poder anar a l'escola, és el mitjà més pròxim de poder arribar al màxim d'infants i joves. De Puig (2012), reafirma aquest concepte amb les següents paraules:

L'escola és el lloc on de manera indiscriminada tots els nens i nenes tenen l'oportunitat d'aprendre, no sols continguts, sinó també actituds i maneres, és on ens socialitzem, on fem les primeres amistats i tenim les primeres discussions, captem la diversitat de pares. A l'escola, perquè és el medi natural de l'infant i mentre se l'alfabetitza i se li ensenyen les coses elementals sobre les quals construirà el coneixement, és el lloc ideal per alfabetitzar-lo a comunicar de manera més clara i precisa, per desvetllar la seva curiositat i no quedar-se a la superfície de les qüestions. (p.28)

Martha Nussbaum (2015), experta en pedagogia socràtica, també afirmava la importància d'oferir filosofia als infants principalment per tres raons. Primerament, per preparar als infants i als joves per a la ciutadania a través de la democràcia. Seguidament, per preparar-los per a una professió, i per últim, per preparar-los per a una vida que tingui sentit. I serà a partir de la reflexió, la llibertat, la crítica, l'exercici de la raó pública i de la ciutadania poder fomentar les bases de la filosofia que s'han anat esmentant.

Anne Lalanne (2005), considera que la filosofia ajuda a saber en allò que es pensa, per tant a tenir consciència, per altra banda ajuda a saber la procedència d'on ve allò que es pensa i per últim, facilita reflexionar sobre el valor racional d'allò que pensem, és a dir, si el pensament és vàlid o no. Per tant, per Lalanne (2005), filosofar és fer ús de la raó i anar més enllà del sentit comú.

Hi ha una investigació que afirma que hi ha quatre condicions bàsiques que s'haurien de donar per tal de poder ensenyar un pensament filosòfic; "hi haurà d'haver un respecte per l'opinió dels infants, l'adult s'ha de garantir una certa confiança envers els infants i el seu raonament, l'absència d'adoctrinament en referència als seus pensaments i per últim, un compromís en la recerca." (De Puig, 2012, p. 30-31)

Per tal de reforçar la idea de l'origen de la filosofia, volia esmentar les paraules que Lipman (2019), en fa referència al seu llibre *Fer filosofia a l'escola*:

Els infants necessiten comprensió i sentit de la perspectiva, però només poden desenvolupar aquestes qualitats si el mateix procés educatiu posa a prova llur imaginació i dóna amplitud a llurs processos intel·lectuals, proporcionant-los, al mateix temps, els camins que permetin la mútua integració de les diverses disciplines del currículum. Aquests són els dos requisits essencials per a un programa general d'educació i la filosofia per nens pot satisfer-los, per una banda, subministra als infants les eines intel·lectuals imaginatives que necessiten, per l'altra, els facilita la transició d'una matèria a una altra que fa de pont i connecta les diverses matèries a les quals està exposat l'infant en el transcurs d'un dia lectiu. (p. 56)

2.3. La Filosofia 3/18

El moviment *Philosophy for children* va néixer als anys seixanta del segle XX, ideat pel professor, de la Universitat Columbia de Nova York, Matthew Lipman. Va ser de les primeres persones que es va interessar per oferir filosofia a les escoles de primària. De Puig (2012), escriu les paraules que Lipman va esmentar dient que "Si les democràcies necessiten persones amb criteri, es va dir, cal que els infants i joves s'exercitin ben aviat en el raonament i el judici." (p.14). Més tard, agafarà el relleu Ann Margaret Sharp, on va fer tasques de directiva, de difusió i de creació de material, on va ser pionera de diversos contes infantils. Sharp, en una entrevista realitzada per Najji (2004), esmentava la importància dels materials filosòfics com els contes i les novel·les es caracteritzessin per un fort caràcter didàctic, és a dir, que ajudessin a convidar als infants a participar en el diàleg filosòfic.

Matthew Lipman, l'any 1969, va crear el programa de l'IAPC (Institut for the Advancement of Philosophy for Children), on es volia desenvolupar el projecte "Filosofia per nens". L'objectiu principal del programa, és ajudar-los a aprendre a pensar pel seu compte. Per l'autor i director del projecte, el qual entenia que l'ensenyament de la filosofia es basava a tenir coneixements del pensament dels infants per poder facilitar el llenguatge i oferir eines per poder reflexionar.

És necessari que el professor filosòfic comuniqui la passió per pensar, crear i captar-se d'una manera òptima, una sèrie de valors que els infants i joves podran entreveure en el procés del diàleg filosòfic. Lipman (2019), descriu les bases de l'ensenyament de la filosofia 3/18:

- Compromís en la recerca filosòfica.
- Evitar l'adoctrinament.
- Respecte a les opinions dels infants.
- Obtenir la confiança dels infants.
- Aconseguir que els infants acceptin el pensament filosòfic.
- Mantenir la rellevància.
- Fer preguntes.
- Saber escoltar.
- El mestre, el model de l'infant.

Philosophy for children, és l'obra de referència en l'àmbit mundial per oferir la filosofia a l'escola. Referent a Catalunya, va ser De Puig, Eulàlia Bosch o Josep M. Terricabras, que van cofundar l'actual GrupIREF, que actualment el presideix la directora Glòria Arbonès.

El GrupIREF (Grup d'Innovació i Recerca per l'Ensenyament de la Filosofia), és una associació que promou la proposta educativa Filosofia 3/18 en català que té com a referent el currículum conegut internacionalment per *Philosophy for Children*. S'ocupa de traduir i adaptar com també crear nous programes per tal de divulgar i formar al professorat tant d'educació infantil, primària, de secundària i d'universitat.

Lipman (2019), va establir els principals objectius de *Philosophy for Children*, els quals són fomentar el fet de saber estar (valors de la societat), el saber fer (ètica i política) i el coneixement (la ciència), l'emancipació contra l'opressió i la servitud, el desenvolupament de la capacitat d'aprendre, d'informar-se i de reflexionar per si mateix, i el fet de tenir interès i ser creatiu davant les preocupacions de la vida.

Actualment, el GrupIREF (2020), esmenta els principals objectius de la filosofia per a nens i nenes els quals són desenvolupar el pensament crític, és a dir, un pensament que sàpiga usar criteris fiables, que sigui sensible al context i sigui autocorrectiu; desenvolupar un pensament creatiu, és a dir, un pensament flexible, apropiat i imaginatiu, desenvolupar un pensament acurat que desvetlli la sensibilitat i contempli la dimensió estimativa i afectiva de les relacions; i un darrer objectiu que pretén desenvolupar, en definitiva, les habilitats lògiques, les de recerca, les d'organitzar la informació i les de traducció a través de l'exercici per tal de *pensar millor per un*

mateix. Resumint, el que pretén el projecte és contribuir a fer que els estudiants pensin millor per si mateixos.

Els objectius fonamentals de la Filosofia 3/18 són desenvolupar un pensament crític, creatiu i acurat que estimuli les habilitats lògiques per tal de pensar millor per un mateix, aspectes que es detallaran més sobre els seus conceptes i característiques a continuació.

La tasca del docent és ajudar a l'alumne/a, a esdevenir un ésser més atent al discurs, més reflexiu, més raonable tot proporcionant-li les eines per a millorar la seva capacitat de judici, ensenyant-lo a pensar, ensenyar a pensar, en canvi, serveix perquè els joves siguin autònoms, pensin per si mateixos, explorin alternatives als seus punts de vista, descobreixin els propis prejudicis i trobin raons per a les seves creences.

2.4. Les habilitats del pensament

Una de les accions principals que es desenvolupen a l'hora de filosofar és el pensament. Concretament, se'n deriven quatre grans tipus d'habilitats de pensament que s'exposaran en aquest apartat.

Pensar és un verb que descriu diverses operacions o activitats mentals que porten a emetre un judici o a tenir una opinió. Pensar engloba una gran quantitat d'actes mentals, com per exemple creure, estimar, opinar, jutjar, valorar, reflexionar, considerar, calcular, inventar, recordar, etc., però també està lligat a l'expressió. De Puig (2012), escriu que Bruner¹ entenia el pensament resumit en aquesta citació; "el que hem après no importa, el que importa és el que podem fer amb el que hem après". (p. 185)

Per Matthew Lipman (2019), l'acció de pensar és una activitat natural, però cal considerar com una habilitat que es pot millorar i progressar. Pensar, és un procés que no es deixa de banda, com no es deixa de respirar, per tant, una persona viva i activa, no pot deixar de banda el procés de pensar.

Un dels objectius que el GrupIREF (2020) ha esmentat sobre el paper de fer filosofia a infants i joves és per ajudar-los a aprendre a pensar millor. Utilitzen el terme «millor» en la doble qualitat que es refereix a l'*eficàcia*, és a dir, de pensar millor des de la lògica. En un article sobre el projecte de filosofia 3/18, de Puig (2012) afirma:

---

¹ Jerome Seymour Bruner (1915-2016) va ser un psicòleg nord-americà que va fer importants contribucions a la psicologia cognitiva i a les teories de l'aprenentatge dins del camp de la psicologia educativa.

Millorar les habilitats de pensament és, en l'ensenyament, d'una importància cabdal. Aquesta millora abasta per exemple la possibilitat de fer inferències, oferir raons convincents, descobrir supòsits, establir classificacions, donar explicacions, definir, descriure, etc. Es proposa una sensibilització d'aspectes lògics del discurs. I també, es refereix a la bondat, és a dir, pensar millor des de l'ètica. La propensió per a la investigació implica competències i habilitats. Els alumnes poden tenir determinades habilitats —diguem, per exemple, la de formular preguntes—, però no tenir la competència per usar aquesta habilitat en circumstàncies apropiades. Però el sentit que donem a «millor» en aquest context té encara un altre vessant, que és l'ètic. Perquè aprendre a pensar millor no és només un problema intel·lectual, és també una tasca moral, tal com diu Pascal (*Pensament*, 488): «Treballeu bé el pensament: aquest és el principi de la moralitat.»

El pensament es formula pel llenguatge, el fet que permet a la llengua accedir al pensament de tractar les idees, els conceptes, els problemes, tal com afirma De Puig (2012). Pensament i llenguatge són dues parts d'un únic procés de coneixement. El nostre pensament s'expressa fonamentalment amb el llenguatge, i per això és abstracte i generalitzador. La forma lingüística no és només la condició de transmissió, no és només un mitjà de comunicació, és condició de la realització del pensament. De Puig (2012), escriu “La lògica implícita en el llenguatge és, per tant, condició necessària per aprendre a pensar millor, però no condició suficient”. (p.187). Per Lipman (2019), reafirmava la idea que s'ha exposat a priori, sobre la relació entre el pensament i el llenguatge. Anomenava que aprendre a parlar, a pensar i a raonar, són activitats estretament lligades entre si.

El currículum d'educació infantil elaborat per al Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (2016), esmenta la capacitat d'aprendre a pensar i a comunicar. Pensar, crear, elaborar explicacions i iniciar-se en les habilitats matemàtiques bàsiques com també progressar en la comunicació i expressió ajustada als diferents contextos i situacions de comunicació habituals per mitjà dels diversos llenguatges. D'acord amb les àrees de currículum, l'infant hauria de fer un ús i valorar progressivament la llengua oral per evocar i relatar fets, per expressar i comunicar idees, desitjos i sentiments, com a forma d'aclarir, organitzar i accedir al propi pensament, per regular la pròpia conducta i la dels altres, com també, participar en les converses sobre diferents temes, tot compartint les descobertes, hipòtesis, desitjos, sentiments i emocions, aprenent a contrastar i a incorporar les aportacions dels altres.

Les habilitats de pensament, han d'ajudar els infants a pensar amb més lògica i més significativament, ja que hem de partir de la premissa que els infants pensen, però pedagògicament, han de pensar bé, per tal de poder resoldre problemes i prendre decisions.

Lipman (2019), l'autor del llibre *Filosofia a l'escola*, reflexiona sobre la visió que tenia Vygotsky respecte a resoldre un problema de manera individual o amb la col·laboració dels companys de classe i el professorat, per tant, defensava la comunitat de classe per estimular el pensament i poder assolir un aprenentatge més acurat.

La capacitat de pensar és innata, tots els éssers humans d'arreu del món l'adquireixen. És una capacitat que s'ha desenvolupat a partir d'activitats mentals com exemplificar, distingir, ordenar, classificar, observar, etc. No es poden aprendre de forma mecànica i instrumental, per tant, cal posar aquestes habilitats en pràctica, i mitjançant el projecte de Filosofia 3/18, se suggereix posar en practicar les habilitats a través del diàleg filosòfic i la repetició.

Segons De Puig (2012), anomena diversos avantatges per tal d'adquirir aquests hàbits, com és el cas de l'automatitzar, l'economitzar i la de facilitar actes per eliminar gestos inútils per útils, i culturitzar, és a dir, donar respostes no espontànies o primitives, sinó cultivades.

De Puig (2012), anomena tres aspectes fonamentals en l'aprenentatge de les habilitats de pensament. El primer que esmenta és que l'habilitat de pensament s'ha de fomentar d'una manera pràctica, és a dir, amb recursos molt dinàmics, sense gaire explicació teòrica prèvia, en tot cas posterior com a metacognició. Quan parla que les habilitats de pensament han de ser progressives, es refereix a poder treballar de manera creixent, cal tractar les simples abans que les complexes, malgrat que aquesta distinció, és en ella mateixa, conflictiva. I per últim, anomena que s'han d'integrar al procés dialògic, és a dir, s'ha de traçar d'algun punt d'interès. L'autora anomena que només tindran sentit si són significatives i només seran significatives si formen part d'un marc conceptual concret.

El programa Filosofia 3/18, proposa treballar les diferents habilitats organitzades a partir de quatre grans blocs, la recerca, la conceptualització, el raonament i la formulació. En aquest quadre, De Puig (2012), ha resumit les característiques pròpies de cada concepte i a continuació se'n farà una breu descripció de cada una d'elles. (p.113)

RECERCA	CONCEPTUALITZACIÓ	RAONAMENT	FORMULACIÓ
Trobar vestigis, descobrir	Abstracció Relació llenguatge- pensament	Connectar, relacionar	Interpretació traducció

Recollida d'informació	Organització de la informació	Elaboració d'informació	Preservar significat
Rellevants a coneixements experimentals	Rellevant a tot el coneixement	Rellevants a coneixements formals	Rellevants a àrees del llenguatge

Habilitats de recerca

Seguint amb la mirada de les autores, De Puig i Sàtiro (2000), del llibre *Tot pensant*, defineixen l'habilitat de recerca com aquella que ajudarà als infants a connectar les experiències presents amb les passades tot formulant hipòtesis, buscar alternatives, anticipant conseqüències o prevenint possibilitats. Per altra banda, esmenten que la recerca implica una pràctica d'autocorrecció.

Mitjançant aquesta habilitat es treballarà habilitats com endevinar, esbrinar, formular hipòtesis, observar, buscar alternatives, anticipar conseqüències, seleccionar possibilitats i imaginar (idear, inventar i crear).

Per Lipman (2019), els infants podran formular hipòtesis, reconèixer evidències, observar, formular qüestions, descriure, narrar, buscar i descobrir alternatives, verificar, predir, fer estimacions i mesurar, seleccionar possibilitats, fer consideracions rellevants, generar noves idees i solucions, etc.

Una de les principals característiques del projecte Filosofia 3/18 són les preguntes, i el seu referent anomena un seguit de possibles preguntes per desenvolupar habilitats de recerca, com per exemple, tal com escriu De Puig (2012), *Com has arribat a aquesta conclusió?, Què ens caldria saber per tal d'estar segurs de...?*, etc. (p. 114).

Habilitats de conceptualització i anàlisi

L'habilitat de conceptualització, és un acte mental que permet formar conceptes, de relacionar-los entre ells, d'organitzar xarxes i sistemes conceptuals. Són habilitats que permeten organitzar-se entre ells, d'organitzar les xarxes i sistemes conceptuals, d'organització de la informació.

De Puig i Sàtiro (2000), esmenten que mitjançant aquesta habilitat es pretén formular conceptes precisos, posar exemples i contraexemples, semblances i diferències, comparar i contrastar, definir, agrupar i classificar i seriar.

Tanmateix, també s'esmenten possibles preguntes per desenvolupar habilitats de conceptualització, tal com s'ha fet amb les altres habilitats. Per fomentar aquesta habilitat, De Puig (2012), escriu que es podria demanar als infants *Sempre que diem... volem dir el mateix?, o Quina diferència hi ha entre el que ara proposes i el que havies dit abans?*, etc. (p. 115)

Habilitats de raonament

En referència a les habilitats de raonament, es crea un procés mental gràcies al qual ordenem i coordinem la informació que posseïm, una part rebuda des de les habilitats de recerca i una altra emmagatzemada en la nostra memòria. El contacte entre els nous coneixements i els que ja teníem provoca una nova descoberta i així el procés de coneixement s'alimenta constantment: amb el que ja coneixem a través dels sentits i de la pròpia experiència, el raonament ens permet descobrir coneixements addicionals.

Per Lipman (2019), l'habilitat de raonament ajuda a justificar hipòtesis, fer inferències, habilitats inductives, habilitats deductives, habilitats analògiques, habilitats no verbals, aplicar regles, generalitzar, universalitzar, buscar i donar raons, argumentar, reconèixer consistències i contradiccions, reconèixer consideracions rellevants, establir relacions de causa i efecte, entre part i tot i entre fins i mitjans, identificar i usar criteris, reconèixer supòsits...

Segons les autores del llibre *Tot pensant* (2011), aquesta habilitat permet buscar i donar raons, fer inferències, raonar condicionalment, raonar analògicament, establir relacions de causa i efecte, establir relacions entre les parts i el tot, establir relacions entre fins i mitjans i usar i buscar criteris.

En referència a les possibles preguntes per desenvolupar habilitats de raonament, es pot demanar, segons afirma De Puig (2012), als infants *"Quina raó o raons tens per dir que...?, o coneixes algun cas que provi el que dius?"* (p.115).

Habilitats de comunicació, traducció i formulació

Una de les tasques de l'etapa infantil és construir les bases de la llengua, primerament l'oral. Tal com De Puig (2012) reafirma basant-se en les paraules de Vygotski i Bruner, els quals van definir

que no hi ha pensament sense llenguatge i a la inversa. Aquesta habilitat, ens permet passar d'un llenguatge a un altre sense que es perdi el significat.

De Puig i Sàtiro (2000), citen les habilitats que es desenvolupen amb l'habilitat de recerca: explicar (narrar i descriure), interpretar, improvisar, traduir del llenguatge oral a la mímica i a la inversa, traduir del llenguatge oral a la plàstica i a la inversa, traduir a diferents llenguatges i resumir. Quan es vol treballar l'habilitat de comunicació, es poden plantejar preguntes com per exemple De Puig (2012) escriu, *“Algú ho pot explicar d'una altra manera que no sigui amb paraules?, o Quins colors li posaries?”*, entre d'altres. (p.117).

En relació amb el pensament, Matthew Lipman (2019), anomena tres trets distintius del pensament crític; la fonamentació en criteris, l'autocorrecció i el ser sensible al context. Respecte als fonaments en criteris es pretén afavorir el pensament guiat per encoratjar als estudiants a donar raons, com per exemple demanar en el fet que et bases per dir, creure, o pensar..., encoratjar els infants a avaluar les raons que donen demanant per què creus que és millor la seva raó que la dels altres..., encoratjar els infants a definir els termes que usen quan dius..., que vols dir?..., encoratjar a buscar pressupòsits com per exemple demanar *“això vol dir que tu creus que...?”* i per últim, ajuda a encoratjar els estudiants a buscar implicacions, fent preguntes com per exemple *“De la teva opinió se'n pot seguir que...?”*.

En referència a l'autocorrecció del pensament, Lipman (2019), afirmava que ajudava a encoratjar els infants a interrogar-se sobre el mètode que usen per investigar qüestionant per exemple *com has arribat a aquesta conclusió?*, i també, a encoratjar els estudiants a preguntar-se sobre els mètodes que els altres usen per investigar, demanant als infants, per exemple, *si hi ha alguna manera d'enfocar el problema?* Es pretén que l'infant accepti una correcció que provingui d'un estudiant i també que accepti les correccions.

El darrer tret que va anomenar Lipman (2019), és el ser sensible als contextos, es pretén encoratjar a tenir en compte els distints punts de vista fent preguntes com, *El que dius tu i el que deia X té alguna cosa a veure?* També es vol animar a establir relacions entre situacions diferents, com per exemple demanar *Quina diferència hi ha entre el que ara proposes i el que s'havia dit abans?*, buscar alternatives com per exemple, demanar si hi hauria una altra manera de mirar-s'ho, ajudar els infants a adonar-se que sovint el sentit dels mots depèn del context, fent preguntes com *“Aquest mot té altres significats?”*, també es pretén fer interessar als estudiants a buscar exemples, demanant si *“pots trobar un exemple del que dius?”*, pretén encoratjar els infants a trobar contraexemples, es pot demanar als infants si *“Hi ha algun exemple que permeti pensar que... no és veritat (just, bonic...)?”* i per últim, es vol ajudar dels

exemples i dels contraexemples dels estudiants per trobar nous criteris, es pot demanar “*Quin nou criteri hauríem d'establir per englobar l'exemple i el contra-exemple?*”.

Les habilitats del pensament, formen part del paradigma del pensament multidimensional, el qual tal com escriu Harada (2017), fa referència al pensament crític, creatiu i curós, i tal com Lipman recollia en la definició del pensament multidimensional (2017), on es constituïa l'objectiu fonamental de la filosofia, formar persones raonables i reflexives. L'autora Beatriz Sanchez Pirela (2008), a l'article “*Pensamiento critico, el diálogo y el entendimiento en Freire y en Lipman*”, on esmentava que Lipman entenia que el pensament crític comportava una societat democràtica mitjançant una educació investigadora. Mentre que Freire, convergeix que el pensament transformava la societat per tal que l'oprimit deixi de ser oprimit, i l'opressor deixi de ser opressor. Altres autores, com Begonya Olivera i Conxita Marquez (2020), reafirmen el valor del pensament crític, ja que aquesta competència implica revisar i avaluar idees i arguments per tal de prendre decisions i actuar. Les autores esmenten, que aquests judicis, han d'estar basats en criteris (ètics, científics, socials, econòmics...) que s'activen amb el desenvolupament d'habilitats com per exemple d'interpretar, analitzar, avaluar, inferir, explicar i autoregular-se. En referència al pensament creatiu, Olivera i Marquéz (2020), l'entenen com la capacitat de pensar de manera original, genuïna i efectiva, per tal de poder buscar solucions alternatives als problemes o situacions. Aquests dos pensaments, el creatiu i crític, estan estretament lligats al pensament curós, vinculat als valors. S'entén per pensament curós aquell perceptiu, observador, té cura i interès pel món que l'envolta, i com a conseqüència, es tradueix amb un pensament creatiu i crític més elevat, precís i elaborat.

A continuació, mitjançant una taula elaborada per De Puig (2012), s'esmenten les característiques pròpies tant del pensament creatiu com del pensament crític (p.169), tot i tenir present que tots dos pensaments es donen suport i es reforcen mútuament:

CREATIVU	CRÍTIC
Explorador	Analític
Inductiu	Deductiu
Formula hipòtesis	Comprova hipòtesis
Pensament informal	Pensament formal
Pensament arriscat	Pensament tancat (Barett)
Esquerrans	Dretans (Bruner)
Pensament divergent	Pensament convergent (Guilford)

Pensament lateral	Pensament vertical (de Bono)
-------------------	------------------------------

En referència al pensament creatiu, té com principals característiques la fluïdesa, el qual és la capacitat de produir idees distintes sobre un mateix assumpte. Per treballar aquest concepte es poden fer les següents qüestions: *Quantes coses puc pensar que siguin grogues/ rodones, petites, transparents i...?, o Quantes paraules puc pensar que tinguin un so o ritme similar?* Amb el pensament crític, es vol fomentar la flexibilitat, és a dir, formes distintes el mateix estímul. En aquest cas, es poden fer preguntes com per exemple: *Com dir-ho o fer-ho d'una altra manera?, o Què passaria si ho plantejàvem diferent?* I per últim, l'Originalitat, veure les coses de forma diferent i única. Es poden fer qüestions com per exemple: *Com ho faries d'una manera nova? O Com plantejaries la mateixa cosa d'una manera insòlita?*, entre altres possibles preguntes.

Segons altres autors, com la professora de psicopedagoga de la Universitat de les Illes Balears, Eulàlia Porter (2021), defineix i anomena la importància del pensament crític i creatiu, tal com Lipman havia esmentat. Porter (2021) entén el pensament creatiu amb aquelles persones que entre altres coses tenen flexibilitat i decisió, és el resultat de la interacció entre la persona i la situació, i no únicament dels aspectes cognitius de la persona. En referència, al pensament crític procura analitzar o avaluar l'estructura i la consistència dels raonaments. Cal que per potenciar el pensament crític hi hagi una ment oberta i participar activament en debats, entre altres característiques.

Altres referents com Richard W. Paul (2017), filòsof que va impulsar el desenvolupament d'un model que permet el desenvolupament sistemàtic de les habilitats del pensament crític. Va ser el creador de la Fundació The Critical Thinking Community. Paul (2017), esmenta l'estreta relació que té el pensament crític en relació a l'aprenentatge i l'educació. Reafirmant la visió sobre l'ensenyament, el qual si s'estableix únicament d'acumulació de continguts, l'aprenentatge mai serà profund. Per tant, aquell docent que és capaç de fomentar el pensament crític a l'aula, estarà fomentant la capacitat per a formular preguntes i resoldre problemes i d'aquesta manera, es mobilitzaran les habilitats de pensament que permeten vincular el coneixement i la pràctica.

Pels autors del *blog* de l'editorial Vicens Vives (2019), mencionen que l'objectiu de despertar el pensament crític a l'aula és formar persones independents, curioses, humils i perseverants enfront de qualsevol obstacle. Tanmateix, estableixen sis claus per a despertar el pensament crític a l'aula. Hi ha d'haver un ambient adequat, dibuixar o utilitzar fotos per a analitzar conceptes abstractes la qual cosa perpetrarà materialitzar-los i descobrir idees i matisos nous,

fomentar el diàleg, elaborar un manual per a pensar, projectes de recerca per poder aplicar eines com l'argumentació i la darrera clau, tenir una mirada sobre la informació que ens arriba.

Aquest pensament multidimensional, el pensament crític, creatiu i curós, tindrà una estreta relació amb les emocions i el desenvolupament global de l'infant. Comprendre la visió del "Nen com a persona capaç. El nen com a persona rica en valors, drets, deures, capacitats, afectes i cultura", paraules que esmenta Sílvia Palou (2004), l'autora defensa una pedagogia que faci pensar, imaginar, descobrir, equivocar-se i crear a partir dels errors. Les emocions, tal com Montserrat Anton (2007) esmenta, que l'harmonia entre les emocions que ens proporcionen estabilitat i les que ens impulsen al canvi, ens permeten avançar, un repte difícil que ens enfrontem dia a dia.

Relacionat amb aquest tema, Delors (1996), esmentava que "l'educació hauria d'involucrar a cada persona a descobrir, despertar i incrementar les seves possibilitats creatives". Delors (1996), va esmentar quatre pilars de l'educació, els pilars del coneixement són aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure junts i aprendre ser. Aprendre a conèixer, fa referència a aprendre a exercitar l'atenció, la memòria i el pensament. En segon lloc, trobem aprendre a fer, és quan l'alumne posa en pràctica els seus coneixements. Seguidament trobem, aprendre a conviure, es treballa la no-violència, el descobriment gradual de l'altre i d'un mateix, la participació en projectes conjunts, etc. I el darrer principi, és aprendre a ser on es pretén que l'educació contribueixi al desenvolupament global de cada persona.

2.5. El diàleg filosòfic

La filosofia 3/18, segueix unes característiques acotades com les habilitats de pensament que s'ha tractat amb el punt anterior, i un altre d'elles es basa en el diàleg filosòfic. Tal com escriu De Puig (2012), Matthew Lipman afirmava que "tota filosofia requereix d'un diàleg, però no tot el diàleg és filosofia" (p.142). Per altra banda, mitjançant les habilitats de pensament que s'han exposat anteriorment i les quals els infants aniran adquirint a mesura que es vagi practicant, ocasionarà la creació d'una comunitat de recerca que es treballarà a partir del diàleg filosòfic.

Lipman (2019), anomena que el diàleg genera la reflexió. El professor ho justifica amb l'exemple que molt sovint, quan la gent està entaulada inicia un diàleg; aquests, es veuen forçats a reflexionar, a concentrar-se, a considerar altres alternatives, a escoltar atentament, a posar molta atenció a les definicions i significats, a admetre opcions en les quals no s'havia pensat, i en, general, a desenvolupar un gran nombre d'activitats mentals en les quals no ens hauríem

ficat, si la conversa no s'hagués donat. Seguint aquestes paraules, Freire (2020), escriu que "Ninguno de nosotros tiene la verdad, ella se encuentra en el devenir del dialogo". (p.1)

Segons, l'autora del llibre de *Fer filosofia a l'escola*, De Puig (2012), distingia el diàleg que quotidià i recurrent que tota persona realitza al llarg del dia amb un diàleg filosòfic que parteix d'unes característiques concretes (p. 143):

DIÀLEG	DIÀLEG FILOSÒFIC
Pensar i reflexionar conjuntament	Pensar, reflexionar i investigar en col·laboració
Tenir en compte les idees de l'altre	Estar obert a les idees dels altres, per avançar en la recerca
Construir un pensament conjunt	Contribuir al pensament col·lectiu amb les aportacions personals
Pensar reflexivament	Usar judicis raonables tot fent créixer el coneixement
Explorar, investigar, donar raons...	Reconèixer els aspectes filosòfics problemàtics
Cooperar	Col·laborar, cooperar i dur a terme recerca filosòfica
Parlar per descobrir noves opcions i alternatives	Ser conscients de la reflexió i emfatitzar la metacognició

De Puig (2012), suggereix que per garantir un diàleg adequat és necessari que els participants, assoleixin els següents requisits:

- Escoltin atentament el que diuen els altres.
- Es preguntin seriosament el que es diu.
- Busquin raons i evidències.
- Reconeguin i explicitin supòsits.
- Descobreixin implicacions i supòsits.
- Demanin i aportin exemples, analogies i objeccions.
- Distingeixin entre el que es coneix i el que s'opina.
- Intentin comprendre els punts de vista aliens.
- Estiguin alerta davant d'inconsistències, vaguetats, contradiccions, fal·làcies i altres problemes del discurs.
- Intentin aprofundir en els temes i tenir en compte altres possibilitats o alternatives.
- Mantinguin un sa sentit de suspensió del judici en cas de falta d'evidències. (p.144)

A l'annex, es troben exemples de preguntes que es poden portar a terme en les sessions amb els infants, tot i que s'ha de tenir present que les preguntes han de sortir d'una manera esporàdica i sense tenir un guió. Aquestes orientacions estan extretes del llibre *Fer filosofia a l'escola* escrites per l'autora De Puig (2012). Es troben preguntes sobre els conceptes, sobre el punt de vista o perspectives, sobre preguntes per classificar, sobre supòsit, *sobre implicacions i conseqüències, sobre raons i evidències, sobre les fonts d'informació i sobre el mateix procés interrogador.*

Les preguntes són la base del diàleg, per això, tal com diu Sanmartí (2003), s'han de buscar preguntes que no siguin reproductives, és a dir, que no només es recorri a un text per al·ludir la resposta. Per tal, com diu l'autora de l'article (2003), la principal característica per saber si són bones preguntes és que sigui una pregunta productiva, és a dir, que sigui una pregunta amb sentit. Per altra banda, també és aconsellable que aquestes preguntes siguin plantejades de manera indirecta on el context promogui una resposta productiva per part de l'alumne. La finalitat de les preguntes és que l'alumnat aprengui a pensar i raoni les seves opinions o explicacions.

Reforçant aquesta idea, Pomar et al. (2020) conclou la importància del fet que el procés d'aprenentatge estigues lligat a les preguntes i a la interrogació fent així, que s'eludeix donar un pes important a les respostes que fan els alumnes. Per tant el docent, ha d'estimular la interrogació i l'autointerrogació deixant de banda les qüestions retòriques que no tenen resposta o en tenen resposta concreta i no donen sentit. Les autores de l'article (2020), anomenen quatre tipus de preguntes:

1. Les que afavoreixen la construcció i reconstrucció del coneixement.
2. Les que van dirigides a aprofundir en el coneixement de l'acció.
3. Les que desenvolupen la consciència del mateix procés d'aprenentatge.
4. Les dirigides a crear una comunitat de recerca.

Paulo Freire (2020), a l'entrevista titulada "*hacia una pedagogía de la pregunta*", anomenava la importància de partir de la pregunta, tenint present que pot ser, o més ben dit, hauria de ser bidireccional, és a dir, tant es poden fer preguntes als alumnes com siguin ells qui en facin, ja que d'aquesta manera, partint de la curiositat dels alumnes, el professorat pot aprofundir més sobre aquell tema i fer una reflexió crítica. Tanmateix, el docent, haurà de saber estimular als infants partint de preguntes quotidianes, insistint que l'origen del coneixement està amb la pregunta.

2.6. Treballar en comunitat de recerca

Anteriorment, amb l'explicació del diàleg filosòfic s'ha esmentat el concepte de la comunitat de recerca. La comunitat de recerca fa desenvolupar el pensament multidimensional, i un dels principals objectius de la comunitat de recerca recull les tres dimensions del pensament. La primera dimensió consisteix a aconseguir que l'alumnat sigui raonable i assoleixi autonomia de pensament i d'acció. La segona dimensió pretén que l'infant trobi alternatives, noves solucions o nous problemes, és a dir, el pensament creatiu. I la darrera dimensió, es vol aconseguir que l'alumne tingui cura, en la forma i en el fons, de les seves intervencions, és a dir, el pensament curós.

Per altra banda, tal com diu De Puig (2012), treballar en comunitat de recerca potencia tres factors; primerament el factor de socialització, ja que fa que les normes de convivència es proposen com una tasca moral d'autoimplicació i corresponsabilitat, provoca situacions de cooperació grupal, elimina totes les formes de competició que puguin lesionar alguns estudiants/es més desfavorits i altres, afavoreix les conductes positives com l'assertivitat i l'ajuda mútua, i fa disminuir les negatives, com les agressives, les passives, etc., la socialització també fa que els infants procurin conèixer entre si, tot incrementant-ne les interaccions multidireccionals constructives i fa incrementar la participació en tasques que ajudin a tenir objectius positius comuns. La comunitat de recerca també ajuda al desenvolupament de les emocions, perquè fa que les emocions es visquin i es procurin reconèixer, tanmateix també fa expressar els sentiments a través de diverses activitats com la música, la poesia, el dibuix, etc., la comunitat de recerca produeix que s'analitzin les situacions que provoquen emocions positives i negatives, desenvolupa el sentiment i la capacitat d'empatia i fa que els individus s'enfrontin a les emocions negatives i intentin respondre les pròpies irracionalitats. El darrer factor que ens parla De Puig (2012), és el factor intel·lectual, ja que desenvolupen l'atenció, la concentració i la memòria, ocasiona que s'aprofundeixin en les destreses de recerca, conceptualització, raonament i traducció, ajuda a detectar el conflicte i que s'obri la possibilitat d'acceptar crítiques i d'autocorregir-se, per altra banda, també fa combinar les capacitats que es produeixen per l'exercici del pensament crític, creatiu i curós i fa exercitar l'avaluació com a autoregulació de l'aprenentatge.

Lipman (2019), esmentava el concepte que ha anat sortint al llarg del treball, la comunitat de recerca. Succeeix quan l'aula d'infants i joves esdevenen pensaments filosòfics. Ann Margaret Sharp, defensava per sobre de tot, la comunitat de recerca, ja que tal com va esmentar a

l'entrevista realitzada per Saeed Naji (2004), on definia la importància de la comunitat per la immersió a una experiència democràtica, epistemològica, ètica i estètica.

Seguint amb el concepte de la comunitat de recerca, Lipman (2019), no donava importància al fet que l'infant expressés la seva opinió, sinó que poguessin analitzar, discutir per poder reflexionar i finalment, emetre un judici mitjançant els criteris i els valors dels propis nens i nenes.

2.7. Avaluació figuroanalògica

Una de les característiques que defineixen el projecte de Filosofia 3/18, és l'avaluació figuroanalògica. De Puig (2000), defineix que avaluar és pensar. Al manual del projecte, distingeix cinc tipus d'avaluacions, les quals cada mestre les podrà projectar segons els seus objectius utilitzant criteris oberts o tancats, tot i que com estan destinats pels infants més petits segueixen un criteri tancat i se suggereix que les avaluacions amb criteris oberts s'utilitzin quan els infants estan familiaritzats amb el projecte. S'entén les avaluacions amb criteris tancats en aquells que els criteris estan donats. S'aconsella, que en cada sessió s'avalui un aspecte diferent i utilitzant estratègies diverses. Aquests cinc tipus d'avaluacions són:

1. Avaluació

Per exemple, avaluació amb tres cares: somrient, normal i trista amb la correspondència dels criteris de m'ho he passat molt bé, m'ho he passat bé o no m'ho he passat bé.

2. Avaluació de la dinàmica de la classe

Per exemple, presentar dos trencaclosques, l'un acabat i l'altre no. Seguint el criteri que hi ha hagut bona organització o no hi ha hagut bona organització. Un cop els infants trien per avaluar es demanarà que raonin la seva resposta.

3. Avaluació de la relació entre els infants

Per exemple, mitjançant una peça musical, utilitzant dos fragments diferents on un d'ells tindrà el criteri que cada infant anava pel seu compte i l'altre fragment hi havia cohesió de grup. Els infants hauran d'escollir un fragment que representi millor el comportament del grup durant la sessió.

4. Avaluació de la participació en la discussió.

Per exemple, utilitzar tres ampolles on hi ha una que està plena, una altra mig plena i l'última buida, on mitjançant els criteris de si han participat tots, només uns quants o

han participat pocs, hauran d'escollir amb quina ampolla s'identifiquen més i raonar el perquè d'aquella elecció.

5. Avaluacions obertes

S'utilitza per fer-ne una síntesi i per motivar la metacognició, com per exemple, amb el dibuix d'unes estisores o unes de debò, els demana què traurien de la classe d'avui, si alguna cosa no ha anat prou bé.

De Puig i Sàtiro (2000), citen tres bases que justifiquen la importància de l'avaluació i les quals ajudaran a poder fer les activitats que s'han explicat anteriorment. Els aspectes que s'han de tenir present, són primerament conèixer que el terme avaluar fa referència a determinar el valor d'una cosa. Quan s'avalua, el pensament mira de mesurar, pensar, equilibrar, separar, seleccionar, escollir i criticar. Seguidament que els infants, han de ser vistos com a subjectes avaluadors i no només com a objectes d'avaluació del mestre. Per tant, han d'aprendre a avaluar i a autoavaluar-se. I per últim, les autores (2000), proposen el treball d'avaluar a través de l'exercici del raonament analògic, que capacita per fer comparacions, establir relacions, percebre semblances i diferències; fer síntesi aprofundida, verbalitzada i no destituïda.

2.8. El projecte educatiu de la Filosofia 3/18

El currículum de Filosofia 3/18, el qual s'ha traduït i se n'ha extret una adaptació del programa *Philosophy for children*, està format per sis programes, els quals cada un d'ells està pensat per portar-se a terme en dos cursos escolars lectius, excepte el programa específic de l'etapa d'educació infantil el qual es porta a terme a l'escola bressol quan han adquirit el llenguatge i el de parvulari es porta a terme el mateix programa en els tres cursos. En tot cas, sempre es tindrà present una certa flexibilitat, tenint en compte les mateixes característiques de les aules i la composició del grup classe.

Prèviament conèixer el projecte educatiu de la Filosofia 3/18, és important, tenir present la visió que es té sobre l'infant. Lipman (2019), entenia que l'aprenentatge i el coneixement s'havien de fer sense restriccions i sense adoctrinaments. Si no que s'havia de partir de la capacitat de l'infant, apostant per la seva trajectòria vital i cognitiva amb rigor, amb projecció i amb coherència. Per reforçar aquesta visió que tenien sobre la capacitat de l'infant, volia anomenar un text, extret per les paraules de Lipman (2019), on resumeix molt bé aquest concepte:

En lloc de concebre la ment com una nau buida i passiva que poden embotir amb informació o continguts per tal "d'educar-la". A més, suposem que els coneixements no s'adquireixen

simplement per rutina, sinó que s'aprenen a fons actuant amb l'entorn i resolent problemes que per als infants són importants. (p.125)

A continuació, s'esmenta el currículum del projecte de Filosofia 3/18 basant-nos únicament en les qüestions de l'etapa d'educació infantil. Una idea, que segons el GrupIREF (2020), regula tots els currículums de Filosofia 3/18 és que la raonabilitat, ja que apel·la al desenvolupament de l'autonomia. El currículum de Filosofia 3/18, com s'ha esmentat anteriorment, està dividit en sis grans grups, els quals fan referència a dos cursos escolars, amb una certa flexibilitat, ja que es té en compte les característiques de cada aula i la composició de cada grup classe. En referència a la programació d'Educació infantil, s'estableix en els tres anys de l'escola de parvulari. El currículum està organitzat pel nom del programa i pel llibre que utilitza l'estudiant els quals són relats que pretenen a través de personatges i situacions quotidianes, desgranar conceptes fonamentals de la història del pensament de manera viva i atractiva, tot provocant la curiositat dels estudiants, fent que el text serveixi de detonant per encoratjar els alumnes a pensar. El manual del professorat ofereixen un recull sistemàtic de recursos, ja siguin exercicis, activitats, plans de discussió, propostes d'avaluacions, etc., els quals ajuden a facilitar la tasca d'orientació i conductor que el mestre o la mestra fa en aquest projecte.

Els programes destinats a l'educació infantil i al primer cicle d'educació primària són aportacions del GrupIREF escrita per Sàtiro i De Puig, mentre que els altres quatre programes provenen de la traducció i l'adaptació del currículum de Philosophy for Children de Matthew Lipman.

En referència als programes que té el currículum del projecte Filosofia 3/18 trobem, *Jugar a pensar* d'educació infantil, *Pensar amb els sentits* del primer i segon d'educació primària, *Filosofia de la naturalesa* del tercer i quart d'educació primària, *la Filosofia del llenguatge* del cinquè i el sisè d'educació primària, *la Lògica* del primer i segon d'ESO, i el programa *Ètica* del tercer i quart d'ESO.

Sobre el programa d'educació infantil, *Juguem a pensar*, el llibre que utilitza l'estudiant s'anomena *Tot pensant contes*, mentre que el professorat utilitza el manual anomenat *Tot pensant. Recursos per a l'educació infantil*. Aquest programa per a l'educació infantil, *Juguem a pensar*, és el projecte introductor de Filosofia 3/18, ja que serà a partir de les activitats i continguts que es treballin en aquest programa el que farà adquirir les destreses bàsiques, que, a poc a poc, s'aniran repetint i ampliant en els programes posteriors.

Les activitats que es plantegen són habilitats, que es porten a terme a l'escola, com per exemple els jocs, l'explicació de contes o treballar sobre un pintor en concret. La gran diferència serà la

reflexió que se'n derivarà de cada activitat i on es pretindrà treballar les habilitats del pensament com també la reflexió i el criteri de cada infant.

Per tant, seguint les paraules De Puig (2012), podem descriure que l'objectiu principal d'aquests programes és oferir al professorat d'educació infantil, una sistematització d'algunes de les experiències donant-los una coherència pedagògica i una consistència educativa a través del diàleg. Es tracta de convertir en tema de converses i de diàlegs regulars i sistemàtics algunes situacions provocades a través de jocs, contes i d'obres d'art, de cinema, de poesia i de música, els quals permetin una reflexió sobre aspectes de la vida educativa d'aquesta etapa.

Les habilitats de pensament que es pretén treballar en aquesta etapa són les següents:

- A. Habilitats de recerca
- B. Habilitats de conceptualització
- C. Habilitats de raonament
- D. Habilitats de traducció

Pel grup de recerca i difusió de filosofia de Catalunya, el GrupIREF (2020), comprèn l'objectiu de l'aprenentatge de la reflexió a través del cultiu d'habilitats de pensament; la incorporació del pensament crític, el pensament creatiu i el pensament curós com a eixos fonamentals, i el diàleg com a metodologia.

Les habilitats exposades tenen una estreta relació amb la selecció de les activitats que es volen portar a terme, per tant, prèviament, serà necessari saber quina habilitat es vol donar més pes, ja que segurament estaran interrelacionades entre elles, per poder escollir una proposta més adient i acotada amb el que es pretén treballar. A continuació, s'exposa les activitats proposades per De Puig (2012), basades en el programa d'educació infantil:

- **Jocs o activitats lúdiques**

En aquesta etapa tota l'activitat de l'infant gira entorn del joc; per tant, totes les tasques que es proposin han de tenir un to lúdic per tres raons fonamentals. La primera és perquè el joc és una activitat natural en l'infant que li proporciona plaer i divertiment. Això no exclou l'esforç i molt sovint la satisfacció que és proporcional a la dificultat del joc. La segona raó és perquè el joc és una forma d'adaptació al món. En el joc l'infant reproduïx el seu entorn social, fa una tasca d'assimilació, d'apropiació. Interioritza l'estructura social que l'envolta. I la darrera raó és perquè el joc és un instrument d'aprenentatge. D'entrada, serveix per conèixer i mesurar les pròpies aptituds i capacitats i també per inspeccionar l'entorn.

▪ **Contes**

La importància del món imaginari per als nens i les nenes és un fet prou conegut. És a través dels contes, especialment en la primera infància, que es canalitzen molts dels sentiments, les emocions, els pensaments, les aspiracions col·lectives, els dubtes, les angoixes i les pors pròpies de persones que encara no tenen prou clars els límits entre realitat i fantasia. D'aquesta manera, utilitzar els contes com a recurs per introduir els infants en la realitat social i lingüística de la comunitat ha estat una pràctica present en totes les èpoques de la humanitat i en totes les civilitzacions.

▪ **Art**

Un tractament de les habilitats a través de l'art ens permet dotar els infants de recursos personals i col·lectius perquè puguin gaudir d'una obra. Permet ensenyar-los a mirar, però també a escoltar, a dialogar, a interpretar, a inventar, a gaudir de les peces i a fer-se conscients del propi gust. L'art els ajuda a aprendre a pensar en termes de sensacions, de color, de formes i de composicions, aplicant el raonament lògic a la contemplació de l'art per fer-ne uns bons contempladors: que gaudeixin, que tinguin criteri i siguin capaços de crear.

▪ **Els llibres**

Els llibres de l'alumnat *Tot pensant... contes*, l'acompanyen una marieta que es diu Joanina troba un mapa al seu jardí i decideix fer una ruta per països que li puguin oferir contes. Consisteix en una breu antologia de contes que corresponen a sis àmbits geogràfics, reals o imaginaris. Tenen en comú que són històries de fantasia, però cadascuna d'elles té una peculiaritat especial.

En patufet (Catalunya)

Hi havia una vegada un sací pereré (Brasil)

L'Al·ladí i la llàntia meravellosa (Orient)

La gallina Lina (Món anglosaxó)

L'aneguet lleig (Nord europeu)

La bella dorment (lloc d'enlloc, país de fantasia)

Aquest recull respon a un doble necessitat. D'una banda, que els nens i nenes tinguin la possibilitat de fullejar el llibre de contes que estem usant a l'aula, com fan amb altres contes, tenint cura de l'escriptura amb lletra de pal. El manual del professorat, s'acota diversos exercicis i activitats valorades pel GrupIREF.

En referència al manual de professorat *Tot pensant. Recursos per a l'educació infantil*, és un manual que pretén proporcionar la reflexió sobre la pràctica, ja que moltes de les propostes són molt semblants a algunes de les que ja es porten a terme en el parvulari. També s'hi reflecteix

una reflexió sobre aquesta pràctica, tant per part del docent com de l'infant. Es tracta de posar nom o d'identificar el que s'està fent per tal de generar una metacognició fonamental si volem que hi hagi transferència cognitiva.

2.8.1. Una sessió de filosofia

Un cop s'han exposat les característiques principals del projecte Filosofia 3/18, com és el cas de les habilitats del pensament, el diàleg filosòfic, la comunitat de recerca, el concepte de les preguntes i de l'avaluació figuroanalògica, s'exposa les parts principals que ha de contenir una sessió de filosofia. Primerament, tal com afirma el GrupIREF (2010) es necessita crear un ambient amb un clima afectiu per tal de poder entrenar aquest pensament que es busca amb la filosofia. De Puig (2012), aconsella tres característiques per crear aquest clima, primerament canviar d'espai, no utilitzar l'aula ordinària i anar per exemple a la biblioteca, al gimnàs, al pati..., etc. Utilitzar una llum indirecta com una espelma, un fanal o baixar les cortines. I per últim, iniciar el ritual amb una música per situar als infants.

En referència al ritme i el temps destinat a la sessió serà molt subjectiu, ja que dependrà de diversos factors que no poden ser controlats fins al moment de posar-ho en pràctica, com l'estat d'ànim, el nombre d'infants, les característiques dels infants i de l'escola, etc. Els experts com De Puig i Lipman, recomanen que hi hagi una rutina, és a dir, una referència estable, i tal com afirmen el GrupIREF (2010) utilitzar dues mitges hores per donar més continuïtat a l'activitat, com també una estimació d'entre quinze i vint alumnes. Abans de començar l'activitat, s'haurà de pactar les regles que es portaran a terme durant la sessió, a continuació s'esmenten les normes que apareixen en el llibre Tot pensant. Recursos per a educació infantil De Puig (2012):

1. Quan es vulgui parlar, aixecar la mà.
2. No parlis mentre parla un altre nen o nena.
3. Parlar clar i alt perquè et puguin entendre.
4. Pensar el que vols dir abans de demanar la paraula.
5. Escoltar els teus companys amb atenció.
6. Tractar bé els altres nens i nenes.
7. Fer preguntes. (p.57)

Un cop, s'ha fet el ritual d'entrada i s'han establert les normes, s'iniciarà la proposta d'activitats. Tal com s'ha esmentat anteriorment, a educació infantil poder fer servir diferents recursos per a incentivar diversos estímuls. Aquests recursos són els que s'han esmentat anteriorment, es pot utilitzar jocs o activitats lúdiques, un conte, una obra d'art o llibres. Durant la proposta,

s'enllaçaran preguntes seguint les característiques que s'han exposat anteriorment, preguntes que tinguin sentit i que ajudin als infants a estimular aquest pensament filosòfic. El tancament de la sessió, tal com expressen el GrupIREF (2010), consta de cinc fases; primerament es demanarà a un nen o nena fer una síntesi del que s'ha treballat, seguidament es farà una pinzellada del que es tractarà la setmana següent, com per exemple posar una frase a la pissarra. La tercera fase fa referència a la metacognició on es pretén fer una reflexió d'allò que hem treballat. Al quart moment s'estableix una relació amb un mateix, és a dir, buscar la relació del que hem fet amb la seva vida i la darrera fase, es porta a terme l'avaluació figuroanalògica.

3. Metodologia

3.1. Paradigma d'investigació i mètode

El paradigma de les ciències socials utilitzat en aquest treball, està sota el paraigua del paradigma interpretatiu, el qual té com a finalitat la descripció i l'anàlisi del significat de les accions humanes i fenòmens socials. Les principals característiques del paradigma segons Serrano (1994), és que intenta comprendre la realitat mitjançant la reflexió, anàlisi i interpretació de la realitat estudiada. Mitjançant aquesta tècnica, la recollida de dades més usuals són l'observació participativa, històries de vida, entrevistes, diaris, quaderns de camp, etc. Considero que aquest paradigma, s'adapta a les necessitats i dona respostes al meu Treball Final de Grau.

En referència al mètode, es planteja un estudi de cas. D'acord amb les paraules de Robert Stake (2012), és una metodologia d'investigació que s'utilitza per conèixer un cas particular. Consisteix a fer una investigació d'un fenomen, una organització, un programa d'ensenyament, etc. Es basa en la investigació empírica, és a dir, el fenomen s'ha d'estudiar dins el context en què es desenvolupa el treball de camp. S'utilitza múltiples fonts per l'observació de dades, com és el cas de les entrevistes, l'observació directa o participativa, grups de discussió, qüestionaris, anàlisis documental, etc. Hi ha diverses tipologies de casos segons Stake (2012); cas d'estudis intrínsecs, cas d'estudi instrumental, cas d'estudi col·lectiu, entre d'altres. El meu estudi de cas es basa en el Projecte Filosofia 3/18. Per estudiar aquest cas m'aproximo a diferents contextos i persones: Una d'elles al GrupIREF, d'altra banda, s'entrevistarà a dues mestres de diverses escoles catalanes, les quals fa diversos cursos educatius que porten a terme aquest projecte, i darrera entrevista, a la professora de l'universitat de Girona, la qual porta a terme assignatures en el màster de Filosofia.

Tanmateix, a part aquest estudi de cas amb les tècniques de recollida d'informació que porto a terme, també plantejo fer una intervenció, concretament de tres sessions, per executar en primera persona la metodologia recercada. Aquesta intervenció no es planteja com una investigació-acció, perquè és un aspecte complementari al Treball Final de Grau. Cal afegir, que la intervenció no es porta a terme a les escoles on s'ha fet l'estudi de cas mitjançant les entrevistes, ja que per motius de la pandèmia global de la COVID-19, hi ha restriccions perimetrals i grups bombolla que dificulta aquesta interacció més propera amb les escoles, però s'ha pogut portar a terme a l'Institut Escola Josep Maria Xandri de Sant Pere de Torelló, on hi ha hagut una facilitació, ja que l'equip directiu estava interessat en aquest projecte i el curs anterior

estava començant a crear un projecte intern d'escola sobre aquest tema. Per tant, tot i que l'escola és externa a l'estudi de cas, l'interès ha facilitat la realització de la intervenció.

3.2. Tècniques de Recollida d'informació

Les tècniques que s'utilitza en referència el meu treball són principalment les entrevistes, com és el cas de l'entrevista al Grup d'Innovació i Recerca per l'Ensenyament de la Filosofia (GrupIREF) i a la doctora en filosofia de la Universitat de Girona, Carla Carreres. Per altra banda, s'entrevista a dues mestres de Catalunya per conèixer el seu punt de vista i veure com es porta a terme aquest projecte a les escoles. Altrament, també s'utilitza l'anàlisi documental de llibres utilitzats, analitzant el Projecte Educatiu de Centre, dels centres educatius que s'han observat i entrevistat, com també l'anàlisi de la pàgina web de l'escola. La darrera tècnica que s'utilitzarà és el diari de camp de la part pràctica, en relació amb la intervenció que es portarà a terme durant tres sessions a l'Institut Escola Josep Maria Xandri de Sant Pere de Torelló on s'aplicarà el Projecte de Filosofia 3/18 a l'aula d'educació infantil de l'escola, ja que aquesta és l'edat d'interès d'aquest estudi. En aquesta aplicació d'intervenció d'aula, s'oferirà als infants la possibilitat de reflexionar. Després d'investigar sobre el projecte, es fa una recollida de dades de les sessions de Filosofia 3/18 que s'han realitzat a l'aula, mitjançant la transcripció dels diàlegs i les fotografies dels resultats obtinguts.

3.2.1. Entrevistes

L'entrevista és un procés de comunicació i interacció que se centra en una conversa on intervien dues o més persones establint un *feedback* amb l'entrevistador i l'investigador mitjançant preguntes i respostes. Tal com diu Quivy (1995), és un mètode on intervien processos bàsics de comunicació i d'interacció humana. Per tant, l'entrevista utilitza la comunicació verbal per obtenir informació sobre un tema.

És una tècnica que pot ser molt útil per recollir dades, s'ha de procurar centrar la conversa entorn de les hipòtesis de treball plantejades, ja que el contingut de l'entrevista serà objecte d'una anàlisi sistemàtica del contingut, destinada a verificar les hipòtesis de treball.

Pel que fa a les entrevistes portades a terme es van realitzar a tres contextos diferents. Un d'ells va estar al centre del GrupIREF, un altre a la universitat de Girona i l'últim context va estar a l'escola. Una de les característiques que engloba les quatre entrevistes és que es van fer a distància, utilitzant aplicacions com el Zoom o el Meet a causa de la pandèmia. Les entrevistes realitzades eren semidirigides, segons Quivy (1995), és quan l'entrevistador té un guió de les

preguntes, per tant segueix una estructura, i per altra banda, deixa expressar obertament sempre que no s'allunyi del tema. Cadascuna de les entrevistes s'anava registrant mitjançant una gravadora per tal de no perdre cap contingut, però també s'anotava en un paper conceptes de gran rellevància.

L'objectiu principal de realitzar les entrevistes respon el primer i el segon objectiu que vaig plantejar a l'inici del treball, els quals són primerament "Explorar el punt de vista i les experiències de mestres d'educació infantil sobre la Filosofia 3/18" i, "Conèixer la visió i les aportacions de persones expertes en aquesta filosofia".

3.2.2. Anàlisi documental

L'anàlisi documental és un procés intel·lectual del qual se n'extreuen nocions dels documents per representar-los i facilitar l'accés als originals. Rodríguez (2005), defineix aquesta tècnica amb la derivació d'un document el conjunt de paraules i símbols que li serveixin de representació. L'anàlisi documental és un ampli concepte, el qual s'analitza des de la seva identificació externa o descripció física a partir d'elements formals com l'autor, el títol, l'editorial, anys de publicació, etc. fins a la descripció conceptual del contingut o la temàtica, realitzada a través de paraules claus.

La finalitat de l'anàlisi documental és la transformació d'uns documents originals en altres de secundaris, els quals ajuda a fer possible tant la recuperació com la difusió dels documents. Aquesta anàlisi està formada per diferents operacions necessàries per portar-ho a terme. Primerament una descripció física i per altra banda, una anàlisi del contingut, amb una indicació (paraules claus i descriptors), un resum i una classificació.

L'anàlisi documental que vaig portar a terme ha estat principalment els documents de Matthew Lipman com també els d'Irene de Puig. Tanmateix, també vaig analitzar documents oficials del GrupIREF, de les dues escoles entrevistades i de la professora Carla Carreres que em van facilitar per tal de complementar l'entrevista. Els principals documents analitzats han estat articles, llibres i documents oficials com el PEC. Aquesta tècnica responia a l'objectiu de contrarestar i ajudar a elaborar el marc teòric, per tant, engloba l'objectiu número u el qual pretenia "Conèixer els fonaments de la Filosofia 3/18 i els referents teòrics de *Philosophy for Children*".

3.2.3. Diari de camp

S'entén per diari de camp aquell registre on l'autor descriu entorns, situacions, activitats, diàlegs, etc. Aquest recurs ajuda a descriure aspectes quotidians i de les activitats com també el recull d'impressions, sentiments, valoracions, etc. Tal com diu Albertín (2018), l'objectiu principal és estimular la pràctica reflexiva durant el procés d'aprenentatge.

El diari de camp responen a dues funcions principals, primerament a una funció informativa i instrumental, una sèrie d'informació que ens ajuda a explorar, desenvolupar idees, establir relacions, explicitar sentiments, etc. I per altra banda, la funció reflexiva i formativa, on ajuda a la facilitació de consciència i la comprensió de les diferents situacions.

El diari de camp va ser utilitzat principalment al llarg de la intervenció educativa que vaig portar a terme a l'Institut Escola Josep Maria Xandri. Una tècnica que m'ajudava per anotar els diàlegs i les intervencions que feien els infants durant la proposta. Això em permetia, el moment d'analitzar o de transcriure el diàleg, apreciar aquelles anotacions que havia fet per tal de poder fer una reflexió més acurada, poder desenvolupar aquella idea i establir relacions.

3.2.4. Observació

L'observació, segons Quivy i Carnpenhoudt (1992), defineix aquesta tècnica com un mètode d'investigació social per contemplar els comportaments, ja sigui d'aquell moment, d'una persona o d'un grup sense un document o d'un testimoni. La finalitat d'aquest mètode és investigar quelcom amb una intencionalitat estudiada, ja que d'aquesta manera, podem recollir el màxim d'informació per tal de poder respondre la hipòtesi plantejada. Per tant, podem afirmar, que l'observació ens ajudarà a obtenir dades empíriques sobre les conductes i els fenòmens socials.

Un dels aspectes a tenir present d'aquest mètode, i el qual és defensat per Berganza (2005), és la importància de l'observació sobre la seva mirada sistemàtica, és a dir, que un altre observador pugui seguir amb la mateixa mirada per observar. Per poder portar-ho a terme, els experts aconsellen seguir les preguntes: què, qui, com on quan i per què.

La tècnica d'observació, va ser utilitzada amb la intervenció de les sessions filosòfiques portades a terme. L'objectiu principal era transcriure aquella sessió per tal que les persones que llegeixin aquell treball i no hagin estat presents sabessin el context com si ho estiguessin vivint. Per altra banda, era de gran rellevància aquesta tècnica perquè es tenien les dades empíriques d'aquells diàlegs filosòfics.

3.3. Contextos del cas

La primera entrevista que es va realitzar va estar amb el grup d'Innovació i Recerca per a l'Ensenyament de la Filosofia, el GrupIREF, és una associació sense ànim de lucre que va néixer a Catalunya l'any 1987. L'objectiu de l'associació és promoure el projecte Filosofia 3/18 mitjançant la formació de professors i l'elaboració i difusió de materials educatius.

Aquest projecte és un currículum que vol reforçar les habilitats de pensament dels estudiants de 3 a 18 anys, partint de la filosofia per impulsar i enfortir la capacitat reflexiva.

La difusió que fa el GrupIREF, ho fa mitjançant la traducció i adaptació del referent del moviment reconegut internacionalment com a *Philosophy for Children*, el qual va ser creat a finals dels anys seixanta per Matthew Lipman.

L'entrevista, es va portar a terme el dia tres de desembre de 2020 amb l'actual directora de l'associació Glòria Arbonès. La trobada es va poder portar a terme en línia, utilitzant el programa del Zoom. Prèviament, van estar enviades les preguntes perquè l'entrevistat pogués saber els temes que es tractarien i d'aquesta manera, tenir una orientació del que es conversaria.

L'entrevista va estar formada per un total de setze preguntes on es pretenia conèixer, com també escoltar el punt de vista dels referents que tenim a Catalunya sobre la filosofia 3/18. Es tractaven de preguntes sobre la història del GrupIREF, qüestions que tracten la base del projecte com també, es troben preguntes on es pretén saber la seva opinió. Les respostes d'aquesta entrevista, s'adjunten a l'annex.

El GrupIREF va signar un conveni amb el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya per fer formació del professorat, amb la Universitat de Girona, amb qui coordina el Màster Filosofia 3/18. D'aquesta manera, el setze de desembre de 2020, s'organitzava una entrevista amb una professora de la Universitat de Girona, Carla Carreres, on imparteix assignatures del màster de Filosofia 3/18.

L'entrevista a Carreres, també es va realitzar en línia mitjançant el zoom. Aquesta entrevista, seguia una estètica semblant a la del GrupIREF, exceptuant les preguntes de la història de l'associació, es desenvolupaven preguntes sobre les bases de la Filosofia 3/18 i el seu punt de vista en diverses qüestions com els avantatges i els inconvenients de la filosofia o l'impacte que pot tenir el projecte, entre d'altre preguntes que es troben a l'annex del treball.

En referència a les entrevistes dels docents d'Educació Infantil, s'ha contactat amb dues escoles, les quals han estat suggerides per Glòria Arbonès, ja que durant l'entrevista em va anomenar

que s'havia format una xarxa d'escoles que s'anomenava *filoescoles*, on s'identificava un llistat de les escoles d'arreu de Catalunya que treballaven basant-se en el projecte Filosofia 3/18. Aquestes dues escoles fa diversos anys que porten a terme el projecte i han seguit formacions constants amb tot l'equip directiu, fet que fa que siguin experts en el tema i uns grans referents pel meu treball.

Les entrevistes es van realitzar totes dues el dia vuit de gener del 2021, una d'elles per l'aplicació Zoom i l'altre entrevista per l'aplicació Meet. Les preguntes que s'han desenvolupat, han estat les mateixes per les dues entrevistes que s'han fet a les dues escoles. L'entrevista està formada per quinze preguntes, on es pretén parlar sobretot de l'estructura que porten a terme en una sessió de filosofia i l'aplicació del projecte a l'escola, entre altres qüestions que se'n deriven. Les dues entrevistes es trobaran a l'annex del treball, però prèviament es farà una breu contextualització de les dues escoles.

L'escola Mercè Rodoreda (2021), s'ubica al municipi de Martorell, amb una població de 28.772 habitants. L'escola és un centre públic d'Infantil i Primària, el qual va iniciar la seva activitat el curs 2004-2005, inicialment estaven ubicats de manera provisional amb mòduls prefabricats on no va ser fins al curs 2006-2007 quan es va construir l'edifici com també la consolidació dels aspectes pedagògics bàsics pel funcionament de l'etapa infantil i cicle inicial. Actualment és un centre de doble línia de P3 a 2n de primària i de triple línia de 3r a 6è de primària.

Un dels seus trets d'identitat és fomentar el pensament creatiu, és a dir, tal com esmenta l'equip directiu del centre, pretenen plantejar-se preguntes, identificar i plantejar la diversitat de respostes davant d'una mateixa situació mitjançant la Filosofia 3/12 a tots els nivells educatius del centre. Al Projecte Educatiu de Centre de l'escola de Martorell, mencionen que el pensament i el llenguatge estan molt relacionats, quan ensenyem a pensar donem alhora les eines per al desenvolupament del llenguatge, i en definitiva, eines per aprendre.

L'escola Les Roques Blaves (2021), s'ubica al municipi d'Esparreguera, amb una població de 21.889 habitants. L'escola va néixer amb el nom de CEIP Esparreguera el curs 2001-2002 per la necessitat del municipi de cobrir places escolars. Va ser el curs 2004-2005, on es va decidir que el centre s'anomenés Les Roques Blaves, un topònim de la vila. L'any següent, es va canviar d'edifici gràcies a la nova construcció que es va fer, ja que inicialment estaven en una ubicació de manera provisional. Un dels trets d'identitat de l'escola, els quals han estat anomenats per l'equip educatiu del centre, és la d'escola formadora de ciutadans crítics, democràtics i solidaris que promou un ensenyament creatiu i comprensiu, que afavoreix l'esperit crític i la motivació per futurs aprenentatges.

Un dels seus projectes educatius, és el projecte Filosofia 3/18. L'escola pretén ensenyar a pensar i a desenvolupar les habilitats cognitives de tot l'alumnat, ajudant-los a ser més conscients de la riquesa del bagatge intel·lectual i a preparar-los en la responsabilitat per a la participació en un món democràtic.

3.4. Intervenció pràctica a l'escola

La intervenció pràctica del Treball Final de Curs, consisteix a portar a terme una sessió de Filosofia 3/18 en una aula d'educació infantil, projectant tots els temes que s'han tractat anteriorment. Dono importància a poder dur a terme una sessió de Filosofia 3/18 en una situació real d'aula d'infantil, per tal de poder reflectir tot el coneixement obtingut gràcies el treball teòric i d'altra banda, poder abastar amb els objectius que he plantejat a l'inici del treball, el qual fa referència a l'objectiu número quatre *“dissenyar, aplicar i analitzar una proposta basada en la Filosofia 3/18 a una escola d'Educació Infantil, utilitzant la conversa i el diàleg per a posar en joc les habilitats de pensament dels infants”*. Tanmateix, la posada en pràctica serà una eina que em facilitarà acabar de comprendre i valorar els aspectes característics del projecte de Filosofia 3/18, fet que amb les entrevistes realitzades, és una manera de contrastar la informació teòrica amb la seva experiència i per tant es basen en el seu punt de vista i opinions d'una font externa. A partir de la realització de la intervenció, la informació que n'extregui serà una font interna i primària, ja que hauré viscut en primera persona, i podré fer una correlació i una anàlisi més acotada.

Aquesta intervenció educativa consta de la posada en pràctica de tres sessions, on a cadascuna d'elles es treballa una habilitat de pensament diferent i es posa en joc aspectes esmentats al marc teòric, com és el cas de l'avaluació figuroanalògica o la realització de fer bones preguntes. Aquest aspecte és una de les justificacions principals de la intervenció pràctica del meu Treball Final de Grau, és a dir, la posada en pràctica d'una sessió de Filosofia 3/18 és on es pot apreciar més el contingut que requereix aquest projecte i en certa manera, tenir més coneixements sobre les bases per tal de poder establir el lligam entre la teoria i la pràctica. Per altra banda, la posada en pràctica reforça l'aprenentatge personal i ajuda a constituir les bases que s'han anat fomentant al llarg de la carrera i de les pràctiques realitzades.

La proposta d'intervenció de l'aula s'ha estructurat en tres sessions, durant dies diferents, però seguint el mateix horari en cada sessió, concretament de les 9 hores fins a 9.45 hores. Seguint la metodologia de l'escola, els infants han tingut la llibertat de decidir participar en la sessió o no. Al moment de dissenyar les activitats, han estat pensades per infants de tres a sis anys, ja

que l'agrupació dels infants del centre educatiu està organitzada per multigrau, és a dir, uneixen infants de P3, P4 i P5. L'aula on s'ha portat a terme ha estat a l'aula de referència que tocava en aquell moment, l'aula del laboratori, un espai ampli, acollidor i conegut pels infants. Com a característica pròpia de l'escola, els infants no tenen una aula de referència perquè canvien cada mes d'espai, tanmateix, sí que tenen un adult de referència que els acompanya en la majoria d'aprenentatges. En referència a la quantitat de nombre d'infants per a cada sessió no superarà els vuit o deu infants, ja que com s'ha esmentat a la part teòrica d'aquest treball, per portar a terme les sessions de Filosofia 3/18, s'aconsella reduir el nombre d'infants per aula per tal que l'adult pugui fer una intervenció més individualitzada i d'aquesta manera, hi pugui haver una reflexió i un diàleg filosòfic on puguin intervenir més infants.

En referència a la persona educadora, la qual dinamitza la sessió, és l'estudiant el que porta a terme la intervenció del Treball Final de Grau tot i que hi havia la presència de l'adult referent que té aquell grup d'infants.

En relació amb l'estructura de les sessions, totes tres segueixen la mateixa estructura. Primerament, es dona la benvinguda als infants i es presenta al mussol, que és el personatge que ens portà en cada sessió una proposta per treballar. Seguidament, abans de descobrir la proposta, s'expliquen i es recorden les normes de la sessió de filosofia amb infants. Aquestes normes han d'haver estat pactades, i per tant, acceptades amb tots els infants. Les normes estan relacionades amb el comportament que s'espera, com per exemple esperar el torn de paraula, el respecte cap als companys com també la participació tranquil·la i ordenada de cada activitat. Tot seguit, es presenta la proposta als infants, la qual està dins d'una caixa i sempre parteix d'una pregunta, on en cada activitat es treballa una habilitat diferent, que ajudarà a reflexionar, a crear noves preguntes i poder conèixer l'opinió dels companys i companyes. Per acabar cada sessió, es fa una avaluació figuroanalògica, un aspecte de gran rellevància per saber l'opinió dels infants. A les tres sessions, s'avaluen aspectes diferents com és el cas de la participació, la dinàmica de la classe i la síntesi de la sessió.

Tot i que cada sessió s'ha presentat un aspecte a tractar diferent, totes tres parteixen del recurs d'un conte com a punt de partida. Tal com diu De Puig (2013), escoltar contes és una activitat que afavoreix el desenvolupament de la imaginació i suposa una font inesgotable d'adquisició i ampliació del llenguatge, ja que els permet interioritzar noves estructures gramaticals com també de vocabulari, aprenentatges imprescindibles per a posteriors aprenentatges matemàtics, socials, naturals... entre d'altres. Altres autors com Correo i Real (2017), esmenten la importància i els beneficis que aporta la literatura, ja que els infants adquireixen competència

visual, verbal, literària i interpretativa i també la socialització cultural i patrimonial. D'altra banda, i més relacionat amb el pensament trobem Colomer (2003) i Masgrau i Kunde (2018), els quals reforcen la idea plantejada, on prioritzen que el conte els facin pensar, es posicionin, empatitzin, els convidi a parlar i elaborar el punt de vista de l'infant. Així doncs, a partir del conte, com activitat pedagògica, es treballaven habilitats relacionades amb la capacitat de fer-se preguntes, fer hipòtesis, observar, imaginar, etc.

A continuació, es fa una explicació dels participants i una contextualització del centre on s'esdevé la proposta. Se'n fa referència, d'un apartat de la descripció de l'experiència de treball de camp, on es detalla en primer lloc les sessions amb els infants.

Un cop s'ha exposat les característiques de l'escola on s'esdevé la part pràctica, trobem l'apartat de resultats on es reflecteix l'experiència del treball de camp. En aquest, es detalla l'estructura de cada sessió realitzada, el desenvolupament de cada sessió concreta, l'explicació de les habilitats treballades i se'n detalla les dificultats i facilitats que s'ha tingut durant el desenvolupament de cada sessió. Per acabar, es troba una valoració de cada sessió amb la meua opinió per tal de saber com s'havia desenvolupat la sessió més enllà de l'estructura.

Finalment, convé afegir que als annexos s'ha adjuntat les transcripcions de tots els diàlegs realitzats a cada sessió, per tal de poder veure les intervencions dels infants i el desenvolupament de les activitats. Com també es troba adjuntada la realització de les quatre entrevistes, on es poden veure les preguntes i les respostes de forma concreta i detallada.

3.4.1. Participants i contextualització del centre

El centre educatiu on s'esdevé la part pràctica és a l'Institut Escola Josep Maria Xandri de Sant Pere de Torelló. L'escola, no porta a terme el projecte de Filosofia 3/18 a les aules, però sí que ha tingut interès sobre el tema i s'ha documentat com també informat sobre el projecte d'oferir filosofia als infants per tal de poder-ho realitzar a les aules. Per tant, es parteix del seu interès sobre la filosofia i les eines que aporta als infants aquest projecte, on principalment ajuda a fomentar el pensament crític i curós dels infants. Cal afegir, que l'escola que se'n detallaran a continuació les seves característiques, ha estat la meua escola de pràctiques III.

L'Institut Escola Josep Maria Xandri està ubicada al municipi de Sant Pere de Torelló, el qual pertany a la comarca d'Osona, província de Barcelona. Hi ha una densitat de la població de 2419 habitants de les últimes estadístiques del 2019. L'edifici de l'institut escola va ser construït l'any 1934 durant la República. L'escola es defineix com una escola aconfessional, oberta i amb el

català com a llengua vehicular. És un centre educatiu de caràcter públic, d'una sola línia, amb aproximadament uns 200 alumnes.

El curs escolar 2018-2019 es va voler canviar la filosofia de l'escola i per tant el seu projecte. A més a més, durant el curs 2019-2020, el Departament d'Educació va confirmar la posada en marxa de la secundària obligatòria. El projecte educatiu de l'escola té com a base el valor de referència el respecte, entenent que aquest valor inclou la resta de valors, és a dir, des del respecte fomenten primordialment la participació, la comunicació, el compromís, la diversitat, la identitat, la llibertat, la sostenibilitat, la inclusió, la responsabilitat, la confiança, l'autonomia i l'esforç. Sent així, que l'equip de mestres que formen el claustre, es plantegin la missió de l'escola amb aquella que cadascun dels alumnes aprengui amb qualitat per ser ciutadans responsables, compromesos, crítics i actius socialment. D'altra banda, cal remarcar la visió que té l'escola, entenen l'aprenentatge com aquella eina que facilita un entorn d'aprenentatge innovador, on l'alumne de manera autònoma, a través de la vivència, fruit de l'experimentació, que sigui emocionant i motivador, com també a través de la investigació, que sigui actiu, mitjançant l'avaluació i amb la corresponsabilitat de les famílies, construeixi el seu aprenentatge. És per això, que defensen l'atenció i fomenten la diversitat en l'aprenentatge, on cada alumne buscar el seu propi camí d'aprenentatge.

L'escola potencia l'enfocament globalitzat i la connexió entre àmbits d'aprenentatge a través de la desfragmentació horària i oferint franges horàries llargues. Les actuacions educatives són els diferents moments que s'esmenten a continuació. Pel que fa a l'aprenentatge d'educació Infantil, les actuacions educatives són els moments d'espai matinals, els moments d'aula, els moments d'ambients de lliure circulació, moments de caixes temàtiques, d'aprenentatge cooperatiu, mètode científic, raonament matemàtic. Per entendre més la seva visió d'escola, i com entenen ells l'aprenentatge i l'educació, en el seu Projecte Educatiu Centre (2021), esmenten la visió de Francesco Tonucci que reflecteix molt bé la seva mirada:

L'escola no hauria de tenir aules, sinó tallers i laboratoris, i els nens s'haurien de moure i passar d'un lloc a l'altre en funció dels seus interessos. Així l'escola podria estar dividida en espais per a la ciència, la lectura, l'art i la música. És necessari ajuntar alumnes d'edats diferents, és necessari barrejar-los perquè a la vida la gent està barrejada. El paper de l'educació hauria de ser buscar, identificar i desenvolupar l'àmbit potencial d'excel·lència de cada persona.

El mètode d'avaluació que porten a terme a l'escola es basa en els quatre pilars de l'educació; aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a conviure i aprendre a ser. Delors (1996), entenia l'educació com l'eina de transmetre, massiva i eficaç un coneixement teòric i tècnic evolutiu fent

així una adaptació a la societat actual, tal com esmenta l'autor "ya no basta con que cada individuo acumule conocimientos a la que podrá recurrir después sin limites".

En referència als quatre principis, el primer que trobem és aprendre a conèixer, el fet d'aprendre a aprendre exercitant l'atenció, la memòria i el pensament. En segon lloc, trobem aprendre a fer, és el qual l'alumna posa en pràctica els seus coneixements. Seguidament trobem, aprendre a conviure, es treballa la no-violència, el descobriment gradual de l'altre i d'un mateix, la participació en projectes conjunts, etc. I el darrer principi, és aprendre a ser on es pretén que l'educació contribueixi al desenvolupament global de cada persona.

A la introducció d'aquest punt, esmentava que l'escola no porta a terme la Filosofia 3/18 tal com entenem i s'ha exposat en el marc teòric d'aquest treball. Tanmateix, segueixen una mirada que Lipman definia, però l'escola la descriu com a Raonament matemàtic o Mètode científic. Donen importància a aprendre a través del pensament i de la generació d'idees, com també, el treball a partir de les equivalències, de les aproximacions i de les descomposicions, són actuacions per generar estructura matemàtica. L'escola entén que l'adquisició d'aprenentatge segueix un ordre el qual és comprendre, representar, ordenar, identificar i resoldre. Mitjançant propostes contextualitzades, productives, i tal com diu el seu PEC no reproductives, els alumnes han de mobilitzar i interrelacionar sabers per donar resposta als reptes. De la mateixa manera, valoren aprendre a investigar, a investigar per comprendre, és a dir, a construir idees científiques bàsiques a partir de les seves idees intuïtives i a aprendre sobre la ciència, construint una imatge rigorosa de la ciència. Tot a través de les observacions, del disseny experimental amb control de variables, del recull de dades, de conclusions i explicacions.

El grup d'infants el qual va destinada la intervenció, està format per vint alumnes, nou nenes i onze nenes. L'edat està compresa entre els tres i els sis anys. La majoria dels infants han anat a l'escola bressol i tots ells tenen una adaptació de l'espai del centre educatiu i del funcionament de l'escola.

3.4.2. Part 1: Experiència de la intervenció

A continuació s'especifica l'experiència viscuda com a estudiant del grau en Mestra d'Educació Infantil a l'Institut Escola Josep Maria Xandri de Sant Pere de Torelló, on s'han realitzat les sessions d'intervenció del projecte de Filosofia 3/18.

Un dels meus principals objectius del meu treball era dissenyar una proposta sobre la Filosofia 3/18 i posteriorment elaborar l'anàlisi de la proposta. Amb la resposta d'aquest objectiu, m'ha

servit per contrastar amb la teoria recercada i obtenir un coneixement més acurat en referència el projecte de Matthew Lipman sobre la filosofia amb infants i joves.

En referència a les propostes, s'han portat a terme tres sessions dins d'un mateix context d'aula, és a dir, compartien l'experiència amb els seus companys i companyes com també amb l'aula que estaven aquells dies, ja que com s'ha esmentat a l'apartat de contextualització del centre, els alumnes no tenen una aula de referència sinó que cada mes canvien d'espai, per tant, la intervenció es va portar a terme a l'espai que ocupaven aquell mes que era la classe del laboratori. El fet que fos un espai conegut feia que transmetés un ambient proper, íntim i es podien sentir més segurs.

Les tres sessions es van fer al llarg d'una setmana, concretament els dies u, tres i cinc de març després d'haver fet l'assemblea matinal. Va participar tot el grup classe, per tant infants compresos entre els tres i els cinc anys, perquè l'escola distribueix el grup amb nivells multigràu.

La finalitat principal de les sessions era treballar les habilitats de pensament mitjançant la conversa i el diàleg. Tanmateix, cada activitat treballa una habilitat diferent encara que s'interposin unes amb les altres. Les activitats han estat adaptades dins del programa que ofereix el llibre *Tot pensant: recursos per a l'educació infantil* (Puig i Sàtiro. 2000).

Una de les característiques principals que es repeteix a cada sessió a part de la conversa, el diàleg i l'avaluació figuroanalògica és la introducció de la proposta a partir d'un personatge en aquest cas "El mussol savi" el qual en cada sessió ens portava un conte i un tema a tractar. Un altre aspecte que es repetia en cada sessió eren les normes que havien estat pactades i elaborades pels mateixos infants.

Tot seguit, es troben detallades les diferents sessions amb les observacions i valoracions que se'n van extreure.

3.4.2.1 Sessió 1

La primera sessió, portada a terme l'u de març, tenia com a objectiu treballar l'habilitat de recerca mitjançant el conte Guji Guji de l'autor Chih-Yuan Chen i de l'editorial Thule Ediciones. A partir del diàleg i la conversa es volia treballar el concepte de la bona raó i la mala raó.

A causa de ser la primera sessió de filosofia, es va presentar el mussol savi, tot explicant quin era el seu paper durant al llarg d'aquella setmana. Vaig insistir, en el fet que el mussol seria qui ens portaria contes i on tots nosaltres parlàriem sobre les preguntes que ens fes.

Seguidament, es van marcar les normes que s'havia de complir. Aquestes van ser escollides pels mateixos nens i nenes de l'aula. Les normes que van esmentar per complir al llarg de les sessions era no fer soroll, no cridar, no aixecar-nos, no parlar i no tirar sabates. En aquesta sessió vaig intervenir dient que podria ser una bona opció aixecar el dit quan es volgués parlar, perquè d'aquesta manera podríem escoltar el que diuen els nostres companys i companyes.

Una de les primeres preguntes que vaig fer per incentivar el raonament va ser observar amb atenció tots els detalls que es podien veure a la portada, una activitat extreta del llibre de l'autora De Puig (2000). En un inici, els infants deien que veien un ànec, i fins i tot alguns deien el nombre d'animals que hi havia. Amb aquesta observació, una nena va esmentar que hi havia un animal diferent i un nen va afegir el nom de l'animal que apreciaven, el qual era un cocodril.

Estudiant: Què hi veieu aquí?²

M: un ànec³

A: un pollet gran

J: un llibre

B: Dos ànecs

A: cinc ànecs

J: Hi ha com un animal diferent.

M: És un cocodril

A: Sí.

M: Hi ha tres ànecs i un que no sabem que és, potser un cocodril.

La sessió va continuar amb l'explicació del conte fins a la pàgina vint-i-quatre, on seguidament es realitzava la pregunta d'inici, la qual fa referència a "Que creieu que hauria de fer en Guji Guji?", ja que el protagonista del conte es troba entre una decisió que ha d'escollir entre el que està bé i el que està malament. En aquesta pregunta, tots els infants van respondre que el protagonista no hauria de portar la seva família, els ànecs, al riu perquè se'ls mengessin els cocodrils.

Estudiant: Que creieu que hauria de fer en Guji Guji?

J: No ho sé.

---

² El terme estudiant que apareix en els fragments dels diàlegs són intervencions i preguntes que he fet jo al llarg de les sessions, per tant, en aquest cas l'estudiant és la Loida Sánchez.

³ Les consonants o vocals que apareixen al diàleg fan referència a l'inicial dels noms dels infants que varen participar en la intervenció educativa.

Estudiant: Creieu que en Guji Guji hauria de fer cas als cocodrils, portar els seus ànecs?

L: Marxar, no portar els ànecs.

A: No portar els ànecs amb els cocodrils.

A: Jo crec que no l'hauria de portar.

Tot seguit, vàrem encetar el diàleg filosòfic amb preguntes on es conversava sobre que és el que està bé i el que no. Es plantegen quatre oracions, cadascuna presentant una situació diferent per incentivar la conversa. La primera fa referència a “*Agafó diners de la butxaca del meu amic perquè em vull comprar caramels*”, tots els infants que van respondre van dir que no ho farien perquè seria una cosa dolenta, seria robar i fins i tot podríem anar a la presó.

Estudiant: Parlant de les coses que estan bé i les que estan malament, Imagineu-vos que un amic vostre té diners a la butxaca i vosaltres voleu un caramel. Els hi agafaríeu vosaltres per comprar un caramel?

J: No

L: No

J: No

Estudiant: Per què no ho faríeu?

B: Perquè seria una cosa dolenta.

A: També seria pobre.

A: Si li robem els diners, no podrà comprar.

B: No els hi podríem agafar perquè si no seria robar.

Estudiant: I això estaria bé?

Y: Vindria la policia.

A: Ens portaria a la presó.

Seguidament, es dialogava en relació amb la frase següent, “*Recullo un paper del carrer perquè no vull veure porqueria*”, en aquesta pregunta els infants van esmentar que els papers del terra és contaminar i els hauríem de llençar a les escombraries.

Estudiant: Imagineu-vos també que estem al carrer i veiem un paper a terra i l'agafem, ho fem bé això?

Y: Si llencem un paper a terra, ho hem de llençar a l'escombraries.

J: Jo l'agafaria i el llençaria a l'escombraries.

La tercera es mencionava els infants que pensaven sobre aquesta frase “*He trepitjat una formiga perquè m'ha vingut de gust*”, la resposta dels infants és que ho estaríem fent malament perquè

mataríem animals i s'han de cuidar, tanmateix, en aquesta pregunta va sortir el concepte de fer-ho volent o sense voler, i es va dialogar sobre el tracte amb els animals.

Estudiant: Si una vegada anéssim pel carrer i venguéssim una formiga o un cargol, la trepitjaríem?

A: No

J: No

A: No

J: No

Estudiant: Per què?

B: Perquè si no mataríem un animal.

Y: Els mataríem i vindria la policia.

L: S'han de cuidar bé els animals.

J: Potser anem caminant i com les formigues són tan petites no les veiem i les trepitgem i això pot passar.

L: Si agafes les formigues, elles tenen una olor de la seva mare o de casa seva i si les agafes ja no té aquella olor i quan torna a casa la seva mare no la vol i la deixa morir.

La darrera situació fa referència a “*He agafat la joguina del meu amic perquè vull jugar-hi*”, aquí els infants van respondre que no era una bona acció, el qual molt d'ells van respondre que li demanaríem als nostres amics si ens la deixen o si podem jugar junts, perquè sinó l'altra persona es podria posar trista o enfadar-se.

Estudiant: Imagineu-vos que un amic vostre té una joguina i vosaltres li agafeu i aneu a jugar amb la joguina i ell volia jugar... això és una bona acció o una mala acció?

L: Jo no ho faria.

B: Jo tampoc ho faria. Jo li diria: “em deixes aquesta joguina una estoneta?”

Y: La meva amiga, la Mariona, em deixa totes les joguines.

Estudiant: però li demanes si t'ho deixa?

Y: Si m'ho diu doncs sí.

L: Jo li demanaria si podem jugar junts amb la joguina.

En relació amb l'avaluació figuroanalògica, en cada sessió es pretén avaluar un aspecte diferent. En aquesta sessió s'avalua la participació en la discussió dels diferents membres que hi ha intervingut. Es tractava l'avaluació de la dinàmica de classe amb un trencaclosques. El material que hem necessitat han estat dos dibuixos de trencaclosques, l'un ben fet i acabat mentre que

l'altre era trencaclosques a mig acabar. Preguntem als infants quines triarien donant dues opcions:

-La discussió ha tingut un bon camí, s'ha fet amb ordre i responia a un interès comú. I per tant, trio el trencaclosques acabat.

-La discussió ha estat molt agitada, hi havia mala organització i no hem aconseguit d'arribar a un punt comú. I per tant, trio el trencaclosques mig acabat.

Seguidament, es va demanar a cada infant que triés el dibuix que representa millor la seva autoavaluació tot esmentant les raons de la seva elecció. La majoria dels infants que van respondre, van esmentar que escollirien el trencaclosques desordenat per diferents motius. Principalment van comentar que hi havia hagut persones que cridaven i jugaven, també deien que escollien el trencaclosques mig acabat perquè no havien sentit el conte o no es feia massa silenci, fins i tot, van comentar que alguns companys estaven lluny. Excepte una nena, que va escollir el trencaclosques acabat justificant que tots els infants estaven ben asseguts i havia sentit que deia cadascú.

L: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè tothom estava cridant i jugant.

B: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no he sentit massa el conte.

A: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no he senti gaire els companys.

A: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè vull que facin silenci.

J: Triaria la desordenada

J: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no he senti gaire els companys d'allà baix perquè estava molt lluny.

MI: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no he sentit massa el conte.

B: Triaria la desordenada perquè no sentia massa.

J: L'ordenada perquè estàvem ben posats i he sentit molts nens i nenes.

La valoració que vaig extreure d'aquesta sessió va ser positiva, vaig poder observar com el conte havia estat de gran ajuda per tractar temes com els valors, la família o la lleialtat. Tots els infants van connectar amb aquesta història perquè van relacionar temes de la seva vida quotidiana i també va haver-hi molta participació i estaven intrigats per saber el desenllaç de la història. D'altra banda, tot i que les respostes que feien els infants eren interessants, no es creava un diàleg entre els infants, era pregunta i resposta mentre que es buscava una interacció i connectar-ho amb les diverses respostes que es donaven. En referència a l'avaluació, es va

mostrar la sinceritat dels infants, ja que al final de la sessió, un cop explicat el conte, no hi havia un ambient de calma, això feia que no es pogués acabar de sentir proud bé les aportacions que feien els companys.

3.4.2.2 Sessió 2

La segona sessió es va portar a terme dimecres dia tres de març amb l'objectiu d'incentivar la comunicació a partir de les idees que tenim les persones. El llibre que s'utilitza en aquesta sessió és dels autors Kobi Yamada i Mae Besom de l'editorial Birabiro, titulat "Què en fas, d'una idea?".

Tal com es va marcar el ritual de la primera sessió, primerament es presenta el mussol savi que és qui ens portarà el nou conte. Seguidament es recorden les normes que es van pactar el darrer dia. En aquesta ocasió, demano als infants si recorden les normes que vàrem dir, ells responen esmentant que no podem cridar, no podem parlar, no ens podem moure, no podem fer mal, no podem jugar i vaig recordar la norma d'aixecar el dit per esperar el torn per dir alguna cosa.

Seguidament, abans de començar el conte, tenen com a ritual recitar una cançó per fer silenci, la qual diu: "Estem a dins de la bombolla màgica, no podem parlar, no podem cridar i no ens podem moure, perquè la bombolla... "pluf"... explotarà". Es va demanar que llegeixin el títol i es va seguir amb la pregunta d'inici "Què en feu vosaltres de les idees que teniu?" Els infants no van saber respondre tot i posar exemples d'algunes idees que van tenir a l'escola els darrers dies, però es va explicar el conte perquè hi hagués més participació i després retornar a aquella pregunta.

Es va reprendre la pregunta, demanant quines idees tenien els infants i va continuar amb la resposta d'un infant, la qual va esmentar que al pati tenien moltes idees de jocs. Un altre infant va recordar que un dia va voler construir una casa de cartó i va haver de pensar d'on els podia treure.

Estudiant: Algú em pot dir alguna idea que hàgiu tingut?

A: Nosaltres al pati tenim moltes idees amb en J.F. Hem convertit amb espia perquè els nostres pares no ens venguessin.

A: Jo tinc una idea... Jo vull veure els pares perquè m'encanten i els tinc poc i vull que s'apropin més.

B: Jo un dia vaig tenir una idea. Li vaig dir al meu pare que volíem fer una casa de cartró i la vàrem fer.

A: A la meua casa vaig tenir una idea, de fer una casa de coixins.

Un altre infant va comentar que el dia anterior va trobar un cargol i va tenir la idea de deixar-lo al sorral i fer-li una casa. Amb l'aportació d'aquest nen, va sortir les aportacions d'altres infants sobre les idees que havia fet sobre la construcció de cases dels cargols, i vàrem concloure que d'una cosa que es vol fer es poden trobar diverses idees i que totes van funcionar. Una nena va esmentar que a casa seva necessitava llits per les nines, però només en tenia un i va haver d'idear que podria fer.

Estudiant: Quan vàreu tenir una idea, que vàreu fer després?

B: Vaig pensar les coses que necessitava per fer, vaig anar a la cafeteria, vaig entrar al magatzem i vaig agafar una capsa de cartó.

Estudiant: Així per aconseguir una idea, necessitem també pensar com podem aconseguir fer la idea.

J.F: L'altre dia vaig trobar un cargol i vaig tenir la idea de deixar-lo al sorral i fer-li una casa.

B: Jo vaig tenir una idea semblant. Vaig trobar un cargol i amb el meu germà vàrem tenir la idea de construir una casa amb els maons.

J.F: Jo un altre dia els vaig construir amb pals la casa dels cargols.

Estudiant: Us van funcionar les vostres idees? Perquè tots dos heu construït dues cases pels cargols amb material diferent.

J.F: Sí.

B: Sí.

Seguit d'això un infant va comentar que quan venia a l'escola tenia ganes de plorar i els seus companys van pensar idees perquè no estigués trist, el qual va fer que sortissin idees com fer riure o també, hi havia infants que esmentaven que feien els seus pares quan ells estan tristos.

B: Jo a vegades vinc a l'escola i tinc ganes de plorar.

Estudiant: Quina idea li podríem dir amb en Bruc perquè no tinguis ganes de plorar?

L: A mi també amb passa això, però després veig que m'ho passo bé a l'escola i em passa.

A: Jo crec que en Bruc podria jugar amb els nens i nenes.

M: Jo tinc una altra idea. Quan vegi en Bruc trist el feria riure

Seguit d'aquestes intervencions, es va proposar una proposta per incentivar l'habilitat de comunicació. La idea era a partir d'una frase continuar la història, partia d'"Era un follet, que tenia un barret molt llarg i que va tenir una idea que va canviar el món..." i els infants van continuar dient idees fins a acabar de construir la frase final que deia: "Era un follet, que tenia

un barret molt llarg i que va tenir una idea que va canviar el món... Canviava les cares de les persones, aquelles que tenien les cares enfadades les podia fer contentes”.

L'avaluació figuroanalògica d'aquesta sessió va consistir a avaluar la participació en la discussió mitjançant ampolles d'aigua, les quan s'hi trobaran tres tipus d'elles, l'ampolla d'aigua plena, una de mig plena i una de buida, seguint les següents premisses:

-L'ampolla plena segueix el criteri que tots hem participat.

-L'ampolla mig plena representa que només uns quants han participat.

-L'ampolla buida han participat un pocs infants.

Els infants que han escollit l'ampolla plena han dit que escollien aquella perquè sentien les idees dels infants, mentre que els infants que triaven l'ampolla mig plena han dit que no explicaven la seva idea perquè potser no en tenien. La resta d'infants que han dit l'ampolla plena ha estat perquè els hi ha agradat escoltar les idees dels infants.

L: Jo triaria l'ampolla mig plena perquè hi ha alguns que no han dit la seva idea perquè potser no en tenien.

J: Triaria l'ampolla mig buida perquè hi ha que no han dit res.

A: L'ampolla plena, perquè he dit alguna idea i volia jugar.

B: Jo triaria la plena perquè he sentit com tothom deia les seves idees.

M: L'ampolla plena perquè he sentit tots que tenia moltes idees.

J.F: La plena perquè tothom ha dit una idea.

En relació amb la valoració que en faig d'aquesta sessió, la valoro positivament per la participació continuada que van tenir els infants. D'altra banda, el conte i la pregunta inicial no va ser del tot encertada en un moment, potser era un concepte massa abstracte el qual va fer que no hi hagués tanta fluïdesa amb el diàleg o tanta intervenció com ho va haver-hi amb la primera sessió. Les preguntes que es feien es quedaven amb la resposta i no s'arribava, en la majoria d'elles, en una justificació. Pel que fa a l'avaluació, hi ha hagut una relació més adequada amb la metacognició que a la primera sessió. És a dir, els infants relacionaven el concepte amb el qual havien viscut, justificant la seva elecció sense influenciar-se amb el que deien els seus companys.

3.4.2.3 Sessió 3

La tercera, i darrera sessió que es va portar a terme el dia cinc de març, i tenia com a objectiu desenvolupar l'habilitat de conceptualització a partir del conte titulat "El carter Joliu" dels autors Janet i Allan Ahlberg, de l'editorial Estrella Polar. En aquesta sessió també es van recordar les normes i a diferència de les altres dues sessions, en aquesta els infants, van recordar la norma d'aixecar el dit, fet que en les anteriors sessions havia de recordar la importància d'aixecar el dit per seguir un ordre en el diàleg.

Aquesta sessió, es parteix de la pregunta "Per a què serveix les cartes?" on va haver-hi un diàleg entre dues nenes i van detallar molt bé la funció del carter, esmentant detalls com la bústia groga com també la funcionalitat que tenia, la qual mencionaven que servia per enviar cartes a una persona que no tenies a prop i que volies parlar amb ella. Aquest aspecte el van relacionar amb el seu dia a dia, ja que a davant de cada classe tenen una bústia per enviar-se cartes a causa de la poca interacció que pot haver-hi entre els altres grups per l'organització dels grups bombolla a causa de la pandèmia. Tanmateix, també van recordar les cartes que van rebre dels companys per Nadal.

Estudiant: Sabeu perquè serveixen les cartes?

J: Perquè el carter les envia.

L: No serveixen per això...

Estudiant: Per què serveixen L?

L: Per parlar

Estudiant: Amb qui?

J: Per exemple, joestic a Sant Pere i la Lola viu a Taradell i vull parlar amb ella, doncs agafo una carta i li poso el que jo vull i després la llenço a la bústia groga. El carter les agafa, la porta a casa la Lola, i si no la troba, hem de posar la direcció.

A: Quan enviem carters, els hi enviem al carter i els hi torna a portar a la persona.

A: Per exemple, la L pot estar a l'altra punta del món...

Pilar (mestra i referent de l'aula): No cal que estigui a l'altra punta del món. L'altre dia li vàrem enviar una carta a la Lola que era a Malla.

L: La Jana un dia ens va portar una postal i hi havia la marca del carter.

Estudiant: Per què li vas fer servir la postal?

J: Per felicitar per Nadal.

En relació amb la següent pregunta d'inici, "Què passaria si no hi hagués carters al món?" van esmentar que no podrien parlar, però van recórrer a l'alternativa tecnologia del mòbil.

Estudiant: Que creieu que passaria si no tinguéssim cartes al món?

L: No podríem parlar.

J: Sí, amb el mòbil.

L: Però si no podem perquè el mòbil no té bateria...

Seguidament, es va explicar el conte de la Rínxols d'Or per situar als infants. Un cop explicat el conte, se seguirà la mateixa metodologia, crear un diàleg a partir de preguntes filosòfiques. La primera d'elles és demanar "Què hauries fet tu, és a dir, hauries fet el mateix que la Rínxols d'Or?" la resposta dels infants va ser que no farien les accions que va fer la protagonista perquè no es pot entrar a les cases de l'altra gent, però sí que es podria entrar si tinguéssim les claus o la porta estigues oberta o abandonada. En aquesta pregunta va anar relacionada amb altres temes i va haver-hi un diàleg intern amb les diferents aportacions.

Estudiant: Hauríeu fet vosaltres això que ha fet la Rínxols d'Or?

Infants: No

Estudiant: Per què no?

B: Per què és una casa que no sabem de qui hi ha...

Estudiant: Nosaltres podríem entrar a la casa de l'altra gent?

M: No perquè no tens les claus

Estudiant: Si tinguéssim les claus, llavors podríem entrar?

A: Sí, perquè...

B: Sí que podríem, però jo no ho faria perquè seria una cosa mal feta.

Estudiant: Per què seria una cosa mal feta?

B: per què agafaries coses de l'altra gent i això seria robar.

J: Sí, i aniríem a la presó.

B: Ja, però si agafes una cosa i després li tornes no seria robar.

A: També, si no sabem de qui és la casa, si després hi ha un lladre després ens agafaria

A: Si la porta està oberta, podem entrar si no, no. Si la porta està molt tancada que no la podem obrir necessitem la clau, no podem entrar.

A: Si no hi hagués ningú, podem entrar, potser està abandonada.

Tot seguit, es va iniciar el pla de discussió seguint les següents preguntes que parteixen dels actes que té la Rínxols d'or. La protagonista va entrar a la casa i va xafar la cadira, es va demanar als infants si allò havia estat un accident o no. La resposta va ser que havia estat un accident, excepte d'una nena. Seguidament es va demanar si es podria saber si havia estat un accident o no, el qual va fer poder concloure que pot ser que no se sàpiga, però hem de vigilar i saber que si ets gran pots xafar les coses petites. A continuació, es va demanar si una cosa ha estat un accident ens havíem d'amoïnar o tot el contrari, que no passava res. En aquesta pregunta, tots els infants van dir que sí que ens havíem d'amoïnar perquè si no la persona estaria trista. Això va portar al fet que busquessin solucions per arreglar-ho, com trucar alguna persona perquè ho arreglés utilitzant cola, mentre que una nena va especificar utilitzar millor "pegamento". La darrera pregunta tractava sobre si es poden reparar els accidents. La resposta va ser que sí, però amb l'ajuda d'alguna persona gran. Per altra banda, relacionaven els accidents amb coses materials que es trenquen o es perden, cap nen o nena va pensar en un accident amb fer-se mal. Tanmateix, aquesta pregunta la van relacionar amb el conte que havíem explicat de la Rínxols d'Or, per tant, han fet una metacognició.

Estudiant: La Rínxols d'or entra a casa i li trenca la cadira. Això és un accident o ho ha fet expressament?

L: És un accident

J: Sí

S: No és un accident

A: Si una persona gran seu a una cadira petita es xafa.

Estudiant: I tu pots saber si ha estat un accident o no?

L: pot ser que ella no ho sàpiga que es trencaria.

El: Si la Rínxols d'Or ha de vigilar perquè la cadira petita és de fusta i es trenca.

Estudiant: Ens hem d'amoïnar quan xafem una cosa per accident? O tant ens en fa?

L: Ens podem amoïnar.

B: Si perquè la persona estaria molt trista.

A: Jo si tingués un mòbil, podria trucar algú perquè ho arregles.

B: Si podríem enganxar-ho amb cola

L: Si, no hauríem de fer servir la cola de barra, hauríem de fer servir "pegamento".

Estudiant: Es poden arreglar els accidents?

B: Una joguina sí, hi ha d'altres que no.

J: Sí perquè es poden perdre algunes peces.

Seguidament, després d'haver explicat el conte i haver parlat sobre el comportament de la protagonista, es va llegir la carta que va fer la Rínxols d'Or als ossets, la qual fa referència a la primera carta que trobem al llibre "El carter Joliu" anomenada "Senyor i senyora Os". Vaig demanar quin comportament havia fet en el moment d'haver escrit la carta, i una nena va respondre que l'havia fet per demanar perdó i un nen va afegir que ho havia fet perquè si no s'hauria enfadat molt, la resta d'infants, van estar d'acord amb aquesta resposta i es va seguir amb l'última activitat.

Estudiant: Que li ha fet la Rínxols d'or amb aquesta carta?

A: La perdonada perquè no sabia de qui era la casa.

B: Perquè si no li demana perdo, s'hauria enfadat molt.

En relació amb l'avaluació figuroanalògica, s'avalua la memòria de la sessió, per fer-ne una síntesi i per motivar la metacognició. A partir del dibuix d'una flor, decidim a qui li regalem per la seva especial aportació a la sessió, i justificar perquè ha escollit aquesta persona. Vaig començant fent un exemple on seguidament els infants van voler regalar flors i van sortir justificacions com la que un nen havia dit que les coses es poden arreglar, un altre infant li havia agradat l'afirmació d'un company que havia dit que no es podien entrar a les cases dels altres, o altres justificacions com que les cadires petites es poden trencar, entre altres afirmacions que es repetien. Seguidament, vaig demanar si creien que tothom havia dit alguna cosa interessant, després podríem donar a cadascú una rosa i tots els infants van afirmar que tothom s'ho mereixia perquè havien participat.

Estudiant: A mi m'ha agradat la idea que ha tingut la J quan ha dit perquè serveixen les cartes, doncs li dono una rosa. Qui més vol regalar una rosa algú?

A: Jo li donaria amb en B perquè ha dit una cosa que m'ha agradat quan ha dit que quan es trenca alguna cosa es pot arreglar.

E: Jo li regalo a la L.

M: Li regalo a l'A perquè ha dit que no es podien entrar a la casa.

B: Li regalo amb en M perquè ha dit que es podia arreglar.

J: Jo li regalo a l'A perquè si la Rínxols d'or seu a la cadira petita es pot trencar.

A: També he dit que es pot arreglar.

Estudiant: Sabeu que podem fer, regalar a tots els nens perquè és molt bonic que tothom participi. Us sembla bé que li regalem a tots els nens i nenes una rosa?

Infants: Sí.

L: Si perquè tothom ho ha fet molt bé, tothom ha participat.

La valoració de la darrera sessió també la valoro positivament, ja que es veu la intriga i l'interès per descobrir el conte que porta el mussol savi, com també, recorden la finalitat d'aquest personatge i saben què es farà en aquella estona. En aquesta sessió, tant el tema com el conte i les preguntes que es realitzaven, van ser adequats i va portar a haver-hi un diàleg intern sobre el tema entre els infants. El tema principal que es tractava era la propietat de les coses i els accidents, aquest aspecte al dia a dia dels infants surt constantment, això feia que fos un tema proper i tinguessin coses a dir. Pel que fa a l'avaluació figuroanalògica, els infants tenien ganes de tenir tots una rosa o de regalar-la i feien una relació amb el que havien escoltat, i això va fer recordar el que havien dit els companys i companyes, donar-hi valor perquè ho recordàvem i resumir en certa manera el que s'havia tractat.

3.5. Anàlisi de dades

Aquest apartat fa referència a l'anàlisi de dades de l'aplicació pràctica que s'ha portat a terme contrarestada amb el marc teòric. He definit dos eixos principals on s'estableix el resultat de la recerca trobada i de les tècniques utilitzades, és a dir, fan referència a les entrevistes realitzades, dues d'elles a dues escoles que porten a terme el projecte de Filosofia 3/18, i les dues entrevistes restants a professionals de l'educació que tenen un lligam estret amb la Filosofia 3/18. Aquests dos eixos d'anàlisi, també tenen una influència dels resultats que s'han obtingut en les darreres tècniques de recollida d'informació com és el cas de l'observació d'una sessió que vaig poder contemplar de l'Escola Mercè Rodoreda de Martorell. El diari de camp utilitza la posada en escena de les sessions de l'Institut Escola Josep Maria Xandri, i la darrera tècnica d'anàlisi documental de tots aquells documents oficials dels centres educatius i del GrupIREF, tot un conjunt de tècniques que havia d'emprar per poder elaborar el treball.

Els eixos que es tractaran en aquesta anàlisi de dades són primerament "La visió i percepcions del projecte de Filosofia 3/18" on es pretén analitzar les respostes dels professionals, dels quals s'ha tingut contacte, com són les escoles, la Glòria Arbonès i la Carla Carrera amb la visió que s'esmentava anteriorment de Matthew Lipman o Ann Sharp com a principals referents d'aquest projecte. Seguidament, trobem el segon i darrer eix, el qual fa referència a l'organització metodològica i continguts que caracteritza la Filosofia 3/18.

EIXOS D'ANÀLISIS	
Primer EIX	Visió i percepcions del projecte Filosofia 3/18
Segon EIX	Organització metodològica i continguts

3.5.1. Visió i percepcions del projecte Filosofia 3/18

En relació amb el primer eix, la visió del projecte, fa referència a com és interpretat pels professionals. A la recerca he pogut observar una sèrie de conceptes que es repeten, ja fos a les entrevistes com a la bibliografia. El concepte és definit mitjançant paraules com la democràcia, el diàleg, la reflexió i el pensament crític. Per a la professora, Carla Carreres, la filosofia és pensar per si mateix des d'una perspectiva democràtica. Per Glòria Arbonès, entén la filosofia com aquella ciència que ajuda als infants a pensar millor. Així mateix, per l'escola Mercè Rodoreda de Martorell, la filosofia ajuda i potencia la capacitat de pensar de l'infant, a formular hipòtesis, poder pensar per ells mateixos, i afegeixen que aquestes habilitats esmentades, ajudaran a llarg termini amb el seu desenvolupament com a persona. L'escola Roques Blaves d'Esparreguera, segueix la mateixa mirada anomenant que la filosofia ajuda a ser ciutadans crítics, democràtics i solidaris que promou un ensenyament creatiu i comprensiu, que afavoreix l'esperit crític i la motivació per futurs aprenentatges. Una certa relació s'estableix amb aquesta visió i percepció entre els grans precursors que van iniciar el moviment de filosofia, per ells, era entesa per aquella ciència que pretenia donar arguments de tot coneixement, o tal com diu Lipman (2019), seguint el discurs que els grans referents de la filosofia Plató i Sòcrates al·ludien sobre la filosofia, la qual era entesa com aquella ciència que fomenta el diàleg, crear ambients cosmopolites per tal d'esdevenir un intercanvi de pensaments.

Altres autors de gran rellevància com és De Puig, segueix una percepció sobre la filosofia semblant al divulgador del projecte *Philosophy for children*, Matthew Lipman. Per De Puig, la filosofia fa una tasca reflexiva, crítica, creativa, integradora i orientadora per tal que els individus puguin aprofundir en les seves anàlisis, en les recerques i poder adquirir criteris propis. Una sèrie d'habilitats que ajudaran als infants a ser persones que respectin l'opinió dels altres tot encoratjant l'opinió pròpia. Un aspecte que defensen Cristina Valladares i Maite Rodríguez, metres que porten a terme el projecte de Filosofia 3/18, on un dels seus principals objectius és formar infants amb pensament crític i que puguin pensar per ells mateixos.

En l'actualitat, hi ha una xarxa de *filoescoles* on pretenen donar suport i divulgar la informació d'aquest projecte com també assessorar-se i donar suport als docents per saber quin tipus d'activitat ha funcionat més, quines destreses utilitzen i fins i tot transmetre algun consell. Aquest concepte de xarxa, neix sota la importància de seguir amb una visió i percepció del projecte semblant a totes les escoles on es porta a terme, i sobretot reivindicar en certa manera de la importància d'aquest projecte, perquè tal com Anne Lalanne (2005) esmenta, els infants tenen la capacitat de l'abstracció de les idees com també l'abstracció del llenguatge i de la

numeració, és a dir, tal com recull Lipman (2019) els infants són capaços de raonar. Però personalment, em pregunto, són capaços de raonar sobre qualsevol tema? I Carla Carreres, dona resposta sobre els temes de raonament que es poden discutir amb els infants i joves.

La professora de la universitat de Girona, discrepa una mica sobre tractar qualsevol contingut a les aules, perquè aquests temes han de tenir un aprenentatge i han de poder ajudar a l'infant a raonar, per tant afirmem que han de tenir profunditat. Carreres opina de la mateixa manera que Arbonès, respecte a la temàtica, ja que han de ser qüestions que als infants els hi agradi. En detall l'observació que s'han estret de les respostes que han fet les escoles, tant l'escola Mercè Rodoreda de Martorell com l'escola Roques blaves d'Esparreguera, segueixen els temes estipulats que vénen marcat per currículum que han elaborat el Grup IREF, tanmateix, l'escola d'Esparreguera, dona molta importància a tenir clar l'objectiu sobre el perquè fem allò i pensar perquè es fa. Respecte a la meua intervenció, a l'aula d'educació infantil, els temes que vàrem tractar en les diverses sessions eren temes quotidians i de la vida pròxima dels infants, com és el tema de l'amistat i el comportament ètic.

Martha Nussbaum, té una impressió envers els beneficis que aporta poder fer filosofia amb infants. Nussbaum, segueix la mateixa percepció dels diferents referents que s'han citat anteriorment. Afirmar que la filosofia prepara a les persones per una ciutadania democràtica, per una professió i amb una vida amb sentit, mitjançant la reflexió, la llibertat i la crítica, fent així l'absència d'adoctrinament en els pensaments de les persones tot garantint una confiança envers l'ésser humà.

Seguint amb aquest primer eix d'anàlisi sobre la visió i percepció del projecte, convé ressaltar les característiques pròpies que el defineixen. En relació amb el projecte, he pogut analitzar la semblança entre la mateixa mirada de totes aquelles persones que en treballen, és a dir, tenen uns principis i uns valors més acotats que fa que si fas alguna cosa diferent, fora de les característiques del projecte, conseqüentment ja no s'estigui portant a terme Filosofia 3/18, sinó que seria una variant d'aquest projecte. Relacionat amb aquest tema, Lipman defineix les bases de l'ensenyament de la filosofia 3/18, les quals són el compromís en la recerca filosòfica, evitar l'adoctrinament, el respecte a les opinions dels infants, obtenir la confiança dels infants, aconseguir que els infants acceptin de pensar filosòficament, mantenir la rellevància, fer preguntes, saber escoltar i el mestre, ser el model de l'infant. Respecte a un altre aspecte que defineix aquest projecte són les habilitats de pensament, una característica que s'ha de tenir present a l'hora d'elaborar les activitats filosòfiques, on personalment, vaig programar que a cada sessió es treballés una habilitat diferent. Seguint amb la importància de les habilitats de

pensament, al llarg de l'entrevista que es va fer, a l'escola Mercè Rodoreda de Martorell i l'escola Roques Blaves d'Esparreguera, les mestres van esmentar la importància de donar valor a totes les habilitats encara que estiguin interrelacionades. Per Glòria Arbonès, és fonamental la formació permanent i actualitzada del professional, ja que es reforça la importància de les habilitats de pensament, ja que se'n relacionen les activitats que es promocionaran. Les dues mestres entrevistades de les escoles, també veuen la importància de la formació adequada i, sobretot creure en el projecte. Per Maite Rodríguez, mestra de l'escola de Martorell, destaca la consideració d'adequar la sessió a l'edat dels infants i al nombre d'infants que hi ha a l'aula. Tanmateix Cristina Valladeres, de l'escola d'Esparreguera, afegeix el valor de conèixer tant els alumnes i com de la mestra, interessar-te per l'aprenentatge dels infants per tal de poder millorar com a persona i, així, poder ajudar d'una manera més precisa. En referència a la mirada que té la professora Carla Carreras sobre els aspectes fonamentals per aplicar el projecte, parla més sobre una basant metodològica, és a dir, el projecte s'ha de basar d'un diàleg, de preguntes, de reflexió, de criteri i d'una comunitat de recerca. Aquests cinc criteris, per Carreras, són elements imprescindibles a l'hora de pensar en com programar la sessió a l'aula. Per altra banda, també diferencia dos conceptes, distingeix entre "fer filosofia" i "aplicar o aprendre filosofia", seguint la seva opinió i la mirada que tenia Lipman, s'ha de fer filosofia oferint un clima propici per fer una comunitat de recerca per fer preguntes filosòfiques.

3.5.2. Organització metodològica i continguts

El següent eix que s'analitza fa referència a l'organització metodològica i de continguts, on s'analitza els procediments i les característiques pròpies que defineixen el projecte. Lipman (2019), va establir els principals objectius de *Philosophy for Children*, els quals són fomentar el fet de saber estar, el saber fer, el coneixement, l'emancipació contra l'opressió i la servitud, el desenvolupament de la capacitat d'aprendre, d'informar-se, de reflexionar per si mateix, el fet de tenir interès i en darrer lloc, ser creatiu davant les preocupacions de la vida.

En relació amb els nivells educatius amb els quals s'hauria d'iniciar el projecte, he pogut observar que tant Matthew Lipman com per Irene De Puig, defensen la idea de la continuïtat en aquest projecte, és a dir, començar el projecte de Filosofia 3/18 des de ben petits amb l'adquisició de l'aprenentatge del llenguatge. A Catalunya trobem el conjunt de sis programes curriculars els quals donen resposta a propostes destinades als nivells educatius compresos entre l'etapa d'Educació Infantil fins als joves que porten a terme els estudis ESO. Tanmateix, la meua focalització en tot moment és sobre el programa d'Educació Infantil, conegut sota el títol *Jugar a pensar*. Tant per Glòria Arbonès com per Carla Carreres, mencionen que el projecte es pot

iniciar des de l'inici del llenguatge, és a dir, a l'escola bressol, per tant tenen la mateixa visió dels grans referents de la Filosofia 3/18, que tal com s'ha esmentat anteriorment, defensen la posada en pràctica i la continuïtat d'aquest projecte al llarg de tota l'escolarització. En relació amb aquest tema, Arbonès afirma la importància d'iniciar el projecte a l'inici de l'escolarització infantil sent així, un projecte transversal a tots els nivells educatius, ja que d'aquesta manera serà més beneficiós per l'aprenentatge dels infants i joves. No obstant això, Carreres, afirma, que a l'escola bressol es comencen a treballar les habilitats les quals seran les bases per posteriorment crear la comunitat filosòfica de diàleg. En relació amb les respostes de les dues escoles entrevistades, mestres que actualment porten a terme el projecte i per tant tenen una mirada de la realitat de la situació, ambdues escoles porten a terme el projecte des de l'inici de l'etapa de parvulari, és a dir, infants de tres anys fins a la darrera etapa de primària, el curs de 6è de primària, on a cada cicle segueixen el programa, el manual i el material específic de cada nivell el qual ha estat recomanat pel GrupIREF.

Concretament el projecte d'educació infantil, dins del programari defineix diverses activitats on es poden focalitzar el diàleg filosòfic, com són els jocs o activitats lúdiques, contes, art o els llibres de l'alumnat titulat Tot pensant... contes. En particular, dins la meua intervenció a l'escola, les tres sessions es van portar a terme a partir de contes, comparteixo la mateixa mirada que té De Puig envers els contes. És un recurs que ajuda a l'infant a empatitzar amb els sentiments, les emocions, ajuden a crear un pensament i a qüestionar els esdeveniments. Per tant, tot i l'aprenentatge lingüístic i social que transmeten els contes, trobava que el conte era un punt de partida per iniciar-se amb el diàleg filosòfic.

El diàleg filosòfic és una de les principals metodologies i continguts que trobem en aquest projecte. Aquest concepte no es pot confondre amb el diàleg que es té contínuament en la vida quotidiana, és a dir, el diàleg filosòfic segueix unes característiques, com per exemple reflexionar en col·laboració, donar un punt de vista amb subjectivitat, estar oberts a noves idees, o tal com deia Freire (2020), "ningú de nosaltres té la veritat, sinó que es troba al diàleg", entre altres característiques. Per fomentar aquest diàleg, les mestres entrevistades de l'escola de Martorell i d'Esparreguera, Maite Rodríguez i Cristina Valladares, esmentaven que perquè el diàleg fos un èxit es plantejaven entre tots els infants de l'aula unes normes, on entre una d'elles era esperar el torn de paraula i aixecar el dit. De Puig (2012), també suggereix, una sèrie de requisits, per garantir el diàleg, com per exemple, se'n destaca en preguntar seriosament el que es diu, busquin raons i evidències o mantinguin un sentit del qual es parla.

Relacionat amb el diàleg i la comunitat d'aprenentatge en segueix el concepte de les preguntes on tal com diu Sanmartí (2003), buscar bones preguntes les quals segueixin un sentit per tal de poder ajudar als infants a pensar, a raonar i a donar explicacions. El concepte de les bones preguntes, va ser un concepte difícil i d'un gran repte per poder aconseguir aquest diàleg i aquesta interacció que em plantejava amb les sessions. La directora del Grup IREF, va esmentar l'entrevista de Paulo Freire on definia la rellevància de la bidireccional, una característica que es forma durant el diàleg. Glòria Arbonès, esmenta que les bones preguntes són la clau del projecte, unes preguntes que siguin genuïnes i reals. Així mateix, esmentava que l'infant tingués aquest interès i desig per la pregunta, tal com anteriorment he esmentat, segueix la mateixa mirada que De Puig, on destaca que els infants es preguntessin seriosament allò que diuen. Amb la recerca, vaig poder veure la importància de buscar el perquè com també de la rellevància de matisar per tal d'arribar més enllà fent un raonament més exhaustiu. Per això, és important ser bons models com a mestres, on la professora Carla Carreres defineix dues visions, la primera és què puc dir jo com a mestres per fer bones preguntes: per què penses això, quines són les bones preguntes i ajudar als nens i nenes perquè parlin sobre el tema. La segona visió és què puc fer jo perquè els infants es facin bones preguntes: si jo faig bones preguntes sóc un bon exemple.

En referència al meu punt de vista, ser un bon model de preguntes es requereix una experiència i d'una pràctica continua, fet que va suposar que tot i tenir present fer preguntes les quals no es responguessin amb un sí o amb un no, demanar la justificació amb les respostes que deien els nens i nenes de l'Institut Escola Josep Maria Xandri. Per tant, tot i conèixer el que diu la recerca i els referents, amb la posada en escena de la intervenció a l'aula, he pogut observar que és un aspecte que requereix molta més pràctica que únicament tres sessions, tant per la mestra que formula les preguntes com la justificació que fan els infants, es necessita una pràctica perquè moltes vegades no estem acostumats a justificar-nos allò que fem i, en certa manera, gràcies a la filosofia ens ho podem qüestionar, ja que el projecte de filosofia també requereix diverses sessions i acumulació d'aprenentatge fet que amb tres sessions no es pot analitzar d'una forma empírica aquest aprenentatge.

La darrera característica metodològica que analitzo és l'avaluació figuroanalògica, consisteix a avaluar, en cada sessió, un aspecte que l'adult ha escollit. Aquest aspecte és de gran envergadura perquè moltes vegades no tenim un retorn de les propostes que fem i per tant, no coneixem l'opinió dels nens i nenes, d'aquesta manera ajudaria als infants a poder aprendre a avaluar i autoavaluar-se, i en certa manera poder avaluar aquest retorn per millorar, rectificar o continuar amb les activitats o característiques emprades. A partir d'aquesta activitat integrada a les sessions de Filosofia 3/18, l'avaluació permet determinar el valor d'una cosa. Tal com

esmenta De puig (2000), defineix el concepte avaluar en una acció de pensament, per tant, quan s'avalua, el pensament mira de mesurar, pensar, equilibrar, separar, seleccionar, escollir i criticar. La mestra, Cristina Valladares, esmentava la rellevància d'emfatitzar en la qüestió d'avaluar dins d'un programa que té el propòsit de millorar la capacitat de pensar dels nens i nenes. Tant a la intervenció educativa de l'Institut Escola Josep Maria Xandir, com l'escola Roques Blaves d'Esparreguera i Mercè Rodoreda de Martorell, s'extreien les activitats de l'avaluació figuroanalògica de les propostes exposades al llibre Tot pensant com també el Reevaluar. Aquestes activitats proposen el treball d'avaluar a través de l'exercici del raonament analògic, que capacita per fer comparacions, establir relacions, percebre semblances i diferències, com també fer síntesi aprofundida, verbalitzada i no destituïda. A partir de la recerca, vaig poder obtenir informació sobre la importància que tenia avaluar tenint present que no sempre fos sobre el mateix concepte, és a dir, programar una sessió de Filosofia 3/18 on s'avalués la participació individual o per altra banda, s'avalués la participació grupal o l'ambient de la sessió, entre altres possibles opcions avaluatives. Aquest aspecte, el vaig integrar a les sessions, ja que d'aquesta manera vaig poder avaluar tres aspectes diferents, oferint activitats diverses per tal de tenir una variació a l'hora de treballar la metacognició.

Per concloure aquesta anàlisi, volia citar una frase que Lipman va establir en la seva investigació, la qual deia que "La vida del filòsof és la d'un mestre-aprenent" (Lipman 2019, pag. 18), és a dir, qualsevol persona amb un interès per filosofar tant és un mestre, en el sentit de donar el seu punt de vista, com el d'aprenent de les aportacions, reflexions i idees que ens donen les persones. Per tant, considero que la filosofia ens pot portar molts coneixements, destreses, habilitats, recursos com a éssers, ja que és una ciència que dóna importància a aprendre a pensar, un aspecte que el necessitem en tot moment de la vida quotidiana, i el qual emprenem, i l'utilitzem sense adonar-nos-en. D'aquí, surt la reflexió de fomentar aquest projecte des d'infants ben petits, ja que amb la recerca i els referents s'ha pogut contrastar la importància i la necessitat de poder fomentar les habilitats de pensament des d'infants ben petits, sobretot a l'etapa infantil on es produeix la base de tot aprenentatge. Com s'ha pogut observar, aquesta anàlisi s'ha pogut fer gràcies a les tècniques utilitzades d'aquest treball.

Com anàlisi global, he pogut observar l'estreta relació que hi ha entre els diversos components, és a dir, la teoria extreta de la bibliografia tenia una relació ajustada amb les aportacions que s'havien realitzat a les entrevistes o les observacions que he portat a terme, això ha facilitat l'anàlisi i per tant, tot ha seguit un fil conductor, ja que tenien mirada semblant en relació amb el projecte i les idees pròpies que caracteritzen aquest projecte.

3.5.3. Resultats de l'anàlisi

A continuació, es troba un seguit d'aspectes claus que s'han extret de manera sintetitzada de l'anàlisi de dades i els quals considero que són resultats factuais.

-Els mestres de l'escola Roques Blaves d'Esparreguera com també de l'escola Mercè Rodoreda de Martorell, coincideixen en la definició del projecte de filosofia 3/18 i diuen que gràcies a la filosofia, ajuden als infants a pensar per si mateixos des d'una perspectiva democràtica.

-El projecte de Filosofia 3/18, és basat d'un diàleg, de preguntes, de reflexió, de criteri i d'una comunitat de recerca

-Aquest projecte permet desenvolupar habilitats, les quals ajudaran a llarg termini amb el seu desenvolupament com a persona a partir de formular hipòtesis, de pensar per ells mateixos i de ser crítics.

-Els beneficis que més destaca l'escola és formar persones crítiques per una societat democràtica, és a dir, que es puguin qüestionar tot allò que aprenen, però sempre des d'una base crítica i amb uns raonaments.

-Els aspectes que s'han de tenir presents a l'hora de portar a terme el projecte de Filosofia 3/18, per Carla Carreras és un clima propici per fer una comunitat de recerca per fer preguntes filosòfiques. Per Cristina Valladeres, mestra de l'escola Roques Blaves, afegeix la importància de conèixer els alumnes i com a mestre interessar-te per l'aprenentatge dels infants per millorar com a persona i d'aquesta manera poder ajudar d'una manera més precisa

-És molt important seguir de manera transversal el projecte durant totes les etapes educatives. Tant per Glòria Arbonès com per Carla Carreres, es pot iniciar el projecte des de l'inici del llenguatge, és a dir, a l'escola Bressol. Arbonès afirma que com abans es comenci i sigui transversals a tots els nivells educatius, serà més beneficiós per l'aprenentatge dels infants i joves. Carreres, afirma, que a l'escola bressol es comencen a treballar les habilitats les quals seran les bases per posteriorment crear la comunitat filosòfica de diàleg. En relació amb les respostes de les dues escoles entrevistades, porten a terme el projecte de P3 fins a 6è de primària, on a cada cicle segueixen el programa, el manual i el material específic de cada nivell el qual ha estat recomanat pel GrupIREF.

Un cop s'ha sintetitzat l'anàlisi, s'ha elaborat un llistat de recomanacions per tal de poder-les portar a terme a l'hora d'aplicar el projecte de Filosofia 3/18 en una aula d'educació emocional. Aquestes recomanacions, ha estat possible esmentar-les gràcies a la correlació que s'ha pogut fer a partir del marc teòric, les entrevistes i la realització de la intervenció educativa que s'ha portat a terme a l'Institut Escola Josep Maria Xandri.

-Proporcionar un espai setmanalment per portar a terme una comunitat de recerca amb un diàleg filosòfic.

-Parlar de temes que siguin d'interès pels infants, que els ajudin a descobrir coses noves enriquint-se de les aportacions dels companys i que els ajudin a valorar els conceptes i coneixements que tenien sobre aquell tema.

-El projecte de Filosofia 3/18 sigui transversal a totes les etapes educatives.

-Oferir diverses activitats d'avaluació figuroanalògica, per valorar la sessió i conèixer el punt de vista dels infants. S'ha de poder avaluar en cada sessió diferents aspectes i utilitzant diverses estratègies.

-Portar a terme les sessions filosòfiques amb un grup d'infants poc nombrós per tal de poder atendre d'una manera més individualitzada com també per facilitar el diàleg.

-Pactar entre tots les normes de convivència fa que en certa manera tinguin més valor perquè han estat consensuades entre tots i no de manera impositiva.

-Les sessions per educació infantil poden anar acompanyats d'un element com un peluix, un factor que pot generar intriga com també afinitat, el qual pot ajudar per iniciar les sessions filosòfiques.

3.6. Aspectes ètics

A la realització de la investigació de caràcter educatiu sobre la Filosofia 3/18, un dels aspectes que s'ha tingut en consideració és la protecció de dades dels agents que han estat involucrats, ja siguin els adults entrevistats, els infants observats com també l'investigador. Així doncs, d'acord amb la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, aquest treball consta de la protecció de dades personal i garanteix els drets digitals.

Un dels aspectes ètics que s'ha tingut present és el consentiment per part dels participants. Per això, abans de portar a terme les entrevistes i les observacions, es va demanar el consentiment informal dels agents que van participar, tots ells van estar d'acord en la participació com també

l'aparició del seu nom en aquesta investigació. Es va informar en tot moment del propòsit d'aquesta investigació donant el màxim d'informació possible sobre la finalitat d'aquest treball i especificant, on les dades que aportessin seria únicament i exclusiva per a l'anàlisi i el desenvolupament d'aquest treball.

A la transcripció del diàleg dels infants s'ha mantingut en tot moment el seu anonim, és per aquest motiu que només apareixen les inicials dels seus noms, tant al diàleg de contextualització que apareix en aquest treball com a la transcripció de tot el diàleg que trobem a l'ANNEX.

Tanmateix, cal remarcar que les dades extretes d'aquesta investigació no seran emprades per fer cap més estudi ni es donaran a conèixer de manera pública. Per tant, només se'n beneficiarà per a la investigació i la recerca per tal de poder-ne elaborar una anàlisi el més acotat possible dels resultats obtinguts.

4. Conclusió

Finalment, després de realitzar la investigació sobre el projecte de Filosofia 3/18 i portar a terme les diferents tècniques de recollida d'informació explicades anteriorment, com també portar a terme la intervenció pràctica de tres sessions impartint els coneixements del marc teòric, dona peu a comentar les conclusions extretes a partir de l'elaboració d'aquest treball final de grau.

Dins d'aquestes conclusions procuraré sintetitzar el que he adquirit durant el desenvolupament del treball, referent al projecte de Filosofia 3/18 a l'escola d'educació infantil. També reprendre els objectius que vaig esmentar a l'inici del treball i valorar amb tota la recerca si els he pogut assolir o tot el contrari, no s'han pogut complir. En l'elaboració d'aquesta conclusió, també exposo les limitacions de recerca que he trobat i diverses propostes que portaria a terme en futures propostes de recerca. El darrer apartat tracta sobre una valoració més general del meu aprenentatge, fent així una metacognició amb els aprenentatges adquirits al llarg del meu estudi en el grau de Mestre/a d'Educació Infantil i l'elaboració del Treball Final de Grau.

A l'inici d'aquest treball l'interès sobre la Filosofia 3/18 em generava preguntes sobre quines eren les bases teòriques per incentivar aquest projecte a les escoles, ja que en moltes assemblees d'escoles es crea aquesta comunitat de diàleg. És per això, que veia de gran importància investigar i descobrir quina era la base i, per tant, en certa manera conèixer com afecta el desenvolupament d'ensenyament-aprenentatge als infants. Per tant, abans d'endinsar-me en el projecte, era necessari marcar-me els objectius que volia aconseguir en aquest treball, per així, tenir una orientació i un seguiment.

Es pot afirmar que s'han complert els cinc objectius plantejats en aquest treball, els quals eren adquirir un coneixement de la teoria a partir de la mirada dels seus principals referents els quals ho he pogut aconseguir gràcies a la bibliografia recercada. Seguint trobem el segon objectiu que era conèixer el punt de vista i l'experiència de les mestres que portessin a terme aquest projecte a les aules i, gràcies a la Maite Rodríguez i Cristina Valladares, vaig poder realitzar les entrevistes i poder-les contrarestar amb la part teòrica recercada prèviament. El següent objectiu responia a la visió d'experts en el coneixement de la filosofia, és a dir divulgadors com és el cas del GrupIREF i la professora universitària de Girona, les quals em van facilitar una entrevista i vaig poder saber la seva experiència i l'opinió sobre els coneixements d'aquests experts. Trobava molt important, poder treballar a fons les sessions de filosofia per poder contrarestar i conèixer de primera mà les característiques pròpies que havia recercat al llarg del marc teòric, això va ser

possible gràcies a la predisposició de l'Institut Escola Josep Maria Xandri, que em van facilitar poder dur a terme tres sessions de Filosofia 3/18, ja que responia molt bé aquest quart objectiu que em plantejava. Per últim, un cop havia fet tota la recerca, s'ha contrastat la teoria i la part més practica com les entrevistes i la intervenció per poder fer una anàlisi dels resultats i poder observar la importància que té l'aplicació d'aquest projecte a les escoles per tal d'ajudar a fomentar el pensament crític, creatiu i curos dels infants i joves.

Recollint el més destacat per a la meva persona, m'he adonat que el docent interessat en aquest tema té les eines adequades per assolir els seus objectius com també té molt a l'abast molta informació i formació sobre el projecte de Filosofia 3/18 per poder-la dur a la pràctica a les aules. D'altra banda, considero que és molt important que el professional, en aquest cas la mestra o el mestre, tinguin un interès sobre aquest tema per poder-ho transmetre als alumnes. També convé ressaltar, la importància de tenir inclòs dins del projecte de l'escola aquest projecte, per tal de donar un valor i una continuïtat en tots els nivells educatius del centre escolar i en certa manera tenir el suport de l'escola per poder aplicar el projecte i realitzar-lo amb unes condicions òptimes i amb el material imprescindible que es necessita.

En definitiva, aquest projecte el podem definir breument esmentat els beneficis que aporta en l'aprenentatge dels infants i joves, el qual ajuda a formar persones reflexives i crítiques per tal de fomentar la capacitat de decidir autònomament i poder conviure en societat democràtica.

4.4. Limitacions de la recerca i proposta de millora

En aquest apartat, s'exposen les limitacions de recerca que he trobat a l'hora de fer el Treball Final de Grau, ja sigui en relació el marc teòric, les entrevistes o la intervenció educativa proposada. D'altra banda, també s'exposa una proposta de millora en relació amb futures recerques sobre aquest tema.

Tot i que s'ha assolit tots els objectius plantejats, al llarg del treball han aparegut diverses limitacions. Principalment, una d'elles va estar la presencialitat de les entrevistes. En conseqüència d'estar vivint en aquest context de pandèmia, dificultava la relació d'una manera presencial, tot i que gràcies a les noves tecnologia es va poder realitzar de manera virtual. Personalment, considerava que realitzar l'entrevista de manera virtual, podria perdre molta informació, el tracte personal, gestual, així com una relació més estreta a més de veure documentació de primera mà, etc. haurien estat punts molt favorables en cas d'haver-les pogut fer de forma presencial. Tanmateix, puc esmentar que les quatre entrevistes que es van fer de

forma virtual, tots els components van mostrar una molt bona predisposició, fins i tot, em van demanar prèviament a l'entrevista les orientacions de les preguntes perquè d'aquesta manera sabrien quins serien els temes que tractarien i els suports que necessitarien. També, em van dir que per qualsevol dubte seguiríem en contacte, per tant, tot i la limitació de no poder-nos trobar presencialment, hi va haver aquesta predisposició per part d'elles.

Una altra limitació que em vaig trobar durant la realització del treball va ser no poder assistir presencialment a les escoles que vaig entrevistar per observar una sessió de filosofia, d'altra banda, gràcies a la flexibilitat i a la predisposició que la mestra de l'escola de Martorell em va oferir la gravació d'un vídeo d'una sessió de filosofia que van fer a l'escola. Degut a motius de protecció de dades, l'escola d'Esparreguera no em va poder enviar la gravació, però a l'entrevista em va detallar molt bé les seves sessions i va oferir molta informació perquè la pogués detallar.

No poder anar a les escoles va ser per mi una limitació molt gran, ja que com que no es va poder fer la intervenció pràctica on havia fet les entrevistes i l'observació feia que no hi hagués la continuïtat amb l'experiència que necessitava portar a terme. De tota manera, com que donava molta importància a poder complementar tota la informació recercada i facilitada amb l'estudi de cas, era convenient i de gran valor poder portar-ho a la pràctica per poder fer una anàlisi adequat per aconseguir fer una comparació més subjectiva entre la teoria i la pràctica. És per aquest motiu, que vaig buscar una escola interessada en la Filosofia 3/18 on pogués realitzar les tres sessions programades. Aquesta escola va ser l'Institut Escola Josep Maria Xandri, tot i que l'escola no tenia el projecte arrelat al seu Projecte Educatiu de Centre, l'any anterior a la pandèmia es van interessar i formar en aquest tema, però encara no ho havien implementat a l'escola tot i que donen molta importància a les assemblees, ja que diàriament en fan a l'arribada del matí com també l'assemblea que es realitza a la tarda.

En relació amb la documentació de les escoles, seguint amb la limitació de la no-presencialitat no vaig poder veure els documents oficials de les escoles en format físic, encara que les escoles em van enviar sessions de filosofia o el projecte educatiu del centre de forma virtual per tal que pogués fer una anàlisi documental, ja que era una de les tècniques de recollida d'informació que utilitzava com a metodologia.

En el moment que vàrem fer l'entrevista amb la Glòria Arbonès, em va aconsellar realitzaria una formació que ofereix el GrupIREF per a professorat interessat a aprofundir en el programa d'Educació Infantil del projecte Filosofia 3/18. Aquest curs m'hauria ajudat a aprofundir en la meva recerca i d'aquesta manera tenir una formació en aquest tema, però em sorgia una limitació de temporització. Els horaris on s'establia el curs coincidien amb l'horari de l'escola de

pràctiques i el meu horari laboral el qual feia impossible combinar-ho tot, ja que tot i que era un curs de forma virtual, hi havia d'haver una presencialitat.

Pel que fa a una possible nova proposta de recerca, és a dir, si en un altre moment hagués de reprendre la recerca sobre el projecte de Filosofia 3/18, investigaria sobre la relació que es pot establir entre la literatura i la filosofia per infants i joves. Les sessions que vaig portar a terme a l'Institut Escola Josep Maria Xandri parteixen de la introducció de l'activitat amb un element literari, el conte. Per tant, crearia una investigació sobre els possibles beneficis de la literatura, la relació que s'estableix entre les habilitats de pensament amb les històries dels contes i la recerca sobre la mirada que tenen els referents de la literatura infantil.

Per concloure, tot i que he tingut diverses limitacions en l'elaboració del treball, considero que hem pogut trobar la manera per substituir aquelles limitacions amb aspectes que em poguessin servir per elaborar el meu treball, per tant buscar alternatives que m'ajudessin sense perdre valor a la recerca.

4.5. Valoració final

Com estudiant universitària del Grau en Mestre d'Educació infantil, m'ha ajudat a adquirir coneixements i a valorar la feina del docent, conèixer el desenvolupament dels infants i com és el seu aprenentatge, fet que he pogut posar en pràctica en les diferents estades dels centres educatius com també en les sessions de Filosofia 3/18, ja que era necessari tenir en compte tots aquests coneixements que he adquirit per tal de poder prendre les decisions i actuar sota aquesta pedagogia. També, com a mestres hi ha d'haver una mirada respectuosa, tenir present els interessos dels infants, saber els aprenentatges que necessiten adquirir i d'altra banda, comunicar-nos entre els iguals i els infants tot mostrant empatia. Per tant, valoro els coneixements perquè sense ells no es podria fer una bona pràctica, però no s'ha d'oblidar les habilitats que calen per establir una bona relació, aquest fet es reflexiona molt bé amb un poema de Khalil Gibran (2009):

“Som com un veler enmig de la mar; el timó és la nostra raó i les nostres veles, juntament amb el vent, són la passió que ens impulsa. Si només tinguéssim timó, per molt que el moguéssim, estaríem estancats al mig de la mar, i, si només tinguéssim veles, aniríem sense rumb a la deriva. Per aquest motiu, raó i passió, cervell i cor, pensament i emocions, han d'anar junts i en equilibri, perquè la nostra passió dona l'impuls i la nostra raó el guia”.

Tant en relació amb la meva formació universitària com del Treball Final de Grau, en faig una valoració positiva. En tots dos casos m'ha ajudat a adquirir coneixements de gran interès per mi i a formar-me en la professió que sempre he volgut aprendre. M'ha fet adonar, de la importància i la responsabilitat que té ser mestra, no només ajudar als infants a desenvolupar-se i adquirir coneixements sinó també aquest acompanyament emocional, de creixement personal, l'esperança que necessiten els infants per créixer d'una manera estable i segura. També reivindicar que l'escola infantil és necessària i ha de ser de qualitat, per tant, convé que com a societat desapareguin estereotips en relació amb l'etapa 0-6 on encara es manifesta aquesta concepció de guardar, perquè va molt més enllà, es generen les bases de l'aprenentatge de la persona. Tal com es veu reflectit al meu Treball de Final de Grau, un aspecte quotidià com és el diàleg, cal incentivar-lo, de manera conscient amb uns fonaments pedagògics per tal que puguin pensar, reflexionar i ser persones crítiques.

Per tant només em queda mostrar-me satisfeta i il·lusionada amb el treball fet i desitjar poder implementar tot aquell coneixement dins d'una aula d'educació infantil com a futura mestra d'Educació Infantil. Atorgo molta importància al valor crític dels infants com també la rellevància que té donar la seva opinió i la reflexió. D'aquesta manera, mitjançant la filosofia, es pot treballar i progressar amb el pensament crític, una habilitat necessària a tenir com a éssers per convida en societat.

5. Fonts consultades

5.1. Bibliografia

- Anton, M. (2007). Planificar la etapa 0-6. Compromiso de sus agentes y prácticas cotidiana (2a ed.). GRAO.
- Berganza, M. R. (2005). Investigar en comunicación: guía práctica de métodos y técnicas de investigación social en comunicación. McGraw-Hill
- De Puig, I. (2012). Fer filosofia a l'escola. Editorial Eumo.
- De Puig, I; i Sàtiro, A. (2000). Tot pensant. Recursos per a l'educació infantil. Editorial Eumo.
- Delors, J. (1996): "Los cuatro pilares de la educación" en La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión internacional sobre la educación para el siglo XXI, Madrid, España: Sntillana/ UNESCO. Pp. 91-103.
- Estévez, A. (2012). *Lógica y metodología de las ciencias sociales: ¿Qué es un estudio de caso de acuerdo a Robert Stake?*. [Apunts acadèmics]. UCEMA.
- Harada, E. (2017). Falacias y pensamieto multidimensional en la Filosofía para ninos.
- Khalil, G. (2009). El profeta. Espanya: Ediciones Obelisco.
- Lalanne, A. (2005). Filosofar a la escuela. DIADA Editora.
- Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals, BOE núm. 294 (2018).
- Lipman, L; A. Sharp; i, Oscanyan, F. (2019). Filosofia a l'escola. Editorial Eumo.
- N. Sanmarti (2003). Plantejar bones preguntes: el punt de partida per mirar, veure i explicar amb sentit. 14 agost.
- Palou, S. (2004). Sentir y crecer. El crecimiento emocional en la infància. GRAO.
- Quivy, R., i Campenhoudt, L. (1995). *Manual De Recerca En ciències Socials*. Editorial Herder.
- Rodari, G. (2017). Escuela de fantasia. Espanya: Blackie books.
- Sánchez, B. (2008). Pensamieto crítico, el dialogo y el entendimeinto de Freire y en Lipman. Revista de artes y humanidades UNICA, 9, 98-107.

5.2. Webgrafia

- Albertin, P; Carabuja, T; i, Villar, E. (2018). El diari de camp com a eina per a l'estudiant de pràctiques. Recuperat de <https://www.educat.cat/blog/el-diari-de-camp-com-a-eina-per-a-lestudiant-de-practiques/>
- Butlletí filosofia. (2010). Estructura d'una sessió de filosofia 3/18. Núm. 81-82.
<https://www.grupiref.org/documents/estructura-sessio-web.pdf>
- Cruz, M. (2005). El anàlisi documental: indización y resumen en bases de datos especializadas. Recuperat de http://eprints.rclis.org/6015/1/An%C3%A1lisis_documental_indizaci%C3%B3n_y_resumen.pdf
- De Puig, Irene. «Presentació del projecte Filosofia 3/18». *Quaderns d'avaluació*, [en línia], 2012, Núm. 21, p. 29-35,
<https://www.raco.cat/index.php/QuadernsAvaluacio/article/view/254036> [Consulta: 3-02-2021].
- Declaració dels drets dels infants. (sd). Recuperat de http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0011/3c987a58-161e-4b99-94ae-863b2a4d65aa/serie-drets_11annex.pdf
- Escola Les Roques Blaves. (2021). Projecte Educatiu de Centre. Recuperat 9 gener 2021,
<https://agora.xtec.cat/ceip-lesroquesblaves/>
- Escola Mercè Rodoreda. (2021). *Projecte Educatiu de Centre*. Recuperat 9 gener 2021,
de <https://agora.xtec.cat/escolamercedoredamartorell/>
- Estela, M. (2020). ¿Qué es la filosofía? . Recuperat de <https://concepto.de/que-es-la-filosofia/>
- Freire, P. (2020, agost). Hacia una pedagogia de la pregunta Paulo Freire. San Cristóbol de las Casas. Recuperat de,
https://www.academia.edu/27184422/Hacia_una_pedagog%C3%ADa_de_la_pregunta_pdf
- Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament (2016). Currículum i orientacions educació infantil. Recuperat de,
<http://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/publicacions/colleccion/s/curriculum/curriculum-infantil-2n-cicle.pdf>

- GrupIREF. (2020). Què és el projecte Filosofia 3/18?. Recuperat de <https://www.grupiref.org/#GrupIREF/RECURSOS>
- Gurdián, A. (2007). El paradigma Cualitativo en la Investigación Socio-Educativa. Colección: Investigación y Desarrollo Educativo Regional. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/6135153.pdf>
- Lifeder (Ene 30, 2021) Richard W. Paul: vida y aportes sobre el pensamiento crítico. Recuperado de <https://www.lifeder.com/richard-w-paul/>.
- Naji, S. (2004, febrer 26). Ann Sharp in memoriam. San Cristóbol de las casas. Recuperat de <https://www.grupiref.org/documents/entrevista-Ann-sharp.pdf>
- Nussbaum, M. (2015). El enfoque de las capacidades de Martha Nussbaum y sus consecuencias educativas: Havia una pedagogia socràtica y pluralista. Recuperat de <file:///C:/Users/Usuari/Downloads/13799-Texto%20del%20art%C3%ADculo-48529-1-10-20160204.pdf>
- Oliveres, B., i Marquez, C. (2020). Pensament i educació Reptes i oportunitats en temps de pandèmia. Diàlegs 1, 42-43. UAB. https://crisws.uab.cat/ws/portalfiles/portal/92609937/Pensament_i_educacio_Oliveras_Marquez_2020.pdf
- Pomar, M. Puig, I. Sbert, M. (ANY) Per què és interessant fer preguntes?. De bulletí filosofia 3/18 nº 39-40, pàg. 4-7. Recuperat de <https://www.grupiref.org/cat/articles-filosofia/per-que-es-interessant-fer-preguntes.pdf>
- Porter, E. (2021). Desenvolupament del pensament creatiu i del pensament crític. Recuperat 28 gener 2021 de <https://www.uib.es/es/tot/Desenvolupament-del-pensament-creatiu-i-del.cid585151>
- Ricoy, C. (2006). Contribución sobre los paradigmes de investigación, vol. 3, núm 1, pp. 11-22. Educação. Revista do Centro de Educação. <https://www.redalyc.org/pdf/1171/117117257002.pdf>
- Rosende, R. (2015, agost 8). El origen de la Filosofía [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=fIOJubw6SG0>
- Ruiz, L. (2020). *La relación entre filosofía y ciencia*. Recuperat de <https://blog.up.edu.mx/la-relacion-entre-filosofia-y-ciencia>

Vicens Vives Blog (2019, gener 22). El gran repte, despertar el pensament crític a l'aula.

Recuperat 27 gener 2021 de <https://blog.vicensvives.com/ca/el-gran-repte-despertar-el-pensament-critic-a-laula/>

6. Annexos

6.1. Exemple de preguntes

Preguntes sobre conceptes

- És clar per a tothom aquest concepte?
- Té només un significat o en té diversos?
- I sempre és així?
- Tots els casos com aquest són iguals?
- Podries ser que en una altra situació fos diferent?
- És possible que algú en tingui una altra noció?
- Pot ser que hi hagi diferències culturals o de gènere?

Preguntes sobre punts de vista o perspectives

- Hi ha altres maneres de veure aquest assumpte?
- Què creieu els altres?
- Algú té un punt de vista distint?
- Heu estat dient el mateix de formes diferents?
- Hi ha diferència entre el que ells han dit?
- Algú podria donar un contraexemple?
- Quines poden ser altres raons?
- Quina seria una alternativa?
- Què opinaria una persona des d'un altre punt de vista?
- Per què creus que aquest punt de vista és millor que un altre?
- Com respondries a l'objecció següent?

Preguntes de clarificació

- Què entens per...?
- Què vols dir exactament quan dius això?
- Què significa tal paraula que has usat?
- Pots explicar d'una altra forma el que acabes de dir?
- Creus que es podria expressar d'alguna altra manera?
- Algú és capaç d'aclarir el que s'ha dit?
- Podries donar un exemple del que acabes de dir?
- Quina creus que és la qüestió principal aquí?
- Com es relaciona el que acabes de dir amb el nostre tema?
- Hi ha una relació entre el que vosaltres dèieu?

- Pots aclarir les semblances i les diferències entre el que dèieu?
- És possible veure altres relacions entre les vostres opinions?
- Què has volgut dir exactament?
- Es pot expressar d'alguna altra manera?

Preguntes sobre supòsit

- Què estàs pressuposant quan fas aquesta afirmació?
- Què estàs assumint?
- Per què suposes això?
- Si tot el que dius depèn d'aquesta idea, per què aquesta i no una altra?
- Diries que aquest supòsit està justificat?
- Quin és el supòsit de la teva pregunta o intervenció?
- Per què creus que es pot suposar això que dius?

Preguntes sobre implicacions i conseqüències

- Què es pot concloure del que tu dius?
- Què estàs suggerint amb el que dius?
- Quines serien les conseqüències de la teva opinió?
- Això succeirà del que s'acaba de dir?
- Si fos fals el que s'acaba de dir, quina conclusió es podria treure?
- En un altre cas o situació, què succeiria?

Preguntes sobre raons i evidències

- Per què?
- Quines raons et fan pensar així?
- Per què penses que és veritat?
- Tens alguna prova d'això?
- Podries donar-ne un exemple real?
- Podries explicar-nos les teves raons?
- Són adequades aquestes raons?
- Hi ha raons per dubtar d'aquestes evidències?
- Com ho saps, això?
- En què et fonamentes per afirmar això?
- Mitjançant quins raonaments has arribat a aquesta conclusió?
- Quin argument et permet afirmar això que dius?

Preguntes sobre les fonts d'informació

- Com has arribat a aquest pensament?
- Sempre has pensat així?
- Quines fonts d'informació utilitzes?
- Són bones les fonts d'informació?
- Quines dades o informacions ens pots aportar?

Preguntes sobre el mateix procés interrogador

- Com podries plantejar aquest tema?
- Aquesta pregunta és realment una pregunta?
- Aquesta pregunta és una bona pregunta?
- Creus que aquesta és una pregunta apropiada?
- Aquesta és una pregunta rellevant?
- Aquesta pregunta ens ajudarà?
- Què està pressuposant aquesta pregunta?
- Què implica aquesta pregunta?
- Es podria haver plantejat una altra pregunta?
- La pregunta és clara de manera que tots l'entendem?
- És una pregunta fàcil o difícil de contestar?
- Abans de respondre a aquesta pregunta, hauríem de respondre a altres preguntes prèvies? Quines?
- Aquesta pregunta intenta avaluar una mica?
- Podries pensar altres preguntes que incideixin en altres aspectes d'aquest assumpte?
- Com podem diferenciar una bona pregunta d'una pregunta dolenta?

6.2. Entrevistes

6.2.1. Entrevistes a formadors de la filosofia 3/18

6.2.1.1. Entrevista GrupIREF

Entrevistat: Glòria Arbonès

Data: 3 de desembre de 2020

1. Com va sorgir la necessitat de crear el GrupIREF? Des dels seus inicis, hi ha hagut un incrementat a la demanda?

El grupIREF es va crear l'any 1987. Jo vaig arribar el 2003 d'Argentina, però ja coneixia el projecte i coneixia Irene de Puig i l'Eulàlia Bosch que eren les directores. Elles van conèixer el projecte gràcies a un congrés que van fer a Madrid i van coincidir amb Matthew Lipman, els hi va semblar molt interessant i es van formar amb ell. Van crear la sociació tot un grup de professors/es de secundària amb la finalitat de formar mestres i traduir el material. Era una necessitat, però també una circumstància que va facilitar portar-ho endavant.

És veritat que hi ha èpoques que hi ha hagut més demandes que d'altres, actualment està en un moment àlgid. El programa "Merli" ha familiaritzat i es popularitzés la filosofia. Per tant, hi ha una acollida i una demana.

2. Com definiríeu el projecte de Filosofia 3/18 a qualsevol persona que no el conegués?

És una manera bastant fàcil de descriure, en general seria fer servir la filosofia perquè els nens i les nenes cada vegada aprenguessin a pensar millor. A la web hi ha un apartat als mitjans que hi ha sessió amb infants que es pot veure un film per veure com es porta a terme.

3. Quins són els vostres referents per portar a terme la filosofia 3/18?

El projecte és creat per Matthew Lipman i Ann Margaret Sharp, ells són els creadors i referents de *Philosophy for children*. Localment, a Catalunya, tenim com a referents a Irene de Puig i Eulàlia Bosch. Fora de Catalunya hi ha de tot al món, Estats Units hi ha Mon Gregori.

4. Per què creieu que és important aplicar el projecte a les escoles?

Bàsicament, el que et dóna la filosofia és fer els nens pensar per ells mateixos, que no siguin absents de raó, desenvolupin la raonabilitat, etc. Un article que va fer Matthew Lipman, Per què fer filosofia a les escoles, esmentava que no es podia mantenir la democràcia si els estudiants que surten de les escoles no són persones raonables, sinó persones acrítiques, irreflexives i plenes de prejudicis.

5. Com hauria de ser un mestre/a per poder aplicar la Filosofia 3/18 a l'escola? Necessita una formació específica?

Necessita una formació específica, però no és suficient. Ha de ser una persona que escolti molt als alumnes, escolta atenta i empàtica, tampoc hauria de ser una persona estructurada perquè d'aquesta manera es pugui adaptar i seguir l'interès dels nens i, així, poder guiar a l'infant en els seus aprenentatges. Hi ha d'haver un equilibri entre la flexibilitat i el rigor.

6. Considereu que el projecte de Filosofia 3/18 es podria aplicar a totes les escoles del país? Per què?

Jo considero que no, i tampoc és desitjable. Aquesta assignatura hauria de sortir en la formació base de tots els mestres. Hem de partir del desig de voler fer-ho, ja que si una escola té interès a fer Filosofia 3/18, és aconsellable fer-ho a tots els nivells educatius i per tant, tot el professorat s'hauria d'implicar.

7. Considereu que s'hauria de replantejar el currículum escolar perquè fos més fàcil per les escoles organitzar activitats de filosofia?

No cal replantejar el currículum. És molt fàcil poder-ho fer, però tot depèn de la voluntat d'aplicar la Filosofia 3/18. Competencialment es pot trobar un moment per poder-ho fer a l'aula. El projecte es basa en la paraula, per justificar la tasca a l'hora d'expressió oral fas filosofia. Identitat, món i llenguatge són les habilitats que es treballen i concorden molt bé amb les capacitats que s'han de treballar a l'etapa d'educació infantil.

8. Creieu que es poden tractar qualsevol tema a les sessions de filosofia?

Sí, qualsevol tema es pot tractar. No és tan important el tema sinó com es fa. Fer filosofia no és fer teràpia de grup, no és educació emocional... no és només això sinó que podem pensar de qualsevol cosa. És important que els temes els interessin als nens.

9. Quins avantatges creieu que suposa, en l'àmbit d'escola, aplicar el projecte de Filosofia 3/18? I quines inconvenients?

D'avantatges en trobo molts, perquè confio plenament en aquest projecte. Veig un recurs indispensable pels infants i joves perquè la seva base està amb el diàleg, la reflexió i el pensament, i amb aquests tres eixos es pot ajudar al desenvolupament de la persona.

D'inconvenients no en trobo cap, però com anècdota tots els pares demana que ara el fill demana per tot i pot arribar a incomodar. Es pot tractar tot el que passa al món, i això no és un inconvenient.

10. Què és el més difícil al moment d'aplicar el projecte a l'escola? I el més fàcil?

El més difícil és la formació dels mestres. Com escola serà fàcil si com a escola es vol fer. Serà difícil la formació del claustre, ja que hi ha d'haver un seguiment i poder oferir un assessorament, com també poder ajudar a programar les sessions. Tot això, pot tenir dificultats econòmiques com també de mobilitat dels mestres en relació amb quan són interins o estan de substitució. Això fa que un grup d'escola pugui ser un problema perquè necessita aquesta formació. En aquest sentit fa uns anys es van crear les *filoescoles*, manifesten l'aplicació de l'escola i fer-ho bé, i ajuden a formar els nous mestres per crear el projecte, ajuda al fet que quan una persona entre nou se sàpiga què fer.

En referència als aspectes fàcils d'aplicar el projecte, podríem destacar els recursos materials que tenim per ajudar al docent a portar a terme les sessions.

11. Quins són els aspectes fonamentals de tenir present en el moment d'aplicar el projecte de Filosofia 3/18 a l'escola?

Els aspectes que destacaria i per tant personalment els trobo indispensables són la formació del professional, donar temps per preparar les sessions de filosofia, la formació permanent del docent per tal d'estar actualitzat i es pugui saber els nous materials.

12. Una de les bases de la Filosofia 3/18 són les preguntes, que podríeu dir per fer bones preguntes? O que són les bones preguntes?

Les bones preguntes és la clau del projecte. S'ha de tenir present la quantitat de tipus de preguntes que hi ha, preguntes obertes, tancades, completes que ja tenen les preguntes. A filosofia necessitem un tipus de preguntes, que no siguin genuïnes han de ser reals. Hi ha d'haver un desig en la pregunta en respecte el nen. També hem de saber qui pregunta, les mestres o els alumnes, és per això que hem de ser bons models per arribar a fer que els infants sàpiguen fer-se bones preguntes i que contínuament se'n facin de noves. Això s'aprèn fent i dialogant, per veure si ens porta a fer un diàleg profund.

13. Creieu que el projecte de Filosofia 3/18 ha tingut impacte a la nostra societat? De quina manera?

És una pregunta que no puc respondre, però a l'avaluació tenim d'una manera científicament proves de l'impacte que podem tenir de la societat. Les escoles que apliquen el projecte des de fa molts anys, tenen un tarannà totalment diferent que pot tenir un impacte. Lipman deia que l'objectiu del projecte és com quan tires una pedra a l'aigua i fa les circumferències a l'aigua, és

a dir, allò que passa a l'aula toca a les famílies, a la societat... Però comprovar això és una tasca difícil.

14. Tenint en compte l'evolució del projecte, creieu que s'haurà estès la seva aplicació a les escoles d'aquí a uns anys? Per què?

No ho sé, aquesta fluctuació de les modes d'ara si o ara no, dependrà molt del que faci el Grup IREF, és un projecte molt sòlid, amb una base teòrica molt potent, però els temps canvien. Els materials originals són de finals dels anys vuitanta, els temes no són atemporals excepte algun de secundària que s'han adaptat les primeres traduccions que es van fer, perquè les coses que fan els adolescents no són les mateixes de fa trenta anys i si volem que s'identifiquin s'ha de modificar. S'haurà d'adaptar a les noves maneres de fer sense deixar la base teòrica pedagògica del projecte.

15. En quin moment s'hauria d'iniciar el projecte? Des de l'inici de la paraula? Així doncs, hauria de ser un aspecte transversal des de la llar d'infants a l'escola i a l'institut? En el cas que no hi hagués aquesta continuïtat, com es podria incentivar?

Es pot iniciar des de l'inici del llenguatge, per tant, podem dir que pot començar a l'escola Bressol. Considerem, que com abans es comenci i sigui un projecte transversal a tots els altres nivells acadèmics, més beneficiós serà pels nens i nenes, ja que afavorirà al seu desenvolupament.

Personalment, si com escola no contempla la Filosofia 3/18 com a projecte, és molt difícil que tingui una continuïtat, per tant, per incentivar-ho, hauria de constar com a projecte i que l'equip directiu i de mestres hi cregués.

16. Quina és la vostra visió sobre com veuen el docent el tema de la filosofia?

Podem trobar diferents visions davant la manera de veure aquest projecte, és a dir, considero que és diferent si el professional ho fa per interès personal o si és l'escola que organitza una formació interna d'escola perquè llavors pot ser que hi hagi persones que vulguin fer, però d'altres persones que no vulguin i això provoqui una resistència per part de la persona en conseqüència l'experiència viscuda pugui haver estat negatives.

6.2.1.2. Entrevista Carla Carreras

Entrevistat: Carla Carreras, Doctora en Filosofia 3/18 a la Universitat de Girona

Data: 16 de desembre de 2020

1. Com va sorgir el teu interès per la Filosofia 3/18?

Quan estudiava la carrera de Filosofia a Girona, vaig tenir un professor, el Dr. Josep-Maria Terricabras, que me'n va parlar. Ell va ser un dels introductors del projecte a Catalunya i va traduir els materials de Lipman al català.

2. Com definiríeu el projecte de Filosofia 3/18 a qualsevol persona que no el coneguéssiu?

Filosofia 3/18 és un projecte educatiu i filosòfic que vol ajudar a desenvolupar el "pensar per si mateix des d'una perspectiva democràtica". La idea és que a través del diàleg filosòfic i la comunitat de recerca puguem aprendre plegats a justificar millor les nostres opinions, a qüestionar pressupòsits preestablerts, a preguntar-nos i preguntar... per pensar millor cada vegada

3. Quins són els vostres referents per portar a terme la filosofia 3/18?

Els principals referents són Joan Dewey, el qual entenia que la filosofia ha de servir per a alguna cosa i Matthew Lipman i les referències bibliogràfiques de *Studies in philosophy for children*.

Crec que Filosofia 3/18 respon molt bé a la meua idea que és i per a què serveix la filosofia. La gent sovint té la idea que la filosofia no serveix per a res i és molt complicada, però les preguntes que la gent són molt sovint filosòfiques. La filosofia no és quelcom estrany ni allunyat de la realitat; la filosofia ha de servir per ajudar-nos a entendre i a entendre'ns millor.

4. Per què creieu que és important aplicar el projecte a les escoles?

Per tot això que acabo de dir. De fet, Filosofia 3/18 és un projecte educatiu pensat per fer a les escoles. No té sentit pensar-lo com quelcom per fer a casa o per llegir les novel·les tot sol. Les novel·les i els manuals estan pensats per estimular i ajudar a reflexionar sobre grans qüestions molt recurrents (què són les regles? Puc menjar animals i alhora estimar-los? Es poden dir mentides? Són alguns exemples de temes que sorgeixen arran de la lectura de les novel·les)

El projecte necessita la comunitat de recerca i la profunditat del diàleg filosòfic. No es tracta de fer "debats" a l'aula per "convèncer" els altres, sinó que dialogar amb els altres a la recerca de millors raons

5. Com hauria de ser un mestre/a per poder aplicar la Filosofia 3/18 a l'escola? Necessita una formació específica?

Filosofia 3/18 s'aplica a moltes escoles arreu del món. No cal ser graduat en Filosofia, però sí que cal una formació mínima en el projecte (és clar, però, que una certa formació filosòfica també ajuda). Hi ha moltes institucions arreu del món que ofereixen cursos d'introducció i aprofundiment en el projecte per a mestres i professors que el vulguin portar a la seva aula. Cal conèixer molt bé els materials i també la "metodologia" pròpia. Hi ha molts materials que es presenten com a materials per a fer filosofia amb nens, però que no són Filosofia 3/18 i que no tenen una mínima fonamentació filosòfica i pedagògica.

6. Considereu que el projecte de Filosofia 3/18 es podria aplicar a totes les escoles del país? Per què?

Es podria, però no sé si seria recomanable. Crec que el projecte l'han de portar a l'aula persones que estiguin convençudes del que fan i de les "bondats" del projecte. No crec que imposar –via política educativa, per exemple- sigui una bona cosa per al projecte. Es podria fàcilment desvirtuar i convertir en una manera de fer "debats" sense massa contingut.

7. Considereu que s'hauria de replantejar el currículum escolar perquè fos més fàcil per les escoles organitzar activitats de filosofia?

Crec que s'ha de facilitar que les escoles i/o mestres que vulguin, ho puguin fer. En cap cas s'hauria de posar com a assignatura obligatòria (ja sabem com van els temaris de les assignatures...). Dit això, també cal dir que qui ho vol fer, sol trobar "el forat".

8. Creieu que es poden tractar qualsevol tema a les sessions de filosofia?

No sé què vol dir exactament "qualsevol" tema... Els temes han de tenir profunditat. Per exemple, no crec que es "pugui" parlar del Barça-Madrid, però sí dels valors en el futbol. A vegades hi ha temes que poden ser complicats de tractar, com ara la violència domèstica; en aquests casos, cal conèixer molt bé el grup per veure si es pot caure en situacions massa personals. Els materials ajuden a posar distància emocional, en molts casos, i això és positiu. No es tracta de parlar del que em passa *a mi*, sinó de pensar en la situació en la qual es troba aquest o aquell personatge.

Considero, que han de ser temes que siguin amb un aprenentatge i que ajudin a l'infant a raonar. S'ha de tenir l'espai suficient, i mirar-ho des d'una llunyania, és a dir, es pot parlar de la mort o temes de violència, quan l'infant no ho pateix, però sobretot han de ser temes que els hi agradi

als infants i sobretot partir de les preguntes. El paper de la mestra és de guia perquè si no els infants només es quedarien amb l'anècdota de la resposta i potser no farien un raonament.

9. Quins avantatges creieu que suposa, en l'àmbit d'escola, aplicar el projecte de Filosofia 3/18? I quines inconvenients?

Avantatges, molts. Tenir infants i joves que pensin bé, raonant les seves pròpies opinions és el que necessita una societat democràtica (en sentit moral). Lipman té una frase en un dels seus llibres que diu: "Només els nens raonables (crítics, creatius i curiosos) de les nostres escoles d'avui podran ser, efectivament, els ciutadans raonables del demà."

Les escoles són l'espai (i no només en sentit físic) on educar els infants i joves en aquesta raonabilitat.

Més que un inconvenient, seria una possible resposta que pot donar el projecte. És que els infants demanin el perquè de tot i amb respostes on no es poden justificar, com per exemple en altres disciplines com les matemàtiques demanin perquè 2+2 són quatre. Per altra banda, el sistema educatiu pot ser un inconvenient o el mateix centre fes formar als seus docents i aquestes persones no hi creguin en el projecte i llavors es fa de qualsevol manera i sense ganes.

10. Què és el més difícil al moment d'aplicar el projecte a l'escola? I el més fàcil?

Això ho haurien de respondre els i les mestres. Sospito que el més difícil pot ser trobar aquell "forat" que dèiem i el suport de l'escola i del claustre si l'escola no té el projecte dins del seu projecte educatiu.

11. Quins són els aspectes fonamentals de tenir present en el moment d'aplicar el projecte de Filosofia 3/18 a l'escola?

Referent a la metodologia, el projecte es basa en el diàleg, la pregunta i la reflexió o el criteri. Durant les sessions de filosofia a l'escola, es crea una comunitat de recerca, on es fa diàleg filosòfic mitjançant la pràctica i en un entorn propici amb ganes de parlar i amb tranquil·litat. Per tant, el diàleg filosòfic i la comunitat de recerca són elements imprescindibles a l'hora de pensar en com programar la sessió a l'aula.

Hi ha diferents maneres d'entendre la metodologia del projecte. No és el mateix fer filosòfica, que aplicar filosofi o aprendre filosofia. Segons Lipman, s'ha de fer filosofia oferint un clima propici per fer una comunitat de recerca per fer preguntes filosòfiques.

12. Una de les bases de la Filosofia 3/18 són les preguntes, que podríeu dir per fer bones preguntes? O que són les bones preguntes?

Què vols dir quan dius “que podríeu dir per fer bones preguntes”? No sé si preguntes per què ha de fer el professor per fer (ell/a mateix/a) bones preguntes o si preguntes què ha de fer per fer que els infants (es) facin bones preguntes...

Una bona pregunta és aquella que va al fons, que busca anar més enllà de la superfície, de la resposta ràpida, de l'anècdota... una bona pregunta és una pregunta que repregunta, que demana raons.

Totes les solucions són provisionals, per això l'accent s'ha de posar a les preguntes. Són les que demanen per les raons, s'ha d'intentar buscar el perquè, buscar el matís, anar més enllà de l'anècdota. Una pregunta que repregunta per arribar més enllà i fer un raonament més exhaustiu.

És important tenir present aquestes dues visions com a mestra:

- Què puc dir jo com a mestres per fer bones preguntes: per què penses això, quines són les bones preguntes i estirar els nens perquè parlin sobre el tema.
- Què puc fer jo perquè els infants es facin bones preguntes: si jo faig bones preguntes sóc un bon exemple.

13. Creieu que el projecte de Filosofia 3/18 ha tingut impacte a la nostra societat? De quina manera?

“Impacte en la societat” és una expressió molt forta. Com mesurarem aquest impacte? I quin nivell d'impacte considerarem que és un “bon impacte”?

Crec que Filosofia 3/18 ha ajudat, ajuda i ajudarà a gent concreta a esdevenir pensadors més raonables. I aquesta gent ho mostrarà en les seves actituds, en les seves decisions, en les seves interaccions amb els altres...

14. Tenint en compte l'evolució del projecte, creieu que s'haurà estès la seva aplicació a les escoles d'aquí a uns anys? Per què?

El projecte ja té trena anys, a Catalunya. Està present a força escoles. El problema és que actualment les escoles han entrat en una dinàmica de “mercat” que em sembla perillosa. Hi ha molts projectes que es presenten com a innovadors i que al final són pur aparador, un segell que posar a l'escola per “vendre's” millor. Les escoles no haurien d'estar “al mercat”. No hi hauria d'haver escoles d'elit i escoles “gueto”. No “hauria” de ser així... però la realitat és la que és.

Crec que les escoles han de poder distingir entre projectes-façana i projectes sòlids. Crec que no caldria que digués que Filosofia 3/18 és un projecte sòlid...

15. En quin moment s'hauria d'iniciar el projecte? Des de l'inici de la paraula? Així doncs, hauria de ser un aspecte transversal des de la llar d'infants a l'escola i a l'institut? En el cas que no hi hagués aquesta continuïtat, com es podria incentivar?

Filosofia 3/18 té materials per començar a fer sessions ja al final de l'escola bressol. No es pretén que siguin sessions "de filosofia", pròpiament. En aquest moment, es treballen les habilitats de pensament a partir de jocs, contes i pintura, per començar a posar les bases del que uns anys després pot ser una comunitat filosòfica de diàleg.

16. Quina és la vostra visió sobre com veuen el docent el tema de la filosofia?

Depèn del docent amb qui parlis. Normalment, els docents que fan sessions de filosofia 3/18 estan molt convençuts del que fan. De la resta de docents, n'hi ha que no coneixen el projecte (sí que crec que s'hauria de mostrar a tots els graus de Mestre!! A la UdG, per exemple, no es fa); també n'hi ha que el coneixen i que diuen que ells ja "ho fan" i n'hi ha que el coneixen i els agrada, però que han optat per fer altres projectes educatius.

6.2.2. Entrevista a les escoles on posen en pràctica el projecte

6.2.2.1. Entrevista Escola Mercè Rodoreda de Martorell

Nom de l'escola: Escola Mercè Rodoreda de Martorell

Mestra entrevistada d'educació infantil: Maite Rodríguez

Data: 8 de gener de 2021

1. Com i quan va ser l'inici del projecte de la Filosofia 3/18 a l'escola? Quin va ser el motiu per iniciar-lo?

El projecte de Filosofia 3/18, es va iniciar el curs escolar 2006-2007, gràcies a l'interès i a les vivències que la directora d'aquell curs tenia.

L'escola, Mercè Rodoreda de Martorell, va obrir les portes el curs escolar 2004-2005. Per tant, tant el projecte com la inauguració van anar força en paral·lel, ja que es creia amb la importància d'aquell projecte i que es podia treballar de forma transversal en totes les edats.

El fet de ser una escola nova, va ajudar al fet que el projecte de Filosofia 3/18, fos un tret identitari de l'escola.

2. Com definiríeu vosaltres que és el projecte de Filosofia 3/18? Com el justificariu de per què és necessari a l'escola?

Entenem, que el projecte Filosofia 3/18, ajuda i potencia la capacitat de pensar de l'infant, a formular hipòtesis, poder pensar per ells mateixos, i com a mestres, facilitar que s'expressin lliurement i potenciar les seves idees.

Considerem que és necessari per a l'escola perquè els ajuda a llarg termini, no només com aprenentatge sinó per la vida. És a dir, poder ser crític per no deixar-se portar i valorar el seu pensament i opinions.

3. Quins han estat els vostres referents per portar a terme el projecte? Quina ha estat la vostra formació?

Els nostres referents sobre el projecte són els llibres d'Irene de Puig, concretament Tot pensant que s'adequa a l'etapa d'educació infantil. Per altra banda, la formació que hem obtingut els docents ha estat mitjançant els cursos i les sessions didàctiques del Grup IREF, presidit per Glòria Arbonès.

4. En quins nivells educatius i amb quina dedicació horària setmanal treballau el projecte Filosofia 3/18?

El projecte educatiu es porta a terme en tots els nivells educatius de l'escola, és a dir, des de P3 fins a 6è.

En referència a educació infantil, es porta a terme una sessió setmanal d'aproximadament quaranta-cinc minuts. Les aules de P3, comencen al tercer trimestre perquè considerem que a priori s'han d'adaptar a l'escola. Pel que fa als cursos de P4 i P5, comencen des de l'inici de curs, i els altres anys sense la COVID, es partia el grup per tenir un nombre d'alumnes menor i poder tenir una intervenció més individualitzada.

5. De quina manera apliqueu la Filosofia 3/18 a l'escola? Quines propostes de Filosofia 3/18 dueu a terme a l'escola?

Ens ajudem, amb una capsa que cada setmana ens porta alguna cosa amb l'ajuda dels personatges de cada classe, on s'utilitza com a fil conductor. Dins la capsa podem trobar preguntes, contes, trossos de pel·lícula..., etc.

Les propostes del projecte són extretes del llibre Tot pensant d'Irene de Puig.

6. Podríeu detallar l'estructura i l'organització d'una sessió concreta de Filosofia 3/18 al cicle d'Educació Infantil?

En el moment d'inici de la sessió, es posa una música inicial. A l'aula de P3 *La flauta màgica*, a l'aula de P4 *L'alegria* i a P5 *La vida es vella*. Un cop els infants escolten les melodies, ho relacionen amb l'hora de filosofia i agafen els coixins i seuen amb forma de rotllana.

L'adult, amb l'ajuda dels nens i nenes, recorden les normes de la sessió i tot seguit obren la capsa on trobaran la proposta. Per obrir la capsa, a vegades es fan hipòtesis per veure que pot haver-hi a dins i després fan preguntes.

Un cop acabada cada sessió, es fa una avaluació figuro analògica normalment utilitzant imatges, és a dir, hi presenten dues imatges o tres i han d'escollir una i dir el perquè, com per exemple "trio la pluja perquè m'agrada tant com la sessió"

Els titelles que s'utilitzen són tres de diferents, una per cada classe. A P3 trobem un titella que es diu Juanina, a P4 una nina que es diu Filo i a P5 el Mico pensant.

7. Quins temes tracteu a les sessions?

És treballem uns temes estipulats mitjançant contes, art, música o pel·lícules, o altres temes que poden sorgir esporàdicament. Aquests temes estan extrets del llibre Tot pensant d'Irene de Puig i amb les formacions que fem amb el grup IREF.

8. Documenteu les sessions que realitzeu? De quina manera?

Les documentacions que fem duran les sessions de filosofia és mitjançant l'observació i l'anotació del diàleg i les intervencions que fan els infants, és a dir, la mestra té una llibreta específicament de les sessions de filosofia on apunta el més rellevant dels infants.

Per altra banda, en algunes sessions també suggerim als infants que facin un dibuix d'allò que ha representat per ells el tema en concret, d'aquesta manera també podem veure què és el que més els hi ha marcat.

Durant les sessions del claustre, es fan valoracions generals de les sessions per veure si van bé o s'han de millorar.

9. Què és el més difícil al moment d'aplicar el projecte a l'escola? I el més fàcil?

L'aspecte que personalment considero més difícil és la dificultat d'expressió a partir del llenguatge per aquelles persones novingudes que no tenen com a llengua materna el català o el castellà. Això fa que ens plantejem que per aquests infants abans de fer filosofia és convenient que facin conversa perquè es puguin expressar.

També és difícil poder fer entendre que ells, els nens i nenes, poden dir l'opinió i serà respectada. Com també, en alguns grups, sobretot si són molt nombrosos, tenir una conversa ordenada, coherent i que segueixin el tema pot arribar a ser més complicat.

En relació amb l'aspecte més fàcil, és la rutina que s'estableix en les sessions de filosofia, els nens i nenes interioritzen molt bé aquests processos que s'han de seguir, que és seure bé, agafar el coixí i després endreçar-los.

10. Com gestioneu la transversalitat del projecte entre l'escola i a la llar de les famílies?

Amb les famílies, fem reunions pedagògiques on expliquem el funcionament del projecte, les bases i el perquè creiem amb ell esmentant els beneficis. Però en cap moment, en fem un seguiment si a casa ho fan o no.

11. Què és el més important a tenir en compte a l'hora d'aplicar el projecte de Filosofia 3/18 a l'escola?

Un dels aspectes més importants en tenir en consideració per aplicar el projecte, és tenir clar en què consisteix i creure en aquest projecte, com també, saber adequar la sessió amb l'edat dels infants i el nombre dels infants que tens. Considero, que és molt important tenir la formació adequada per poder-ho portar a terme.

12. S'ha notat alguna millora en el rendiment acadèmic dels estudiants gràcies a l'aplicació del projecte a l'escola? I del professorat?

Les millores que es poden obtenir es veuen al llarg termini, però és molt difícil de tenir dades concretes, perquè com a mestre no els segueixes durant tota la seva etapa d'educació obligatòria, però sí que es veuen millores d'un any per un altre.

13. Com hauria de ser un mestre/a per poder aplicar la Filosofia 3/18 a l'escola?

Un mestre/a que aplica la filosofia a l'aula, no ha de ser molt autoritari ni impositor sinó que hauria d'acceptar els dubtes, animar a participar, respectar els silencis dels nens, però tenint un marge, és a dir, no passar tot el curs sense parlar. Ha de poder ser mediador observador i estimulador del diàleg.

14. Considereu que el projecte de Filosofia 3/18 es podria aplicar a totes les escoles del país? Per què?

Personalment, considero que sí que es podria portar a terme a totes les escoles, independentment de la metodologia. Però sobretot que el docent, s'ho creguin els beneficis que pot aportar, perquè això es transmet als infants.

15. Quins avantatges creieu que suposa, en l'àmbit d'escola, aplicar el projecte de Filosofia 3/18? I quins inconvenients?

En referència als avantatges, considero que a la llarga es treballen de forma sistemàtica, i com a persones els hi portaria un aspecte d'autocrític i crític, i a dialogar.

Pel que fa als possibles inconvenients, a vegades les sessions no es porten a terme com ens agradaria, pel que fa a la ràtio, el tracte individual no és el mateix amb una aula de vint-i-cinc infants o de quinze.

6.2.2.2. Entrevista Escola Roques Blaves d'Esparreguera

Nom de l'escola: Escola Roques Blaves Esparreguera

Mestra entrevistada: Cristina Valladeres

Data: 8 de gener de 2021

1. Com i quan va ser l'inici del projecte de la Filosofia 3/18 a l'escola? Quin va ser el motiu per iniciar-lo?

L'equip de quatre mestres que van iniciar el curs 2000-2001, tres d'aquestes mestres ja venien amb formació prèvia rebuda en relació amb el Projecte de Filosofia 3/18, impartida des del GrupIREF. També havien rebut formació en relació amb la proposta estètica que també recull el GrupIREF a la seva web.

El principal motiu que es va portar a terme la filosofia a l'escola és perquè a través d'aquest Projecte es treballen les habilitats del pensament i es potencia el pensament crític. Llavors va ser una manera de tractar aquestes estratègies a les aules que des d'altres centres es feia des de la vessant de valors i ètica.

2. Com definiríeu vosaltres que és el projecte de Filosofia 3/18? Com el justificariéu de per què és necessari a l'escola?

Una vegada, el diari Ara, va fer un article sobre el programa de Filosofia 3/18 i el definia de la següent manera:

El projecte Filosofia 3/18 té com a objectiu reforçar les habilitats de pensament dels infants, partint del diàleg filosòfic. Consta de diferents programes que, aplicats des dels 3 als 12 anys, enforteix la capacitat reflexiva. Es tracta d'un projecte que concreta el desig general d'ensenyar a pensar i pretén desenvolupar les habilitats cognitives de tot l'alumnat, ajudant-los a ser més conscients de la riquesa del bagatge intel·lectual i a prear-los a la raonabilitat per a la participació en un món democràtic.

Justificaríem la necessitat d'aquest projecte, perquè d'alguna manera dóna resposta a un dels nostres trets identificadors de l'escola que estan inclosos al Projecte educatiu de centre (PEC):

Escola formadora de ciutadans crítics, democràtics i solidaris que promou un ensenyament creatiu i comprensiu, que afavoreix l'esperit crític i la motivació per futurs aprenentatges.

3. Quins han estat els vostres referents per portar a terme el projecte? Quina ha estat la vostra formació?

Els principals referents de l'escola sobre aquest projecte, han estat les mestres que van iniciar l'escola, ja que tenien formació bàsica del GrupIREF, també la de la Proposta estètica (Art) i a més l'Iñaqui Andrés, mestre del municipi, formador i col·laborador del GrupIREF, el qual va acompanyar a aquestes mestres en aquest procés d'inici.

Com a persones expertes que han estat referents podem anomenar a Mathew Lipman creador i divulgador del Philosophy for Children. També, Irene de Puig, Eulàlia Bosch, l'Iñaqui Andrés, que han estat membres actius del GrupIref, com també formadors i col·laboradors d'aquesta associació. La seva directora actual, la Glòria Arbonès ens ha donat formació i assessorament als docents que formem part l'escola en els darrers cursos.

Respecte a la formació personal, el curs 2007-08 vaig fer el curs d'Iniciació al Projecte de Filosofia 3/18. Després al centre educatiu on treballa, he anat rebent formacions i assessoraments per aprofundir en la pràctica de Filosofia a l'aula.

4. En quins nivells educatius i amb quina dedicació horària setmanal treballem el projecte Filosofia 3/18?

El Projecte es treballa des de P3 fins a 6è. Cada Cicle educatiu té el seu funcionament, i seguim els Programes, els Manuals i materials específics que ens recomana des del GrupIref per a cada nivell/Cicle.

En general s'intenta fer una sessió setmanal en l'horari escolar per aplicar Filosofia en cada nivell educatiu. Incorporar el funcionament de la Filosofia en aquest curs concretament, es va fer més tard, al mes d'octubre per l'adaptació que requeria la pandèmia. La resta de cursos s'intenta iniciar les sessions de forma sistemàtica ja des del primer trimestre del curs.

P3 iniciarà el Projecte, s'inicia cap al 2n trimestre del curs, ja que donada les seves característiques d'inici de l'escola del procés d'adaptació i d'habitució a les diferents rutines, hàbits d'autonomia personal i d'aprenentatges, considerem important anar a poc a poc i iniciar les sessions de Filosofia, de Jugar a pensar a partir del mes de gener. A P3 se segueix el Programa "Pensem-hi" (amb propostes per reforçar les habilitats del pensament amb infants de 2 i 3 anys) de l'Editorial Eumo Editorial i la Universitat de Girona.

A P4 i a P5 seguim el manual "Tot Pensant" d'Irene de Puig i d'Angèlica Sàtiro, d'Eumo Editorial.

En referència a la dedicació horària, ho tenim estipulat pel centre, tots els nivells fem almenys una hora setmanal, però amb els petits normalment són entre trenta i quaranta-cinc minuts les sessions, ja que no aguanten tant l'atenció, però també cal adaptar-se a les característiques del grup-classe. En darrers cursos, que no teníem la situació COVID es desdoblava i es feia la meitat de grup, és a dir, entre dotze i tretze alumnes i sessions de quaranta-cinc minuts. Ara amb la situació actual, de curs COVID aplica cada mestra-tutora amb el seu grup-classe.

5. De quina manera apliqueu la Filosofia 3/18 a l'escola? Quines propostes de Filosofia 3/18 duen a terme a l'escola?

Apliquem cada cicle partint dels diferents Manuals establerts segons el currículum que es troben publicat al web del Grupref, i les Propostes d'art, música i cinema. Seguim una estructura determinada de sessió. A l'hora de fer una sessió, tenim present:

- Crear un ambient apropiat per pensar.
- El fil conductor serà la Marieta Joanina.
- Tenir en compte la disposició de l'espai per tal de propiciar un bon diàleg filosòfic.
- Disposar als nens i nens asseguts en forma de U o cercle.
- És vital poder mirar-se als ulls mentrestant s'estableix un diàleg.
- És important establir o fixar l'horari setmanal i ser rigorosos en respectar-lo. És un entrenament sistemàtic per poder desenvolupar les habilitats del pensament en altres moments de la vida de l'aula (quan es fan projectes, recerca o investigació...).
- Ens adequarem al ritme i capacitats de cada grup, a la seva edat i característiques pròpies, adaptant les propostes.
- És vital poder realitzar les sessions amb un nombre reduït d'alumnes, per això es prioritza com a desdoblament.

Abans de començar la sessió recordem les regles del joc. Cal dedicar temps a aquest aspecte, a confeccionar-les a treballar la conscienciació, el consens: no hi ha pressa, cal dedicar temps a això.

- Es pot elaborar un **mural** o una **làmina** que reculli les normes. Es pot treballar la idea de les regles del joc des de la REFLEXIÓ. Cal tenir-les present cada vegada que fem la sessió de Filosofia.
- Les regles haurien de ser les que els mateixos alumnes considerin, han de ser efectives i es poden millorar.

La marieta ens permet del torn de paraula. Qui la té la passa al company o companya del costat, si no la tenen a les mans, no poden intervenir.

Les sessions ens les preparem seguint els següents passos:

- Partir o triar l'habilitat que volem treballar, seguim els quatre grups en les que classifica el manual l'habilitat *de recerca o investigació; de conceptualització; de raonament i de comunicació i traducció.*
- Triar el joc, el conte o l'art.
- Portar l'activitat triada a terme amb els nens i nenes.
- En acabar l'activitat demanar als nens i nenes que seguin en rotllana i llavors parlar del que s'ha fet, del que ha passat, si no sorgeix res especial, no passa res... i portar a terme l'avaluació figuroanalògica.

Per nosaltres, la funció de la mestra té un paper fonamental, i per això considerem que ha de ser la moderadora del diàleg (enllaçar les intervencions), ha de fer bones preguntes, no ha de pressionar, ha de tenir cura i ha d'intentar que els nens es facin responsables del que diuen, ha de fomentar les seves informacions.

En referència a les propostes que portem a terme, a P3 les activitats i recursos que proposa el Manual "*Pensem-hi*" d'Irene de Puig i a partir de P4 i P5 seguim més el Manual "*Tot pensant*" d'Angèlica Sàtiro i Irene de Puig.

Les activitats amb les quals treballem són els jocs i activitats lúdiques, jocs lingüístics i científics i els contes de Tot pensant. Podem utilitzar algun tros de conte, algun element, algun personatge, alguna cosa concreta del conte. Considerem que no caldrà a la sessió de Filosofia llegir tot el conte.

També, treballem les activitats de "Tot art", l'objectiu de la sessió no serà saber qui era l'artista, és un altre l'objectiu. Durant l'estona de reflexió demanarem que diguin què han fet, què ha passat, es pot demanar que proposin alternatives. Sobretot que les facin els mateixos alumnes.

Exemple d'activitats:

- Explicar un conte i en petit grup inventar-se un final diferent pel conte.
- Es poden organitzar els finals, un mateix grup de coses.
- Buscar les parts en el tot.
- Davant una làmina d'Art podem preguntar: "**Què hi veus?**"... Escoltar el que diuen espontàniament, no pretendre que els nens diguin "**Què hi ha?**"... perquè llavors el nen pot entendre que ha d'endevinar el que la mestra ha pensat (aquest no seria l'objectiu)

Hem d'aprendre a saber formular les preguntes a fer, la idea o objectiu no és que els infants responguin allò que a la mestra li agradaria, la seva idea o pretensió, la riquesa està en com busquen respostes diferents, creatives, mostrar les seves pròpies idees.
- Treball de síntesis: posar un nom a un quadre.
- Sempre buscar un perquè, una raó, donar temps, esperar al fet que el nen o nena parli. No ser impacients, ni tallar, ni interrompre, no dir la nostra opinió.
- Posar dues músiques diferents i relacionar la música amb l'Art. Quina música és la més adequada o més relacionada? Traduir un llenguatge el visual utilitzant un altre llenguatge (el musical per exemple). O traduir el llenguatge oral a la plàstica (plasmar el que s'ha dit mitjançant el dibuix, la pintura el modelatge).

Al Cicle d'Educació Infantil es va acordar que distribuiríem els diferents contes per nivells. Això no vol dir que s'hagin de treballar tots els contes, sinó que són uns recursos més per treballar les habilitats que ens interessin. Al manual del Tot pensant es descriu les activitats anomenades "Tot contes" relacionades amb cada conte dins de cada habilitat.

P3	P4	P5
En Patufet	Aladí i la llàntia meravellosa	La bella dorment
La gallina Lina	Hi havia una vegada un sací pereré	L'aneguet lleig

El manual del "TOT PENSANT" proposa una sèrie de quadres que els podem presentar als infants a través de diferents mitjans: transparències, làmines, pòsters, a la PDI, en blanc i negre primer i després en color, de mida de postal o mida A4 o mida A3, etc. Al Cicle d'Educació Infantil hem decidit treballar un autor a cada nivell, així Miró ho tractarem a P3; Picasso ho treballarem a P4 i Kandinsky el deixarem per P5.

MIRÓ	PICASSO	KANDINSKY
Autoretrat	Pobres vora la mar (La tragèdia)	Vista amb tren i castell
La taula (Natura morta amb conill)	Nena amb vaixell	Parella a cavall
La terra llaurada	Dones corrent a la platja	Moscou I
Les escales com roda de foc trave blau	Pesca nocturna a Antíbol	Composició VII

Al final de cada proposta, hi ha una avaluació figuroanalògica. Per tant, cal estructurar bé la sessió, les seves parts: inici- principal -reflexió

6. Podríeu detallar l'estructura i l'organització d'una sessió concreta de Filosofia 3/18 al cicle d'Educació Infantil?

A part de tenir present el Manual "Tot pensant", també ens basem les mestres en la consulta d'uns documents bàsics que hem llegit i consultem.

Actualment estem elaborant un document a cada nivell que ens ajudi als mestres a tenir tot el recull de jocs que proposa el manual classificat per habilitats, per facilitar la tasca als docents, i d'aquesta manera, conèixer quina habilitat podem treballar amb cada joc, poder tenir un accés més ràpid en el document com també a una descripció més ràpida i sintetitzada sobre de què tracta cada joc. També hem indicat a quina pàgina del manual podem trobar el joc.

Mitjançant els assessoraments de formació rebuda aquest curs pel GrupIREF, ens han assessorat d'aquesta manera per intentar planificar per mesos o almenys per trimestres i d'aquesta manera, poder anar revisant progressivament la Programació a cada nivell educatiu.

També utilitzem un document per saber quin conte podem triar o seleccionar, a partir del conte que triem mirem quina habilitat del pensament és més adequada triar i després intentem triar quatre propostes o activitats relacionades amb el conte les quals les mirem del Manual i les seleccionem per aplicar-les en diferents sessions setmanals. Això depèn de cada curs i de cada mestra que ho trien o ho adapten a la seva Programació Anual i s'intenta integrar amb altres temes que es tracten a cada aula.

7. Quins temes tracteu a les sessions?

Partim de triar l'habilitat del pensament que volem tractar en cada moment. També d'alguna manera intentem relacionar algunes coses o integrar-les amb certs temes o aspectes que ja

tractem a cada nivell cada curs, coses que ja estan establertes (en cursos normals, no aquest curs COVID-19, que tot funciona d'una altra manera aquest curs).

L'important és tenir clar l'objectiu, perquè fem les coses. Si treballem un conte o un altre tipus d'activitat amb la intenció de desencadenar aprenentatge, l'objectiu no serà parlar del conte o fer l'activitat, sinó en pensar perquè la fem.

8. Documenteu les sessions que realitzeu? De quina manera?

Fins ara, als diferents nivells educatius d'Educació Infantil sempre hem fet arribar a les famílies el procés d'activitats i d'algunes propostes tractades al llarg del curs de cada grup-classe a final de curs. Normalment, fem una documentació relatant el que s'ha fet i s'acompanya mitjançant fotografies. De tant en tant, les mestres publiquen algun article als blogs de classe per fer la difusió a les famílies.

9. Què és el més difícil al moment d'aplicar el projecte a l'escola? I el més fàcil?

El més difícil, potser és tenir l'habilitat per fer connectar als alumnes, compartir bé l'objectiu i motivar i que tinguin curiositat per l'activitat proposada i que després s'animin a participar en el diàleg filosòfic, que expressin idees, que responguin a la pregunta, depèn de cada nen/a, cal personalitzar l'aprenentatge, i adaptar les nostres estratègies com a docents a cada un dels nostres alumnes. Com a docents tenim l'obligació d'intentar que tot l'alumnat estigui el més atent possible i participatiu. Llavors cal que utilitzem diferents maneres d'apropar-nos a les capacitats de cada un dels nostres alumnes, és a dir utilitzem diferents estratègies per motivar i animar als infants a estar actius i connectats durant el temps que duri la sessió de Filosofia.

El més fàcil, potser una vegada ja portes experiència durant diversos cursos et vas sentint més còmode i més entusiasmada, com a docent que aplica el Projecte, a seguir i no desmotivar-se, no tirar la tovallola. Quan vas tenint més pràctica a l'aula i més experiències llavors vas adquirint més capacitat d'utilitzar les eines i recursos, o estratègies que apliques a Filosofia i també provar-ho en altres moments de la jornada escolar o durant altres mètodes (Racons, Projectes, Unitat didàctica integrada, Treball d'investigació...).

10. Com gestioneu la transversalitat del projecte entre l'escola i a la llar de les famílies?

Intentem cada mestre/a transmetre a les famílies l'objectiu i que farem al llarg del curs a les famílies mitjançant la reunió d'inici de curs de cada classe.

També intentem que cada mestre/a o almenys a cada Cicle es tingui present de seguir fent la difusió del que s'està fent a les aules amb relació a la Filosofia i animem al fet que de forma

periòdica els/les mestres s'animin a fer publicacions en els blogs i en l'apartat del Projecte de Filosofia que hi ha al web de centre.

11. Què és el més important a tenir en compte a l'hora d'aplicar el projecte de Filosofia 3/18 a l'escola?

Creure en les bases del Projecte. Animar-se i sobretot hi ha una sèrie d'accions voluntàries que compartim amb els mestres que no coneixen el Projecte o que no tenen formació inicial i també insistim en el fet que han de fer una sèrie d'accions obligatòries, sobretot si volen tenir èxit en l'aplicació del Projecte al llarg del curs amb els alumnes. Per exemple, llegir els manuals del mestre, conèixer també el dels alumnes, fer algun curs de formació inicial per tenir una idea bàsica dels principis i funcionament del Projecte de Filosofia jo ho considero primordial i obligatori.

12. S'ha notat alguna millora en el rendiment acadèmic dels estudiants gràcies a l'aplicació del projecte a l'escola? I del professorat?

M'imagino que sí, però tinc dades ni indicadors en què basar-me i donar una explicació detallada.

El professorat que ja som definitius al centre i que ja portem una certa estabilitat laboral perquè sembla que estem més motivats i ens creiem més la importància d'aplicar el Projecte de Filosofia amb els nostres alumnes, costa més amb el professorat novell. També costa perquè cada curs escolar hi ha molta mobilitat laboral i cada curs arriben o marxen mestres en tots els nivells i/o Cicles, això repercuteix molt i fa un desgast, ja que cada curs suposa tornar a explicar i donar assessorament inicial al professorat que arriba nou al centre.

13. Com hauria de ser un mestre/a per poder aplicar la Filosofia 3/18 a l'escola?

En poques paraules, podríem dir que és competent, disposat a rebre formació o ampliar-la, obert i flexible. Obert a escoltar més als seus alumnes, a plantejar a reflexionar sobre coses del món que els envolta, poder anar fent explicacions, saber què passa i intentar que l'alumnat vagi generant coneixement.

Fer que aprenguin vol dir pensant cognitivament. Fer pensar als alumnes sobre el que estan aprenent i com l'estan aprenent (el mestre els ha d'orientar i guiar en poder aconseguir això...). Són aprenentatges que cal fer a l'escola, no els poden fer des de casa, des de la família...

Neus Sanmartí deia...

“Hi ha prou acord que els aprenentatges que tenen sentit a l'escola són els que requereixen aquest pensar sobre el que estem aprenent. Són un tipus d'aprenentatges propis de l'escola i és molt difícil que les persones, l'alumnat, els nens i nenes, els aprenguin fora de l'escola. N'hi ha alguns que sí perquè ja tenen unes famílies que els poden ajudar, però en general és un aprenentatge que només es pot fer a l'escola. Aprendre a caminar per la platja i les roques ho podem fer sense necessitat de mestres i ningú més, però, en canvi, a pensar d'aquesta manera sobre el que estem aprenent, a connectar idees... per a això necessitem l'escola, i per això té un paper molt important. En aquests dies de confinament tothom està preocupat. De vegades surt a la televisió o surten moltes coses quan tothom diu "el currículum, el currículum!" El problema no és el currículum, sinó aprendre coneixements que són propis de l'escola i que exigeixen aquest estar pensant sobre què estem aprenent, què hi ha darrere. “

14. Considereu que el projecte de Filosofia 3/18 es podria aplicar a totes les escoles del país? Per què?

Si, seria molt interessant que es tingués en compte més i que cada vegada més escoles i instituts s'animin a aplicar el Projecte en els seus centres.

15. Quins avantatges creieu que suposa, en l'àmbit d'escola, aplicar el projecte de Filosofia 3/18? I quins inconvenients?

En referència als avantatges, sobretot pensem que en seguir aplicant el Projecte a les aules aconseguirem en els nostres alumnes que en el futur siguin ciutadans crítics, democràtics i solidaris. Ajudarem al fet que també els alumnes creixin de forma que el seu pensament sigui cada vegada més creatiu i pensem que d'aquesta manera en potencia l'esperit crític dels nostres infants.

Pel que fa als inconvenients, el tema de fer que els alumnes s'expressin oralment, hi ha molts nivells de comprensió i d'expressió oral, depenen molt del context familiar de cada alumne, l'estimulació i acompanyament rebut, de les seves capacitats personals, de la seva actitud, cal crear en cada alumne curiositat i ganes per aprendre.

Tot depèn dels mestres que formem part de l'escola, el fet de creure en el Projecte i confiar en el fet que les activitats i propostes que planifiquem poden ajudar a aconseguir això en els nostres alumnes. Penso que a vegades es va lent perquè hi ha canvis i mobilitat de professorat i mantenir i seguir les coses ja establertes o acordades no és fàcil i pels mestres que portem més temps al centre perquè se'ns fa repetitiu i pels docents nous que arriben al principi tampoc és fàcil, ja que hi ha molta informació. A l'escola no només fem aquest Projecte, fem més coses i llavors arribar a entendre i poder aplicar totes les metodologies i diferents Programes perquè requereix temps, acompanyament, coordinació, implicació, motivació i entusiasme en la pràctica a l'aula...

6.3. Observació d'una sessió de filosofia de l'escola de Martorell

Els infants entren a l'aula i agafen un coixinet per poder seure en rotllana. Al mig de la rotllana tenen una caixa i posen una música com a ritual d'inici. Primer parlen de les normes de filosofia. La mestra demana als nens i nenes si els hi pot recordar les normes que diem sempre quan fem filosofia. Els infants responen afirmacions com quan els companys estem parlant hem de fer silenci, també hem d'aixecar la mà quan volem parlar. En J diu no hem de jugar amb els coixins. Altres infants afegeixen que hem d'estar ben asseguts i la N diu fer silenci quan els companys estan parlant.

Un cop s'han recordat les normes, comença el diàleg filosòfic on la mestra diu:

Mestra: Anem a buscar la filo, que sempre ens porten coses. Aquesta sessió ens han portat dos contes. Qui ens vol dir que veiem aquí?

Infant: Hi ha un llibre del mar.

Mestra: Quin creus que és? El blau o el marro?

Infant: El blau

Mestra: Per què creieu que és aquest el mar?

Infant: Perquè té un cavallet de mar, una medusa, un dofí, una foca, un tauró...

Mestra: Estem tots d'acord que aquest és el mar?

Infant: Sí.

Infant: Jo vull dir una cosa. No és una foca, sinó una morsa.

Mestra: Com ho saps que és una morsa?

Infant: Perquè té els ollals per fora.

Mestra: Molt bé, sabem que aquest és del mar. I aquest altre conte?

Infant: Del bosc.

Mestra: Com ho sabeu?

Infant: Perquè hi ha flors, riu...

Mestra: Com saps tu que un lleó marí viu al fons del mar? Ho has vist alguna vegada algun lloc?

Infant: No ho se.

Infant: Ho he vist en una pel·lícula i sortien tres elefants marins.

Mestra: Què et fa pensar a tu que els elefants marins viuen al mar i no a la selva?

Infant: Perquè els lleons marins necessiten aigua

Mestra: Nosaltres podríem viure al fons del mar?

Infant: Només amb flotador

Mestra: Si no en tenim, podríem viure?

Infant: No, ens ofegariem

Mestra: B, a tu perquè et sembla que no podem viure al fons del mar?

Infant: Perquè hi ha taurons i ens mossegaria.

Mestra: I en J?

Infant: Amb uns "mangitos" no podríem estar al fons del mar.

Mestra: Però tu podries estar-hi tot el dia? Tot el mati, tota la tarda, tota la nit..

Infant: No

Mestra: Per què?

Infant: Perquè em refredaria.

Mestra: En canvi, per exemple, els dofins es refreden?

Infant: No

Mestra: Qui em diu un animal que no visqui al fons del mar?

Infant: Una papallona.

Mestra: On et sembla que poden viure les papallones?

Infant: A l'aire.

Mestra: Aquí a la classe, hi ha aire?

Infant: Ha de viure al carrer perquè aquí a l'escola no hi ha vent.

Mestra: Què en penseu vosaltres?

Infant: Aquí a l'escola no hi ha aire.

Mestra: Com ho fem per respirar si no hi ha aire?

Infant: Respirem amb la boca. Aquí a l'escola podem respirar, però dins de l'aigua no podem respirar.

Mestra: Nosaltres estem respirant?

Infant: Sí.

Mestra: Els nens i nenes que diuen que sí que hi ha aire, respirem tots? Si no hi hagués aire, els que heu dit que no, podríem respirar?

Infant: No.

Mestra: Tothom ho veu que aquí hi ha aire?

Infant: Jo no. L'aire és a fora, perquè jo he vist una papallona en un parc.

Mestra: Algú li vol dir alguna cosa a l'A?

Infant: A vegades no hi ha aire a fora.

Mestra: Què voleu dir aire o vent?

Infant: Vent

Mestra: com fa el vent?

Infant: Es mou

Mestra: Vosaltres dieu que a la classe hi ha aire? Com ho feu per respirar?

Infant: Fàcil, amb la boca.

Mestra: T'ha entrat aire pel nas? M explica-li amb en K com t'ha entrat aire.

Infant: Pel nas.

Mestra: Tapem el nas i la boca. Si estiguessis molta estona així que passaria?

Infant: Que es moriria.

Mestra: Per què?

Infant: Perquè si no respirem ens morim.

Un cop acabat el diàleg filosòfic, porten a terme l'avaluació figuroanalògica. En ella, la mestra ensenya tres imatges. La primera imatge és un elefant amb unes orelles grosses, el qual simbolitza haver escoltat molt. La segona imatge és un mico amb orelles més petites que voldrà dir que ha escoltat menys. I per últim, la tortuga, on no li apareixen orelles i la persona que escull aquesta imatge voldrà dir que no ha escoltat res al llarg de la sessió.

Mestra: N tu quin tries?

Infant: L'elefant.

Mestra: Per què has escollit aquest?

Infant: He escoltat molt.

Aquesta pregunta li demana a quatre infants més i tots responen la imatge de l'elefant amb les orelles grans justificant l'elecció esmentant que han escoltat molt durant la sessió. Després de fer l'avaluació figuroanalògica, es dona per finalitzada la sessió i posen els coixinets al seu lloc.

6.4. Resultats de les sessions

6.4.1. Primera sessió

NIVELL	Multigrau	SESSIÓ NÚM	1
NOM DE L'ACTIVITAT			
La bona raó o la mala raó			
HABILITAT			
Habilitat de recerca			
PUNT DE PARTIDA			
Explicar el conte fins a la pàgina 24			
MATERIAL NECESSARI			
<p>El mussol que ens porta temes per parlar cada setmana dins d'una capsa</p> <p>Música d'iniciació</p> <p>Conte: Guji Guji</p> <p>Coixins per seure</p> <p>Trencaclosques</p>			
PREGUNTA D'INICIACIÓ			
Que creieu que hauria de fer un Guji Guji?			
DESCRIPCIÓ DE LA SESSIÓ			
<p>En Guji Guji no és igual que els seus germans i la seva família són uns cocodrils ferotges que es mengen els ànecs. Un d'ells li proposa que l'endemà reuneixi a tots els ànecs perquè se'ls menjaran. Què hauria de ser en Guji Guji? És una bona raó fer cas als cocodrils? Per què?</p> <p>Seguidament es podria parlar d'exemples que ens podem trobar a la vida quotidiana on cada infant ha d'exposar si és una bona raó o una mala raó. Exemples:</p> <p><i>-Agafó diners de la butxaca del meu amic perquè em vull comprar caramels.</i></p> <p><i>-Recullo un paper del carrer perquè no vull veure porqueria.</i></p> <p><i>-He trepitjat una formiga perquè m'ha vingut de gust.</i></p> <p><i>-He agafat la joguina del meu amic perquè vull jugar-hi.</i></p>			

AVALUACIÓ FIGUROANALÒGICA

Tractar l'avaluació de la dinàmica de classe amb un trencaclosques. El material que necessitem són dos trencaclosques, l'un d'un trencaclosques ben fet i acabat i l'altre d'un trencaclosques a mig acabar. Preguntem a la classe si:

-La discussió ha tingut un bon camí, s'ha fet amb ordre i responia a un interès comú.

-La discussió ha estat molt agitada, hi havia mala organització i no hem aconseguit d'arribar a un punt comú.

Seguidament, demanarem que cada infant triï el dibuix que representa millor la seva autoavaluació i que diguin les raons de l'elecció.

VALORACIÓ MESTRA

La valoració que vaig extreure d'aquesta sessió va ser positiva, vaig poder observar com el conte havia estat de gran ajuda per tractar temes com els valors, la família o la lleialtat. Tots els infants van connectar amb aquesta història perquè van relacionar temes de la seva vida quotidiana i també va haver-hi molta participació i estaven intrigats per saber el desenllaç de la història. D'altra banda, tot i que les respostes que feien els infants eren interessants, no es creava un diàleg entre els infants, era pregunta i resposta mentre que es buscava una interacció i connectar-ho amb les diverses respostes que es donaven. Amb referència a l'avaluació, es va mostrar la sinceritat dels infants, ja que al final de la sessió, un cop explicat el conte, no hi havia un ambient calma, això feia que no es pogués acabar de sentir prou bé les aportacions que feien els companys.

6.4.1.1. Diàleg de la primera sessió

Estudiant: Mussol el salvi, ens porta cada sessió uns contes, però vol unes normes com per exemple:

B: No fer soroll

A: No cridar

A: No aixecar-nos

L: No parlar

A: No tirar sabates

Estudiant: I sobretot, aixequem el dit quan vulguem parlar. Avui, el mussol savi ens ha portat un conte. Què hi veieu aquí?

M: un ànec

A: un pollet gran

J: un llibre

B: Dos ànecs

A: cinc ànecs

J: Hi ha com un animal diferent.

MI: És un cocodril

A: Sí.

M: Hi ha tres ànecs i un que no sabem que és, potser un cocodril.

A: Hi ha cinc ànecs.

(Explicació del conte)

Estudiant: Que creieu que hauria de fer en Guji Guji?

J: Els cocodrils mengen coses.

J: No ho sé.

Estudiant: Creieu que en Guji Guji hauria de ser cas als cocodrils, portar els seus ànecs?

L: Marxar, no portar els ànecs.

A: No portar els ànecs amb els cocodrils.

A: Jo crec que no l'hauria de portar.

Estudiant: Parlant de les coses que estan bé i les que estan malament, Imagineu-vos que un amic vostre té diners a la butxaca i vosaltres voleu un caramel. Els hi agafaríeu vosaltres per comprar un caramel?

J: No

L: No

J: No

Estudiant: Per què no ho faríeu?

B: Perquè seria una cosa dolenta.

A: També seria pobre.

A: Si li robem els diners, no podrà comprar.

B: No els hi podríem agafar perquè si no seria robar.

Estudiant: I això estaria bé?

Y: Vindria la policia.

A: Ens portaria a la presó.

Estudiant: Imagineu-vos també que estem al carrer i veiem un paper a terra i l'agafem, ho fem bé això?

Y: No, no ho podem fer perquè vindrà la policia.

Estudiant: Si agafem un paper del terra, la policia vindrà?

L: No

J: No

J: No

Y: Si

L: No perquè llençar és contaminar.

Y: Si llencem un paper a terra, ho hem de llençar a les escombraries.

J: Jo l'agafaria i el llençaria a les escombraries.

A: El podríem agafar de pressa perquè si no ens portaria a la presó.

A: Si ens trobem un dineret a terra ...

Estudiant: Què faries?

A: Si no hi ha ningú, l'agafaria.

Estudiant: Què vol dir si hi hagués algú?

A: Li pregunto a la gent si és seu.

Estudiant: I si fos seu? Que faries si fos seu el dineret?

A: Li donaria.

Estudiant: No te'l quedaries?

A: No.

Estudiant: Si una vegada anéssim pel carrer i venguéssim una formiga o un caragol, la trepitjaríem?

A: No

J: No

A: No

J: No

Estudiant: Per què?

B: Perquè si no mataríem un animal.

Y: Els mataríem i vindria la policia.

L: S'han de cuidar bé els animals.

J: Potser anem caminant i com les formigues són tan petites no les veiem i les trepitgem i això pot passar.

Estudiant: Pot passar que sense voler el trepitgem.

A: Hem de vigilar perquè si no, no tindrem animals.

A: Els hi hem de porat menjar perquè si no, no viuran i es moren. Si no fem silenci és mora.

Pilar: L'altre dia, l'Estel i la Júlia, van trobar una formiga i la varen posar amb un pot, però no tenien aire i es va morir.

E: Vaig agafar la formiga amb els dits i la vaig posar dins d'un pot de suc.

A: Jo no ho faria.

Y: I s'ha mort.

Pilar: I us sembla bé això?

Y: No.

L: Si agafes les formigues, elles tenen una olor de la seva mare o de casa seva i si les agafes ja no té aquella olor i quan torna a casa la seva mare no la vol i la deixa morir.

Pilar: Hi ha molts animals que els hi passa, els animals els podem mirar però no tocar.

M: El meu gat es va escapar.

Estudiant: Imagineu-vos que un amic vostre té una joguina i vosaltres li agafeu i aneu a jugar amb la joguina i ell volia jugar... això és una bona acció o una mala acció?

L: Jo no ho faria.

B: Jo tampoc ho faria. Jo li diria, em deixes aquesta joguina una estoneta?

Y: La meva amiga, la Mariona, em deixa totes les joguines.

Estudiant: però li demanes si t'ho deixa?

Y: Si m'ho diu doncs sí.

L: Jo li demanaria si podem jugar junts amb la joguina.

Estudiant: D'acord, no li agafaríeu. Però perquè no?

L: Si no se la troba, es pot trucar algú

B: Es pot posar trist.

A: Jo li demanaria si me la deixes per jugar junts.

B: Jo també li diria això.

Estudiant: I tu J.F, si algú té una joguina, li damnaries o li agafaries?

J: Li demanaria

Estudiant: Per què no li agafaries?

J: Perquè es posaria trist.

Y: I la policia et posaria les manilles.

(continuació del conte)

Estudiant: Ha fet bé en Guji Guji de salvar la seva família?

J: Sí

Estudiant: vosaltres hauríeu fet el mateix? No hauríeu donat la vostra família que se'l menges?

A: No

Estudiant: Per què no, si els cocodrils us ho han dit?

A: No perquè la nostra família ja viuríem sols.

B: I la nostra família es moriria.

Estudiant: I no voleu que és moris la vostra família, no?

L: No, perquè estimem molt les nostres mares i a més a més no sabem fer menjar, només ser fer una truita.

J: No

J: A vegades la mama mengem agret d'ànec.

Avaluació figuroanalògica:

Estudiant: Hem d'escollir entre dues fotos. Hem d'escollir si ha anat bé, hem respectat, hem set ordenats... aquesta imatge del trencaclosques ordenat. Si ha estat tot el contrari, que ningú ha escoltat els companys, que ha set caòtic... haurem d'escollir aquest trencaclosques que està desordenat.

L: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè tothom estava cridant i jugant.

B: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no pogut sentir massa el conte.

A: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no pogut senti gaire els companys.

A: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè vull que facin silenci.

J: Triaria la desordenada

J: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no he senti gaire els companys d'allà baix perquè estava molt lluny.

M: Jo triaria el trencaclosques desordenat perquè no he sentit massa el conte.

B: Triaria la desordenada perquè no sentia massa.

J: L'ordenada perquè estàvem ben posats i he sentit molts nens i nenes.

6.4.2. Segona sessió

NIVELL	Multigràu	SESSIÓ NÚM	2
NOM DE L'ACTIVITAT			
Les idees que té cada persona			
HABILITAT			
Habilitat de comunicació			
PUNT DE PARTIDA			
L'activitat s'iniciaria amb la descoberta del conte, el qual ajudarà a desenvolupar les properes preguntes.			
MATERIAL NECESSARI			
El mussol que ens porta temes per parlar cada setmana dins d'una capsa Música d'iniciació Llibre Què en fas d'una idea? Coixins per seure			
PREGUNTA D'INICIACIÓ			
Què en feu vosaltres de les idees que teniu?			
DESCRIPCIÓ DE LA SESSIÓ			
Iniciar la proposta explicant el conte "Què en fas d'una idea?" i continuadament, realitzar preguntes per desenvolupar l'habilitat de comunicació mitjançant la descripció, la interpretació o l'explicació. Exemple de preguntes: -Com s'ha de fer? -Pots explicar... -Com és? Quina forma té?			

AVALUACIÓ FIGUROANALÒGICA

Avaluar la participació en la discussió amb ampolles. El material que es necessita són tres ampolles d'aigua, una de plena, una de mig plena i una de buida. Presentem les ampolles i els criteris que representen: L'ampolla plena segueix el criteri que tots hem participat. L'ampolla mig plena representa que només uns quants han participat. Mentre que l'ampolla buida han participat uns poquets.

Demanarem que cada infant escull el nivell de l'ampolla d'acord amb el criteri d'avaluació que ha escollit, com també demanarem que presentin les raons de la tria.

VALORACIÓ MESTRA

En relació amb la valoració que en faig d'aquesta sessió, la valoro positivament per la participació continuada que van tenir els infants. D'altra banda, el conte i la pregunta inicial no va ser del tot encertada en un moment, potser era un concepte massa abstracte el qual va fer que no hi hagués tanta fluïdesa amb el diàleg o la intervenció com ho va haver-hi amb la primera sessió. Les preguntes que es feien es quedaven amb la resposta i no s'arribava, en la majoria d'elles, en una justificació. Pel que fa a l'avaluació, hi ha hagut una relació més adequada amb la metacognició que a la primera sessió. És a dir, els infants relacionaven el concepte amb el qual havien viscut, justificant la seva elecció sense influenciar-se amb el que deien els seus companys.

6.4.2.1. Diàleg segona sessió

Estudiant: Que us en recordeu que hi venia aquí dins de la bossa?

J: Si el mussol el salvi.

B: I un llibre

M: I un conte

Estudiant: I us en recordeu que deia aquest mussol?

J: Normes

Estudiant: Us en recordeu quines deia?

J: Que no podem cridar

L: No podem parlar

B: No ens podem moure

A: No podem fer mal

Estudiant: I quina més?

L: No podem jugar

Y: Per què no podem cridar o parlar fort?

J: Perquè quan estem a dins de la classe no ho podem fer però a fora sí.

B: Hem de fer la bombolla màgica.

Estudiant: Sabeu que deia també? Que quan volíem parlar, havíem d'aixecar el dit. Perquè així, podem sentir que diu tothom. Voleu fer la bombolla màgica?

Infants: Sí!

"Estem a dins de la bombolla màgica, no podem parlar, no podem cridar i no ens podem moure, perquè la bombolla... "pluf"... explotarà".

Estudiant: Qui vol llegir el títol d'aquest conte?

M: És de la biblioteca.

L: Què en fas d'una idea?

Estudiant: Vosaltres teniu idees?

B: Jo de vegades sí.

L: Si

J: A vegades... Com per exemple...

A: L'altre dia li vàrem dir a la reina carnestoltes desitjos impossibles.

Estudiant: Ahir l'E va pensar, si agafem la petxina que ens va caure al parc la podrem tornar a l'escola.

E: Si és veritat.

Estudiant: Algú té alguna idea? Voleu anar pensant mentre expliquem el conte?

Infants: Sí.

(explicació del conte)

Estudiant: Algú em pot dir alguna idea que hàgiu tingut?

A: Nosaltres al pati tenim moltes idees amb en J.F. Hem convertit amb espia perquè els nostres pares no ens venguessin.

A: Jo tinc una idea... Jo vull veure els pares perquè m'encanten i els tinc poc i vull que s'apropin més.

B: Jo un dia vaig tenir una idea. Li vaig dir al meu pare que volíem fer una casa de cartó i la vàrem fer.

A: A la meua casa vaig tenir una idea, de fer una casa de coixins.

J: El meu avi va fer una casa de cartó.

Estudiant: Qui va tenir la idea de fer la casa?

J: El meu avi, però la meua cosina O i jo volíem una casa de cartó i ens la va fer.

M: Jo vaig tenir la idea per fer una casa al meu gat.

Estudiant: Quan vàreu tenir una idea, que vàreu fer després?

B: Vaig pensar les coses que necessitava per fer, vaig anar a la cafeteria, vaig entrar al magatzem i vaig agafar una caps de cartó.

Estudiant: Així per aconseguir una idea, necessitem també pensar com podem aconseguir fer la idea.

J.F: L'altre dia vaig trobar un caragol i vaig tenir la idea de deixar-lo al sorral i fer-li una casa.

B: Jo vaig tenir una idea semblant. Vaig trobar un cargol i amb el meu germà vàrem tenir la idea de construir una casa amb els maons.

J.F: Jo un altre dia els vaig construir amb pals la casa dels caragols.

Estudiant: Us van funcionar les vostres idees? Perquè tots dos heu construït dues cases pels caragols amb material diferent.

J.F: Si

B: Sí.

Estudiant: Per tant, idees diferents poden acabar funcionant totes dues.

J: Jo he tingut una idea de fer una casa de coixins.

M: A l'aixopluc també, podem construir cases.

L: Jo un dia vaig tenir la idea de fer un llit amb una manta perquè no tenia prou llits per totes les nines.

B: Jo a vegades vinc a l'escola i tinc ganes de plorar.

Estudiant: Quina idea li podríem dir amb en B perquè no tingués ganes de plorar?

L: A mi també amb passa això, però després veig que m'ho passo bé a l'escola i em passa.

A: Jo crec que en B podria jugar amb els nens i nenes.

M: Jo tinc una altra idea.

M: Quina li vols dir M?

M: Quan veies en B trist el feria riure

Estudiant: Com el faríeu riure?

A: Pensar alguna cosa que li fes riure. El meu pare l'altre dia em va fer riure quan feia ximpleries.

L: Jo li damnaria algú que li fes riure.

Estudiant: Ara després d'escoltar les vostres idees ens inventariem una història. La història comença amb unes quantes paraules i cadascú l'ha de continuar. Diu així...

"Era un follet, que tenia un barret molt llarg i que va tenir una idea que va canviar el món..."

A: Podria canviar les cares...

*"Era un follet, que tenia un barret molt llarg i que va tenir una idea que va canviar el món...
Canviava les cares de les persones"*

A: Jo vaig pensant coses.

M: "Era un follet, que tenia un barret molt llarg i que va tenir una idea que va canviar el món...
Canviava les cares de les persones, aquelles que tenien les cares enfadades les podia fer contentes".

A: Podríem canviar que les noies siguin nois.

Estudiant: Ara podem canviar un tros de la història...

“Era un follet, que tenia un barret molt llarg i que caminava pel bosc i el va convertir amb lllaminadures...”

J: Podria tenir poders.

L: Sí, que ho convertís tot amb xocolata.

Estudiant: “Era un follet, que tenia un barret molt llarg i que caminava pel bosc i el va convertir amb lllaminadures i va convertir-ho tot amb xocolata”

B: I va fer que les persones camines al revés.

A: Sí, caminava amb els cabells.

A: Jo crec que no podríem riure de tothom.

Estudiant: Per què creus això?

A: Perquè estarien tristos...

A: Doncs els perseguim perquè sóc el més ràpid de la classe.

B: Si... estaria malament perquè la gent ha d'escoltar.

A: Si a vegades us demano coses i no em contesteu.

J: Sí, un dia també vosaltres em vàreu espiar.

Estudiant: Busquem una idea per fer per quan algú demana una cosa i no ens respon?

L: Si, demanar-li algú gran.

Estudiant: Si al llarg del matí, tenim una idea, l'apuntarem.

Avaluació figuroanalògica

Estudiant: Hem d'escollir entre aquestes tres ampolles, la plena és que tothom ha participat, l'ampolla mig plena és que hi ha gent que ha participat i d'altres que no i l'altra ampolla buida vol dir que ningú ha participat.

L: Jo triaria l'ampolla mig plena perquè hi ha alguns que no han dit la seva idea perquè potser no en tenien.

A: La buida perquè hi ha uns que han marxat amb la Pilar.

M: L'ampolla buida és que ningú ha dit res.

J: Triaria l'ampolla mig buida perquè hi ha que no han dit res.

A: L'ampolla plena, perquè he dit alguna idea i volia jugar.

B: Jo triaria la plena perquè he sentit com tothom deia les seves idees.

M: L'ampolla plena perquè he sentit tots que tenia moltes idees.

J.F: La plena perquè tothom ha dit una idea.

A: La plena perquè la meva germana no juga amb mi.

Estudiant: Però hem de dir-ho d'aquesta estona.

A: han dit idees.

Mestra: Quina triaries J.B?

J.B: La plena.

6.4.3. Tercera sessió

NIVELL	Multigràu	SESSIÓ NÚM	3
NOM DE L'ACTIVITAT			
Què faries tu...?			
HABILITAT			
Habilitat de conceptualització			
PUNT DE PARTIDA			
Observar la portada del conte i demanar: Per a què serveixen les cartes?, i Què passaria si no hi hagués carters al món?			
MATERIAL NECESSARI			
El mussol que ens porta temes per parlar cada setmana dins d'una capsa Música d'iniciació Conte: El carter Joliu Coixins per seure Dibuix de roses per l'avaluació figuroanalògica.			
PREGUNTA D'INICIACIÓ			
Explicar la primera carta: <i>senyor i senyora Os</i> . I a continuació realitzar les següents preguntes: Què hauries fet tu? Que hauria passat si la Rínxols d'or hagués vingut a casa teva? Quina part t'ha agradat més? Quins trossos no són veritat?			
DESCRIPCIÓ DE LA SESSIÓ			
La sessió comença amb la pregunta de per què serveixen les cartes? I que passaria si no hi hagués cartes? Un cop els infants han respost s'explicarà la primera carta "Senyor i senyora Os" on portarà a fer preguntes com què hauries fet tu? Que hauria passat si la Rínxols d'or hagués vingut a casa teva? Quina part t'ha agradat més? Quins trossos no són veritat?. Seguidament, s'iniciarà el pla de discussió seguint les següents preguntes que parteixen dels actes que té la Rínxols d'or:			

- Pots dir quan una cosa és un accident o no?
- Si una cosa ha estat un accident ja no ens hem d'amoïnar? No passa res?
- Si no ha estat un accident, que hauríem de fer?
- Pots preveure els accidents?
- Pots reparar els accidents?

AVALUACIÓ FIGUROANALÒGICA

Avaluacions obertes per reforçar la memòria de la sessió, per fer-ne una síntesi i per motivar la metacognició. Amb un dibuix d'una flor, decidim que al final de la classe regalem una flor a un nen o nena per la seva especial aportació a la sessió d'avui. L'infant justifica la tria explicant per què la persona triada s'ho mereix. Fins i tot, el mateix grup es pot atorgar la flor de forma col·lectiva.

VALORACIÓ MESTRA

La valoració de la darrera sessió també la valoro positivament, ja que es veu la intriga i l'interès per descobrir el conte que porta el mussol savi, com també, recorden la finalitat d'aquest personatge i saben que es farà en aquella estona. En aquesta sessió, tant el tema com el conte i les preguntes que es realitzaven, van ser adequats i va portar a haver-hi un diàleg intern sobre el tema entre els infants. El tema principal que es tractaven era la propietat de les coses i els accidents, aquest aspecte al dia a dia dels infants surt constantment, això feina que fos un tema proper i tinguessin coses a dir. Pel que fa a l'avaluació figuroanalògica, els infants tenien ganes de tenir tots una rosa o de regalar-la i feien una relació amb el que havien escoltat, i això va fer recordar el que havien dit els companys i companyes, donar-hi valor perquè ho recordàvem i resumir en certa manera el que s'havia tractat.

6.4.3.1. Diàleg tercera sessió

Estudiant: Ja ha vingut el mussol savi. Que voleu fer la bombolla màgica?

Infants: "Estem a dins de la bombolla màgica, no podem parlar, no podem cridar i no ens podem moure, perquè la bombolla... "pluf"... explotarà".

Pilar: Seure com un indi.

Estudiant: Que deia el mussol?

J: Normes

Estudiant: D'acord, en diem una cadascú?

J: No podem parlar fort.

B: No podem cridar.

M: No ens podem aixecar.

A: I aixecar el dit.

Estudiant: Entesos, doncs anem a descobrir, el conte, el coneixeu aquest?

Infants: Sí.

Estudiant: Sabeu perquè serveixen les cartes?

J: Perquè el carter les envia.

L: No serveixen per això...

Estudiant: Per què serveixen Lola?

L: Per parlar

Estudiant: Amb qui?

J: Per exemple, joestic a Sant Pere i la L viu a Taradell i vull parlar amb ella, doncs agafo una carta i li poso el que jo vull i després la llenço a la bústia groga. El carter les agafa, la porta a casa la Lola, i si no la troba, hem de posar la direcció.

A: Quan enviem carters, els hi enviem al carter i els hi torna a portar a la persona.

A: Per exemple, la L pot estar a l'altra punta del món...

P: No cal que estigui a l'altra punta del món. L'altre dia li vàrem enviar una carta a la L que era a Malla.

L: La J un dia ens va portar una postal i hi havia la marca del carter.

Estudiant: Per què li vas fer servir la postal?

J: Per felicitar per Nadal.

B: Mai he enviat cap carta.

A: Jo tampoc

Estudiant: L'altre dia no vàreu enviar una carta amb en P?

A: Ah sí.

Estudiant: Podríeu escriure un altre dia, una altra carta. I que creieu que passaria si no tinguéssim cartes al món?

L: No podríem parlar.

J: Si, amb el mòbil.

L: Però si no podem perquè el mòbil no té bateria...

A: El carreguem... fàcil

Estudiant: Quina idea se'ns acut per parlar amb algú que està més lluny que nosaltres?

J: Per WhatsApp app.

B: I si no tens mòbil?

A: També pots demanar algun altre noi

B: I si els teus pares t'han abandonat i no tens mòbil...

A: O també, si vols parlar amb algú, pots anar al seu poble.

B: I si és molt lluny?

L: pots anar amb avió o amb tren o autobús.

Estudiant: D'acord, anem a descobrir, el conte d'avui. Abans de descobrir el conte, recordarem el conte de la Rínxols d'Or.

(explicació del conte)

Estudiant: Hauríeu fet vosaltres això que ha fet la Rínxols d'Or?

Infants: No

Estudiant: Per què no?

B: Per què és una casa que no sabem de qui hi ha...

Estudiant: Nosaltres podríem entrar a la casa de l'altra gent?

M: No perquè no tens les claus

Estudiant: Si tinguéssim les claus, llavors podríem entrar?

A: Sí, perquè...

B: Sí que podríem, però jo no ho faria perquè seria una cosa mal feta.

Estudiant: Per què seria una cosa mal feta?

B: Per què agafaries coses de l'altra gent i això seria robar.

J: Sí, i aniríem a la presó.

B: Ja, però si agafes una cosa i després li tornes no seria robar.

Estudiant: Però li hauries demanat?

B: Sí

Estudiant: Si li demanes i després li tornes, això és robar?

Infants: Sí

A: També, si no sabem de qui és la casa, si després hi ha un lladre ens agafaria.

A: Si la porta està oberta, podem entrar, si no, no. Si la porta està molt tancada que no la podem obrir necessitem la clau, no podem entrar.

A: Si no hi hagués ningú, podem entrar, potser està abandonada.

Estudiant: però com ho sabem si està abandonada?

B: Hem de vigilar perquè la gent pot anar de vacances, jo un dia vaig anar molts dies a un càmping i casa meu no estava abandonada.

Estudiant: Haurem de saber quan una casa està abandonada.

A: Quan està molt vella.

Estudiant: La Rínxols d'or entra a casa i li trenca la cadira. Això és un accident o ho ha fet expressament?

L: És un accident

J: Si

S: No és un accident

A: Si una persona gran seu a una cadira petita es xafa.

Estudiant: I tu pots saber si ha estat un accident o no?

L: pot ser que ella no ho sàpiga que es trencaria.

E: Si la Rínxols d'Or ha de vigilar perquè la cadira petita és de fusta i es trenca.

Estudiant: Ens hem d'amoïnar quan xafem una cosa per accident? O no ens importa si es xafa?

L: Ens podem amoïnar.

B: Si perquè la persona estaria molt trista.

A: Jo si tingués un mòbil podria trucar algú perquè ho arregles.

B: Si podríem enganxar-ho amb cola

L: Si, no hauríem de fer servir la cola de barra, hauríem de fer servir pegamento.

Estudiant: Es poden arreglar els accidents?

B: Una joguina si, hi ha d'altres que no.

J: Si perquè es poden perdre algunes peces.

L: I perquè no la busques?

J: Si es podria buscar.

B: Però podria ser molt petit i caure per la claveguera.

Estudiant: Llavors es podria arreglar aquest accident?

B: No, s'hauria d'anar a comprar un altre cop.

S: Un accident no es pot arreglar, has d'anar amb els senyors.

M: I si quan ho estàs arreglant venen les persones de la casa?

A: I si fos la casa del seu amic?

M: Estaria trist igualment

B: No es podria arreglar de pressa.

L: Li pots dir als amos que estaves passejant i s'ha tancat sense voler i l'estaves arreglant.

(explicació de la carta)

Estudiant: Que li ha fet la Rínxols d'or amb aquesta carta?

J: Una felicitació.

A: La perdonada perquè no sabia de qui era la casa.

B: Perquè si no li demana perdo, s'hauria enfadat molt.

Avaluació figuroanalògica

Estudiant: Hem de donar una rosa a una persona molt interessant. A mi m'ha agradat la idea que ha tingut la J de per què serveixen les cartes, ja que li dono una rosa. Qui més vol regalar una rosa algú?

A: Jo li donaria amb en B perquè ha dit una cosa que m'ha agradat quan ha dit que quan es trenca alguna cosa es pot arreglar.

E: Jo li regalo a la L.

M: Li regalo a l'A perquè ha dit que no es podien entrar a la casa.

B: Li regalo amb en M perquè ha dit que es podia arreglar.

J: Jo li regalo a l'A perquè si la Rínxols d'or seu a la cadira petita es pot trencar.

A: També he dit que es pot arreglar.

Estudiant: Sabeu que podem fer, regalar a tots els nens perquè és molt bonic que tothom participi. Us sembla bé que li regalem a tots els nens i nenes una rosa?

Infants: Sí.

L: Si perquè tothom ho ha fet molt bé, tothom ha participat.